

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SINIR KENTİ VAN'DA İRANLI KADINLARLA BİRLİKTE
GÜZELLİK ALGISININ DEĞİŞİMİ

Yüksek Lisans Tezi
Şeval Ekinci

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ PROGRAMI

Danışman:
Prof. Dr. Çağlayan Kovanlıkaya

Haziran – 2022

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SINIR KENTİ VAN'DA İRANLI KADINLARLA BİRLİKTE
GÜZELLİK ALGISININ DEĞİŞİMİ

Yüksek Lisans Tezi
Şeval Ekinci

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ PROGRAMI

Danışman:
Prof. Dr. Çağlayan Kovanlıkaya

Haziran – 2022

17.06.2022

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

ÖZET

Bu tez çalışması temel olarak kadın bedenine dair oluşturulan güzellik algısının, toplumsal ve kültürel etkileşimler sonucunda nasıl değişikliklere uğradığını konu almaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'nin İran'a sınır komşusu olan Van'da, İranlı kadınların varlığının yerli halkın güzellik algısında nasıl bir değişim yarattığı araştırılmıştır. Bu bağlamda, beden, güzellik ve kültür ilişkisi toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınarak tartışılmıştır. Araştırma kapsamında her iki gruptan kadınlar ve Van'daki kuaförlerle derinlemesine görüşmeler yapılmış, kuaför salonlarında etnografik gözlem ve sohbetler gerçekleştirilmiştir. İki farklı kültürden gelen kadınların kentteki etkileşimi kuaförlerin de söylemleri dikkate alınarak incelenmiş olup, bu etkileşimin kadınların günlük hayatlarında beden temsillerine nasıl yansıdığına ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Bedenin sosyo-kültürel inşasını ortaya koyabilmek için Bourdieu ve Turner'ın bedene dair yaklaşımları tartışılmaktadır. Ayrıca Bourdieu'nün 'bedenleşen habitus' kavramı kullanılarak, kent merkezinde temasa geçen İranlı ve yerli kadınların karşılaşmaları aracılığıyla beden temsillerinde kültürün etkisi ve buna bağlı olarak bu durumun kadınların beden temsillerinde ve güzellik algılarında nasıl bir değişime yol açtığı araştırmanın ana problemi olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beden, Beden Temsili, Güzellik Algısı, Bedenleşmiş Habitus, Kültür

ABSTRACT

This thesis mainly deals with how the perception of beauty created about the female body has undergone changes as a result of social and cultural interactions. In this study, it was investigated how the presence of Iranian women in Van, Turkey's border neighbour to Iran, created a change in the beauty perception of the local people. In this context, the relationship between body, beauty and culture is discussed from the gender perspective. Within the scope of the research, in-depth interviews were conducted with women from both groups and the hairdressers in Van, and ethnographic observations and conversations were carried out in hair salons. The interaction of women from two different cultures in the city was examined by taking into account the discourses of hairdressers and it was aimed to reveal how this interaction is reflected in the body representations of women in their daily lives.

In order to reveal the socio-cultural construction of the body, Bourdieu and Turner's approaches regarding the body are discussed. Besides, by using Bourdieu's concept of 'habitus embodied', the effect of culture on body representations through the encounters of Iranian and local women who came into contact in the city center and, accordingly, how this situation causes a change in women's body representations and perceptions of beauty was discussed as the main problem of the research.

Keywords: Body, Body Representation, Beauty Perception, Embodied Habitus, Culture

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması akademik literatüre katkı sağlayan ilk çalışmam olması sebebiyle oldukça kıymetli ve heyecanlı bir sürecin ürünüdür. Bu süreç çoğu zaman keyifli ve öğretici olmakla birlikte bazen yorucu ve zorlayıcı geçmiştir. Tüm bu sürecin zorluklarını ve heyecanını benimle paylaşma şansını veren kıymetli danışmanın Prof. Dr. Çağlayan Kovanlıkaya'ya teşekkürlerimi ve minnettarlığımı belirtmeyi borç bilirim.

Süreçte her konuda desteğini benden esirgemeyen, akademik yolculuğumda beni cesaretlendiren kıymetli hocam Doç. Dr. Selda Tuncer'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ve son olarak akademideki serüvenimde eşlikçim olan ve dostluğuyla süreçte desteğini eksik bırakmayan kıymetli arkadaşım Emin Sayır'a teşekkür ederim.

İçindekiler Tablosu

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
TEŞEKKÜR	IV
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.3. Araştırma ve Sahaya Dair Aktarımlar.....	6
2. KÜLTÜREL BAĞLAMDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE BEDEN İNŞASI	9
2.1. Pierre Bourdieu'nün Bedenleşen Habitus ve Toplumsal Cinsiyet Eleştirisi.....	9
2.1.1. Habitus.....	9
2.1.2. Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet eleştirisi	11
2.1.3. Pierre Bourdieu'nün teorisinde eril tahakküm.....	13
2.2. Toplumsallığın Bedeni	16
2.3. Bedenleşen Habitus ve Güzellik Algısı	17
2.4. Beden ve Toplum Kuramı.....	20
3. BEDEN ALGISI: BEDEN NEYİ TEMSİL EDER?	23
3.1. Bedenle Kurulan İlişki.....	27
3.2. Emanet Bedenler	34
3.3. İdeal Beden ve İdeal Olamı Belirleyen Nedir?	38
3.4.1 İdeal Olamı Belirleyen Nedir?	52
3.5. Bedenle Kurulan İlişkide Annenin Rolü	57
3.6. Kültür ve Beden İlişkisi	62
4. GÜZELLİK ALGISI VE BEDEN TEMSİLİ.....	75
4.1. Güzellik Algısı ve Kültürün Etkisi.....	80
4.2. Bedene Müdahale Olarak Estetik Algısı	88
4.3. Van Kentinde Kuaförlerde Çalışan İranlı Kadınlara Dair Algı	95
4.4. İranlı Kadınların Kuaförlük Deneyimleri	100
4.5. Bakıma Dair Sohbetler; Bilgi Alışverişi	103
4.6. Yerli Ve İranlı Kadınların Kentteki Teması.....	108

4.7. Temsiller Karşılaşıyor.....	113
4.8. Karşılaşmalar Sonrası Beden Stratejisi: Kıvrak Bedenler	118
5. SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA	124
Ek-1 İrani Kadınlara Görüşme Kılavuzu	128
Ek-2 Yerli Kadınlara Görüşme Kılavuzu.....	129
EK-3 Kuaförlerle Görüşme Kılavuzu.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	131

1. GİRİŞ

Beden, görünüşü ile toplumsal yaşamın bir parçası ve bireyin yeryüzündeki maddi varlığı olması sebebiyle hem birey hem de toplum için oldukça önemli bir noktada durmaktadır. Tarih boyunca farklı çalışmalara konu olan beden, felsefe, tıp, din vb. alanlarda farklı perspektiflerden ele alınmış ve tartışılmıştır. Türkiye sosyolojisinde ise bedenin bir alan haline gelmesi 1980’li yılları bulmaktadır (Işık,1998). Literatüre bakıldığında bu alanda ilk nüveleri veren ve alan için önemli katkıları olan Emre Işık (1998), Kadir Canatan (2011) ve Cihan Ertan’ın (2020) gerçekleştirdiği çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Beden sosyolojisi, bedene dair birçok şeyi tartışma konusu haline getirerek genişletilmiş ve bedenin farklı açılardan ele alınmasını mümkün kılmıştır.

Bedenler, anatomik varlıklarıyla kültürel imlenme süreci içerisinde inşa edilerek kimliklendirilebilmektedir. Bourdieu (2014), bedenin anatomik varlığına yönelik aktarımlarını, toplumsal cinsiyet rollerinde olduğu gibi toplumsal imleme sürecine de gönderme yaparak açıklamaktadır. Ayrıca bedeni sosyo-kültürel inşa olarak ele almaları noktasında Turner (2020) ve Bourdieu (2014) ortak bir noktada buluşmaktadırlar. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet tartışmaları perspektifinde, yukarıda belirtilen teorik tartışmalar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın teorik tartışmalar kısmını oluşturan birinci bölümde, kültürel bağlamda toplumsal cinsiyet rolleri ve beden ilişkisi tartışılmaktadır. Bu doğrultuda bedeni sosyal inşaların ürünü olarak gören Bourdieu'nün toplumsal cinsiyete yönelik eleştirilerine yer verilmektedir. Bir sonraki başlıkta Bourdieu'nün bedene dair yaklaşımını daha iyi anlamak ve açıklamak adına yeniden yorumladığı “habitus” kavramı tartışılmaktadır. Aynı zamanda, Bourdieu'nün (2003; 2014; 2015) ‘bedenleşmiş habitus’ kavramı ile beden üzerindeki eyleyici ve belirleyici etkisini daha iyi görebilmek adına eril tahakkümün beden inşasındaki rolü, çalışma için önemli bir tartışma olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda eril tahakkümün bedenleşen habitusların üzerindeki dolaylı ilişkisi olarak ‘sembolik şiddetin’ kadın bedeni üzerindeki etkisi, beden temsilinin oluşum aşamasında önemli bir yere işaret etmektedir. Sembolik şiddetin bir türü olarak güzellik dayatmasının, toplumsal

süreçlerin beden ve güzellik algılarına uzanan etkisi, habitusun bedenleşmesi kuramı ile açıklanarak teorik tartışmalarda yer verilmiştir. Son olarak bedene dair Bourdieu'dan farklı bir analizle, inşa sürecine bireyi dâhil eden Turner'ın (2020) beden kuramına yer verilecek olup, bireyin beden inşası sürecindeki rolü tartışmalara dâhil edilecektir.

Bu doğrultuda ikinci bölümde, konuyla ilgili yapılan derinelemesine görüşmelerden yola çıkılarak görüşmecilerin bedene dair algı ve tanımlarına yer verilirken, bu algı ve tanımlamaları belirleyen eyleycilerin neler olduğuna dair tartışmalar, görüşmecilerin aktarımları doğrultusunda ortaya konulmaktadır. Bu eyleyciler, kimi zaman dini habituslar bağlamında kimi zaman da doğrudan toplumsal etkiler ve kültürel süreçler bağlamında tartışılmıştır. Buna ek olarak, görüşmecilerin ideal bedeni nasıl tanımladıkları ve idealize ettikleri temsilleri belirleyen etkenlere de ikinci bölümde yer verilmiş, son olarak beden ve kültür ilişkisi tartışılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde, görüşmecilerin güzellik ve estetik müdahalelere yönelik algısını ortaya koymaya yönelik tartışmalara yer verilmektedir. Bu bağlamda, güzelliği nasıl tanımladıkları ve güzellik algısını belirleyen faktörlerin ne olduğu ile ilgili söylemleri analiz edilmiştir. Tüm bunların ışığında, Van kentinde yaşayan yerli kadınların, İranlı kadınlarla karşılaşması, teması ve etkileşimi, bedeninin sosyo-kültürel inşası bağlamında tartışılacaktır. Böylelikle yereldeki kadınların İranlı kadınlara dair nasıl bir algıya sahip olduğu ortaya konulmuş olacaktır. Farklı habituslarda inşa edilen beden temsillerinin karşılaşması durumunda, eril tahakküm ilişkileri dâhilinde oluşturulan güzellik standartlarını yakalamak adına, bedeninin geliştirdiği stratejik edimler, ilk kez kullanılacak olan 'kıvrak beden' tanımlamasıyla ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ortak kamusal mekânlarda karşılaşan farklı kadınların etkileşimlerinin, Van'da bugüne dek süregelen kabul görmüş güzellik algısına nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Toplumsal olarak üretilmiş ve kültürel kodlarla sonraki

kuşaklara aktarılan güzellik temsilleri ile bu temsillerin kadın bedenindeki etkileri toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılacaktır. Dünya Ekonomi Forumu'nun 2021 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu sonuçlarına göre, İran toplumsal cinsiyet ayrımının en yoğun yaşandığı ülkelerden biri olarak 156 ülke arasından 150. sırada yer almaktadır.¹ İran, şeriat kurallarıyla yönetilen ve kamusal alanlarda kadınların bedenlerinden giyecekleri kıyafetlere kadar denetleyen, kontrol altında tutan bir ülkedir (Kahraman, 2014). Bu şekilde yaşamlarını idame ettirmek durumunda olan İranlı kadınlar, gerek sığınmacı olarak gerekse de tatil, alışveriş ya da ticaret yapmak için Van'a gelmektedirler. Bu ziyaretlerle gündelik kent hayatında yoğun temas ve karşılaşmalar yaşayan İranlı kadınların bu kesişim sonucunda yerli halktan kadınların güzellik algılarını nasıl etkilediğini araştırmak, bu çalışmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın teorik tartışması, Bourdieu (2014) ve Turner'ın (2020) bedene dair yaklaşımları çerçevesinde şekillenecek olup, bedenin sosyo-kültürel inşası üzerinden temellendirilecektir. Turner'ın (2020) beden kuramı ve Bourdieu'nün "bedenleşmiş habitus" teorisi ekseninde; bedenin sosyo-kültürel bir inşanın sonucu olarak güzellik algısıyla nasıl ilişkilendirilebileceğini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Beden ve habitus ilişkisi, Bourdieu tarafından biyoloji yani doğal olan bedenin sosyo-kültürel olanla birleşmesi ile açıklanır. Böylelikle beden, tümüyle kültürel inşanın bir ürünü olarak karşımıza çıkar (Tekin, 2015). Her insanın yaşadığı toplum ve kültür içinde şekillenen beden temsilleri vardır. Beden ve güzellik konusu sosyoloji, psikoloji, felsefe, tıp vb. birçok alanda çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Beden sosyolojisi ve güzellik çalışmaları özellikle günümüz tüketim toplumunda gittikçe önem kazanmaktadır. Toplumsal cinsiyet bağlamında sosyolojik bir perspektifle değerlendirildiğinde beden ve güzellik, çoğunlukla kadın bedeni ve kadına ait güzellik algısına indirgenmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar son yıllarda erkek bedeni ve temsiliyle ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmış olsa da, bu alanda hâlâ akademik ilginin kadın bedeni üzerinde

¹ World Economic Forumu,2021

yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bu da şüphesiz ataerkil heteronormatif toplumsal yapı ve kültür içerisinde, kadın bedenine atfedilen anlam ve değerlerin her alanda etkin bir rol oynamasıyla ilgilidir.

Van kenti, aşiret kültürünün de devam etmesi sonucu ataerkil baskının yoğun olarak hissedildiği geleneksel bir toplumsal yapıya sahiptir. Bu toplumsal yapıda her alanda denetlenen ve baskılanan kadınlar, güzellik konusunda ve beden temsillerinde de ciddi bir müdahaleye ve baskıya maruz kalmaktadırlar. Ancak öte yandan sınır kenti olması ve kent merkezinde son on yılda yaşanan hızlı kentleşme ve gelişme ile birlikte değerlendirildiğinde Van'ın kapalı bir toplumsal yapıya sahip olmadığı söylenebilir. Coğrafi olarak İran'a sınırı olan bir kent olduğu için, geçmişten beri İran'la karşılıklı olarak yoğun bir etkileşim içinde bulunmaktadır. Bu etkileşim ekonomik, politik ve kültürel ilişkiler sonucu meydana gelmektedir. Özellikle son yıllarda, İran'dan Van'a yoğun bir turist akını gerçekleşmektedir. Van'a gelen bu turistler, Van'da yaşayan halkla kamusal alanlarda yoğun bir temas ve sosyo-kültürel etkileşime girmektedirler. Öte yandan, sığınmacı olarak ya da evlilik yoluyla gelip yerleşen çok sayıda İran'dan gelen kadın bulunmaktadır. Gerek turistik amaçla gelen gerekse de Van'a yerleşen İranlı kadınlar kamusal alanda belirgin biçimde görünürlük göstermektedir. İranlı kadınlar giyim, kişisel bakım vb. açıdan genelde Türkiyeli, özelde ise Vanlı kadınlardan farklılık göstermektedir.

Bu araştırma, İranlı kadınların gündelik kent hayatında belirgin biçimde görünür olmasının ve sosyal hayata katılımlarının, Van'daki kadınlar tarafından nasıl algılandığı ve yerli halkın, özellikle de kadınların güzellik algısıyla nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koyması sebebiyle önemlidir. Bugün Van'da çok sayıda kuaför ve güzellik salonu bulunmakta olup, bunların arasında İranlı kadınlar tarafından işletilen ya da İranlı kadınların çalıştığı işletmeler de bulunmaktadır. Şehirde sokaklar, kafeler ya da alışveriş merkezleri farklı kadınların karşılaştığı kamusal mekânlar olmakla birlikte, kuaför ve güzellik salonları yerli halktan kadınlarla İranlı kadınların etkileşimi açısından önemli mekânlardır. Tez çalışması kapsamında bu mekânlarda etnografik yöntemlerle yapılacak olan görüşme ve gözlemlere dayanarak, kadınların güzellik pratikleri ve tercihlerinde bu iki grup

arasındaki etkileşimlerin nasıl bir rol oynadığı incelenecektir. Farklı kadınlar arasındaki ilişkiyi, güzellik inşasının kurucu mekânlarından biri olan güzellik salonlarında yapmak, hem kadınların bu mekânları kullanma pratiklerini hem de bu etkileşimlerin bedenlerine yansımalarını incelemeye ve anlamaya imkân verecektir. Bu tez çalışması beden, kültür ve güzellik ilişkisini geleneksel/kültürel bağların ve ataerkil yapının feodal ilişkilerle daha da güçlendiği bir kentte, farklı kültürlerin karşılaşması ve etkileşimi sonucu kadınlara dair güzellik algısının nasıl değişip dönüştüğünü ortaya koymak adına etnografik bir araştırma örneğiyle akademik literatüre katkıda bulunması açısından önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada İranlı kadınların göç, alışveriş, ticaret ve turistik amaçlarla Van kentini ziyaret etmesi sonucu yerli halkın güzellik algısında meydana gelen değişimi ve bunun yerli kadınların beden temsilleri üzerindeki etkisini görebilmek adına nitel yöntem ve karma veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme, etnografik gözlem ve sohbet tekniklerinden faydalanılmıştır.

Etnografik araştırmalarda araştırmacı sahaya girip guruba dâhil olduktan sonra sorularını oluşturmalarıdır (Kümbetoğlu, 2005). Bu araştırmanın soruları, sahada yapılan gözlemler ve sohbetler sonucunda, yerli ve İranlı kadınların etkileşimlerinin en iyi şekilde ortaya konulması amaçlanarak yarı yapılandırılmış, derinlemesine görüşme formu oluşturulmuştur. Bunun dışında saha gözlemleri ve notları veri analiz aşamasında kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniğinin kullanılmasının sebebi, bireylerin deneyimlerini aktarmalarının, daha detaylı bir analizi mümkün kılmasıdır. Ayrıca iki farklı gruptan kadınların beden temsillerinin karşılaşması ile ilgili olan bu çalışmada, etnografik gözlemlerden faydalanarak deneyim aktarımlarında yansıtılmayan yönlerin ortaya konulması mümkün olacaktır.

Sahaya 1 Kasım 2020 yılında girilip etnografik gözlemlere başlanmıştır. 12 Haziran 2021'de derinlemesine görüşmeler yapılmaya başlanarak 13 Eylül 2021 yılında saha

araştırması son bulmuştur. Görüşmelerin bir kısmı Covid-19 pandemisi tedbirleri sebebiyle kapalı kamusal mekânlarda yapılamadığı için evlerde, parklarda yapılırken, diğer kısmı tedbirlerin esnetilmesi sürecinde kafelerde ve kuaför salonlarında gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşme ve gözlemler, görüşmecilerden ve gözlemlerin yapıldığı kuaför sahiplerinden izin istenerek gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler esnasında yine görüşmecinin izni dâhilinde ses kayıtları alınmış ve bu kayıtlar veri analizinde deşifreleri yapılarak kullanılmıştır. Araştırma esnasında görüşmecilerden kendilerini tanıtmaları istenmiş ve isteklerine göre isimleri gizli tutularak kodlanmıştır. Kodlamalar, İranlı kadınlar için İ1, İ2, İ3... şeklinde gerçekleştirilirken yerli kadın görüşmeciler Y1, Y2, Y3... şeklinde belirtilmiştir. Kuaförler için ise K1, K2, K3... şeklinde bir kodlama kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini üç görüşmeci grubu oluşturmaktadır. Birinci grup, beş yıldır Van'da yaşamakta olan Türkiyeli kadınlardan rastlantısal, rastlantısal olmayan ve kartopu tekniği ile belirlenmiş 10 kadından oluşmaktadır. İkinci grup, Van'da çalışmakta olan İranlı kadın kuaförlerden rastlantısal, rastlantısal olmayan ve kartopu tekniği ile seçilmiş 7 İranlı kadından oluşmaktadır. Ve son olarak üçüncü grupta ise aynı yöntemlerle belirlenmiş 11 kuaför bulunmaktadır.

Yukarıda belirlenen üç grupta gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin karşılaştırmalı bir analizi yapılarak daha detaylı ve gerekçelendirilmiş bir çalışma ortaya konması amaçlanmamıştır.

1.3. Araştırma ve Sahaya Dair Aktarımlar

Öncelikle bu araştırmanın konusu, Van'da geçirdiğim dört yıllık lisans dönemimde kentte oldukça görünür olan ve dikkat çeken İranlı kadınlarla karşılaşmalarım sonucunda zaman içinde olgunlaşan bir fikirle ortaya çıkmıştır. İranlı kadınların sınırın bu tarafına (Van) geçtikten sonra değişen temsilleri ile ilgili söylemler, bu konuya olan merakımı arttırmıştı. Kendi beden temsilimde dayatılan tesettürü bırakma mücadelem bu deneyimle oldukça benzeşmekte olup bu durum, merakımı

pekiştirmekteydi. Küçük yaşlardan beri beden temsiliyle (çalışma içerisinde kullanmaya devam edeceğim “temsil” kavramı, dışarıdan bakıldığında bedende görülebilen ve bedenle yansıtılabilecek her şey anlamında kullanılacaktır) alâkalı hep bir çekişmenin ortasında, geleneksel ve muhafazakar aile ortamında, ataerkil bir toplumda büyüyen bir kadın olarak bedenimin kime, neye ait olduğu sorusu zaman zaman kafamın içinde dönüp dolaşıyordu. Çalışmayı yürüttüğüm Van kentindeki toplum yapısına oldukça benzer bir toplumda bu mücadeleyi sürdürmem baskıcı bir toplumdan gelen ve kendimle benzerlik kurduğum, güzellik dayatması noktasında ortaklık hissettiğim kadınlar, çalışmayı gerçekleştirmem noktasında oldukça belirleyici bir etken oldu. Çocukluğumdan beri farklı otoritelerden duyduğum (bu bazen aile fertleri, bazen öğretmenlerim ve arkadaşlarım olabiliyordu) “dış görünüşün çok dikkat çekiyor, güzel bir kızsın” diye başlayan ve sonrasında sosyal yaşamdan engellemelere dönüşen cümlelerin zihnimde oldukça yer etmesi ve yaşamdan engellenmeme yol açması durumunu, şimdi teorik bir temellendirme ile söylemin beden üzerindeki iktidarı olarak açıklayabilmekteyim. Tüm bu ortak deneyimlerden yola çıkarak, bu alana katkı sağlamak amacıyla bu konuyu çalışmaya karar verdim.

Van’da İranlı kadınların temsilleri, alışveriş pratikleri ve ziyaretleri oldukça ilgi gören bir konudur. İranlı ziyaretçilerin varlığından memnun olan bir kesim olduğu gibi rahatsızlık duyan bir kesim de bulunmakta olup, sebebi ise İranlıların kültürel ve ahlaki değerlere karşı bir tehdit olarak görülmesidir. İranlı kadınların Van’da fuhuş yaptığına dair iddialar halk arasında gerçekleştirilen sohbetler esnasında sıkça dile getirilmektedir. Bu durum, İranlı kadınlara dair ön yargılara sebebiyet verebilmekte; bu yüzden yerli kadınları, çizilen bu profildeki kadınların temsillerine benzememeye dair bir yaklaşıma itmektedir. Bu nedenle etnografik yöntem tercih edilerek gözlemler çalışmaya dâhil edilmiş ve ayrıca kuaförlerin çalışmaya dâhil edilmesine de bu şekilde karar verilmiştir. Böylelikle karşılaştırmalı bir analiz yapabilme fırsatı da yakalanmıştır.

Bu çalışma Covid-19 salgını dönemi tedbirleri kapsamında pandemi sürecinde gerçekleştirilmiştir. Pandemi koşullarında gözlem yapılan kuaför salonlarının kapalı

olması ve görüşmeci gurubunun üçte ikisini oluşturan İranlı ve yerli kuaförlere ulaşmanın zorlaşması, araştırmayı aksatmış ve güçleştirmiştir. Ayrıca yerli kadınların pandemi koşulları sebebiyle kamusal alanları kullanma sıklığının azalması ve dolayısıyla görüşmecilere ulaşabilmenin zorlaşması benzer bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Pandemi tedbirleri sonucunda kuaför ve güzellik salonlarının randevu ile müşteri kabul etmesi, etnografik gözlem yapmayı zorlaştıran bir diğer konu olmuştur. Yine aynı koşullar nedeniyle Van'da sınır kapısının kapatılması, normalde kenti sıklıkla ziyaret eden İranlı misafirlerin ziyaretlerini engellemiş ve sahada olduğum süre içerisinde gözlem yapmamı zorlaştıran bir etken olmuştur.

Bedene dair çalışmalar genellikle medya, sağlık, spor vb. alanlarda yoğunlaşırken, bu çalışma da yapı karşısında strateji geliştiren, sabit kalmayıp değişen bedenin farklı temsillerle karşılaşmasını aktarması sebebiyle özgün bir çalışma olarak gösterilebilir. Aynı zamanda eril tahakkümün dayatmaları sonucunda oluşturulmuş ve değişen güzellik standartlarının beden temsili üzerindeki etkilerini ortaya koyması bakımından önemli bir çalışmadır.

2. KÜLTÜREL BAĞLAMDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE BEDEN İNŞASI

Bu bölümde patriarkal yapının iktidar merkezlerinden birine dönüşen bedenin, toplumsal cinsiyet rolleriyle yeniden inşa edilmesi üzerine ve Bourdieu'nün (2003, 2014, 2015), bedene dair yaklaşımlarından yola çıkılarak bir tartışma yürütülecektir. Böylece Bourdieu'nün kavramları açıklanarak, bedenle yapının ilişkisinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bedenin sosyo-kültürel inşalar olduğu ve kültürden bağımsız olamayacağını aktaran Bourdieu ve Turner, bu noktada ortaklaşmakta ve benzer bir vurgu yapmaktadırlar. Önemli bir noktaya değinen bu yaklaşım ve bedenin ele alınış biçimi bu çalışmanın teorik tartışmasının zeminini oluşturacaktır.

İki farklı kültürden gelen kadınların karşılaşmaları sonucu beden temsillerinde meydana gelen değişimlere odaklanan bu çalışmada, öncelikle bedenin inşasına dair bir tartışma yürütülecektir. Kültürel bağlamda bedenin inşasını açıklayabilmek amacıyla, “bedenleşmiş habitus” kavramı kullanılarak tartışılacaktır.

2.1. Pierre Bourdieu'nün Bedenleşen Habitus ve Toplumsal Cinsiyet Eleştirisi

Bu kısımda bedeni sosyal yatkınlıkların bedenleşmesi olarak ele alan Bourdieu'nün, patriarkal yapıya ve bedene dair yaptığı toplumsal cinsiyet eleştirilerine yer verilecektir. Beden ve kültür arasındaki ilişkiyi daha net anlayabilmek ve çalışmaya konu olan kadınların beden temsilleri ve kültür arasındaki ilişkiye dair bir analiz sunması amacıyla Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet eleştirisi önemli bir tartışma konusu olarak ele alınacaktır.

2.1.1. Habitus

Toplumsal cinsiyet tartışmalarına başlamadan önce, Bourdieu'nün kuramsallaştırdığı, konuyla ilgili birkaç kavramı tanımlamak yerinde olacaktır. Bourdieu, habitus gibi alan ve sermaye kavramlarını da yeniden yorumlayarak, bütün bu kavramları ekonomik ve sınıfsal temelli bir zeminden tartışmaktadır. Alan kavramını açıklarken ise oyun metaforunu kullanan Bourdieu (2006), alanı oyuncuların, içerisinde

stratejiler kurduğu ve oyunu oynadıkları saha olarak tanımlamakta ve bu alanların özgünlüklerini vurgulamaktadır Karşıtlık ilişkileriyle inşa edilen bütün kimliklerin, alanın içerisinde üretildiğini belirtir. Bourdieu (2006), alanı aynı zamanda sermayenin de ifadesi olarak görmektedir. Sermaye diye adlandırdığı kavram ise yaygın kullanımın aksine ekonomik bir terim olmanın ötesinde farklılaşarak yeni bir kavramsallaşma ile kullanılmaktadır. Bourdieu, dört çeşit sermayeden bahsetmektedir; kültürel sermaye, sosyal sermaye, simgesel sermaye ve ekonomik sermaye. Bütün bu sermaye tiplerindeki ortak vurgu ise eğitimin önemine yöneliktir. (Kaplan&Yardımcıoğlu, 2020).

Bourdieu'nün en önemli kavramlarından biri olan habitus kavramına bakıldığında, sınıfsal temelli düşünmek gerektiğine dair önemli nokta göze çarpmaktadır. Habitus kavramı, sosyolojide ve Bourdieu'nün tartışmalarında önemli bir yer edinmeden önce, Emile Durkheim, Max Weber ve Marcel Mouss gibi birçok düşünür tarafından kullanılmıştır. Ancak bu kadar detaylı ve belirleyici rolde tartışıldığını söylemek güçtür (Palabıyık, 2011).

Bourdieu, ait olunan kültür ya da alt kültürün, zihinsel ve edimsel süreçleri belirlediğini söylemektedir. Ait olunan kültür, dil, din veya etnisite gibi etkenlerin, bireylerin yatkınlıklarını oluşturmada etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu yatkınlıklar, düşünce tarzlarından beden temsiline değin uzanan bir yapıdadır. Öyle ki, beğenilerden ve gündelik yaşantıdaki bütün pratiklere kadar yansıyabilmektedir. Bütün bu yatkınlık ve ilişkiselliğın sürdürülerek bedende cisimleşmesini Bourdieu (2015) “*habitus*” olarak tanımlamaktadır. Bu yatkınlıklar, alışkanlık olarak da anlaşılabilir. Bu nedenle, yatkınlık tanımını kullanmanın kavramı daha iyi karşılayacağı düşünülmektedir. Habitus birey için oldukça belirleyici olup, toplumsal bir eyleyiciye gönderme yapmaktadır. Bu anlamda kavramın bireyleri silikleştirerek yapıyı ön plana çıkardığı ve bireyin neredeyse yok sayıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Habitus, bireyin, içinde bulunduğu sosyal yapıdaki konumunu belirtmektedir. Cinsiyet, yaş, etnisite sosyal sınıf vb. birçok faktöre bağlı olarak birey, yapı içerisinde konumlanmaktadır. Bu konumlanma somutlaşarak bedenleşmekte, bireyin zihinsel ve bedensel edimleriyle sürdürülmektedir. Sürdürülebilir olması önemlidir çünkü Bourdieu, bireyin habitusunun dışına çıkmasının pek de mümkün olmadığını belirtmekte ve bunun ancak nadir örnekleri olabileceğini de ifade etmektedir. Bunun

yanında habitusun ve sosyal sermayenin, bireylerin meslek seçimlerine kadar uzanan belirleyici etkisi de aktarılmaktadır. Bourdieu (2014), meslek seçimlerine dair gerçekleştirdiği araştırmalarından biri olan *Varisler* kitabında, bireylerin dâhil oldukları ailelerin ve ait oldukları sınıfın, bireyin seçtiği meslekle ne denli ilişkili olduğuna dair örnekler sunmaktadır. Benzer sosyal sınıflarda ve toplumlarda yaşayan insanların, davranışsal ortaklıkları önemli bir veri olarak aktarılmaktadır (Bourdieu, 2014).

Bourdieu'nün analizinde geliştirdiği, habitusun bedenleşerek somutlaşması, beden hareketleri ve bedenin temsiline yansımaları durumu, aynı veya benzer toplumlarda yaşayan kadınların beden ve kendilik algılarını anlamak ve tartışmak açısından yol gösterici olacaktır.

2.1.2. Bourdieu'nün toplumsal cinsiyet eleştirisi

Bourdieu (2003, 2014, 2015), çalışmalarında sürdürdüğü tartışmalar ve yaptığı kavramsallaştırmalarda; toplumsallık ve kültürün, bireyin yaşam pratiğinde ne denli etkili olduğuna dikkat çekmektedir. İçerisine doğulan toplumla kurulan ilişkilerin ve kültürün, bireylerin bilişsel, edimsel pratikleri ile yaşantısı ve bedenine nasıl örtük ve bir o kadar da kaçınılmaz şekilde sirayet ettiğini ifade etmektedir. Bunun yanında cinsiyet (*sex*) ve toplumsal cinsiyet (*gender*) konusu da bu sürecin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, Bourdieu'nün tartışmalarında toplumsal olanın bedenleşmesi üzerinden tanımlanmaktadır. *Eril Tahakküm* kitabında da detaylı bir biçimde toplumsal cinsiyeti ele alan Bourdieu (2014), cinsiyetleri zıtlıklar üzerinden tanımlamaktadır, tıpkı diğer her şeyi -ıslak olanı, kuru olanı, yumuşak olanı sert olan üzerinden- tanımlarken kullanılan karşıtlık ilişkisi gibi. Bu doğrultuda cinsiyetler de ikili farklılıklar üzerinden tanımlanmaktadır. Bourdieu (2014), ikili anatomik farklılıkların dışı ve eril bedeni belirleyerek cinsiyetleri tanımladığını ifade etmektedir. Böylece cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bu farklılıklar üzerine yüklenmiş, kültürel bir inşa olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Biyolojik görünüşler ve bedenlerle beyinlerdeki, üretilmiş oldukları denli gerçek de olan etkiler, biyolojik olanın toplumsallaşması ile toplumsalın biyolojikleşmesi arasında uzun bir kolektif çalışmanın ürünüdür ve bunlar, sebepler ile etkiler arasındaki ilişkiyi tersine çevirmek ve hem gerçekliğin hem de gerçekliğin temsiline altında yatan ve bazen araştırmaya bile kendini dayatan keyfi bölünmenin doğadaki yapıtaşısı olarak doğallaştırılmış

(cinsleştirilmiş habitus olarak ‘cinsiyet’) bir toplumsal inşanın görünür kılınmasını sağlamak için bir araya gelirler” (Bourdieu, 2014 s.13-14).

Bu pasajdan yola çıkarak Bourdieu'nün, biyolojik olan veya onu temsil edenin toplumsallaşması durumuna vurgusuyla, inşa sürecinin kolektifliğinden bahsettiğini söylemek mümkün olacaktır. Ayrıca anatomik farklılıkların doğallaştırılıp, dayatılan bir gerçeklikle cinsleştirildiğini ve bunun da “cinsleşmiş habitus” denilebilecek bir cinsiyet inşasını mümkün kıldığını belirtmektedir (Bourdieu, 2014 s.13-14). Toplumsal olanın bedenleşmesi süreci de eş zamanlı olarak sürmektedir. Habitus, tıpkı cinsiyet rollerinin performe edilmesi gibi sürekliliğinin sağlandığı, değişebilir olan ve olgusal olmayan bir kavramdır.

Bourdieu (2014), toplumsal yapının, zıtlıklarıyla tanımlanan, eril bedenini dışı beden üzerinde kurduğu tahakküm ve itaat ilişkileri üzerine kurulduğunu dile getirmektedir. Eril olan dışı olan üzerinde her zaman bir tahakküm ilişkisi kurarak yapıyı korumaktadır. Bu durum dışı olanın kamusal alandan uzaklaştırılıp özel alanlara itilmesi ile başlarken mekânları da cinsiyetlendirmektedir. Eril olana kamusal alanın iktidarını sağlayan eril tahakküm, özel alan dediğimiz evlere dışı olanı hapsederek eşitsizlik temelindeki iş bölümüne mahkûm etmektedir. Eril tahakküm, yaşamın her alanına ve tüm gündelik pratiklere sirayet etmiş, bazen örtük, bazen apaçık bir biçimde kendini dayatan ve toplumsal hayatı sarıp sarmalayan bir yapı olarak varlık kazanmaktadır (Bourdieu, 2014).

Bütün bu yapı, ikili cinsiyet arasında cinselliği üretmek amacı taşıyan heteronormatif yapı ile ilişkili bir biçimde ortaya çıkar. Cinselliği üretmek, yapının yeniden üretimini sağlamak adına elzem görünmektedir:

“Cinsler arasındaki biyolojik farklılıklar, yani eril ve dişi bedenler ve bilhassa da cinsel organlar arasındaki anatomik farklılık, cinsler arasında toplumsal olarak inşa edilmiş farklılığın, özellikle de cinselliğe ilişkin işbölümünün doğal gerekçesi gibi ortaya çıkabilir”
(Bourdieu, 2014, s.23) .

Bourdieu, cinselliği eril tahakkümün bir parçası olarak ele almakla birlikte, eril olanın dışı beden üzerindeki tahakkümünü ve bazen de erilliğini pekiştirebildiği bir alan olarak ifade eder. Erkeğin cinselliği, kudretli olan olarak görülmekle beraber erkeklerin güçlerini göstermeleri gereken bir edim olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak kadının cinselliği, erkek için korunması gereken itaatkârlığın bir göstergesi olarak kurgulanmaktadır. Nitekim kadının bekâretini koruyabilmesi, itaatini göstergesi

olarak görülmektedir. Erkeğin cinsellikte duyduğu hazzın kendisi bile tahakküm kurma ve güç ilişkileriyle ilgilidir. “*Erkeğin hazzı, bir anlamda, kadının hazzından yahut kadına haz verme gücüne sahip olmaktan duyulan hazzdır*” (2014, s.34). Bu bağlamda, dişi bedenden bütün bunlara rıza göstermesi ve toplumsal kabullere uygun davranarak kendisine düşen görevi yerine getirmesi beklenirken, bundan başka bir seçenek de sunulmamaktadır. Böylelikle Bourdieu (2014), cinsiyet kimliklerinin toplumsal inşa süreçlerinde dişi bedenin eril olandan daha fazla bir inşaya, yani belirlenimciliğe maruz kaldığı sonucuna varmaktadır.

Özetleyecek olursak Bourdieu (2014), toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyeti kültürel bir kurgunun ürünü olarak tartışmaktadır. Aynı zamanda, habitusun bedenleşerek alan içerisindeki beden hareketleriyle doğallaştırılması sürecinden bahsetmektedir. İnşa edilen yapı ve kimliklerin zamansal süreçler olarak anlaşılması ve sürekliliğin sağlandığı belirtilmektedir. Bourdieu (2006), sınıfsal temelli bir kavram olarak habitusu kullanmayı tercih etmekte ve eril tahakküm tartışmalarında buna yakın söylemler üretmektedir. Bu tartışmalar ikili cinsiyet tanımları üzerinden sürdürülürken, sürecin ve edimlerin beden üzerinden inşa edilmesinin altı çizilmektedir. Bunun yanı sıra bedenin kolektif inşası ve yapının sürekliliği eşitsizlik temelinde değerlendirilmektedir. Böylece anatomik olanın anlamlar atfedilerek doğallaştırılmasının, kültürel ve kolektif bir işleyiş ile var edildiği çıkarımına ulaşmak mümkün olmaktadır.

2.1.3. Pierre Bourdieu’nün teorisinde eril tahakküm

Bourdieu (2014) eril tahakküm tartışmaları ile eşitsizlik temelinde sürdürülen toplumsal yapıya yönelik bir eleştiri gerçekleştirmektedir. Yapının yeniden üretimini ve inşa sürecini, kültürel öğretisi ve edimlerle açıklamaktadır.

Bourdieu (2003,) topluma dair eleştirilerini sınıfsal, sosyo-ekonomik bir perspektiften yapmaktadır. İçine doğulan statünün ve sınıfın, bireyler üzerlerindeki yadsınamaz etkisinden bahsetmekte ve bir noktada her şeyin sınıfsal olduğuna dair vurgu yapmaktadır. Ait olunan sınıf, kültür, din, etnisite vb. bütün grupların kurduğu ilişkiler ağının, birey ve bedeni hatta düşünme tarzını bile belirleyici etkisini dile getirmektedir. Bourdieu (2014), bireyin yatkinliklerini belirleyen bu ağlar bütünü “*habitus*” olarak tanımlamıştır.

Eril tahakküm, en temelde tahakküm eden ve edilen arasındaki ilişkinin sistematik olarak sürdürülmesine dair bir analiz sunmaktadır. Yapıyı anlamak adına zihinsel şemaların (habituslar dâhilinde var olan) nasıl işlediğini anlamaya çalışmanın Bourdieu için başlangıç noktası olduğu söylenebilir. Bourdieu (2014), eril ve dişil arasındaki farklılaşmanın, nesnelere ve yaşamı anlamlandırmaya dönük tanımlamalar yaparken de kullanıldığını ifade etmektedir. Örnek vermek gerekirse; aşağı/yukarı, sert/yumuşak, ıslak/kuru vb. şekilde karşılaştırmalarla zihinsel şemalar oluşturulmaktadır. Bourdieu, bunu daha sonra doğallaştırarak sosyal yapının işleyişine ve bizim onu algılama sistemimize yerleştirmektedir. Doğallaştırma süreci dâhilinde sürekliliği ve yeniden üretimi yapılırken, değişmezlik kabulü gerçekleşir. Böylelikle, kurulan dişilik ve erillik olgusal bir gerçekliğe bürünür. Bunun bedenle maddeselliğe dönüşmesi durumu da habitusun bedenleşmesidir.

“Evrensel uygulama alanı bulan bu düşünce şemaları, doğanın, nesnellığe kazanmış farklılıkları olarak, ayrıklıklar ve ayırt edici özellikler olarak tescil edilirler (bedensel meselede olduğu gibi) ve onların varoluşuna katkıda buldukları gibi, onları aynı zamanda tümü doğalmış gibi görünen bir farklılıklar sistemine de kazır; öyle ki, ortaya çıkartılan beklentiler dünyanın akışıyla, biyolojik ve özellikle de kozmik döngülerle aralıksız olarak onandır” (Bourdieu, 2014, s.20).

Bourdieu'nün habitus olarak adlandırdığı tüm bu toplumsallık ağı, zıtlıklar üzerinden tanımlanan cinsiyet kimliklerinin, erilin dışı üzerinde kurduğu tahakküm ilişkisi dâhilindedir. Cinsler, toplumsalın kurguladığı anlamlar bütünü bedenleşmesi sonucu kimlik inşasını gerçekleştirirler. İnşa edilen cinsiyet kimlikleri, biyolojik var oluşa zorunlu kültürel edimlerle dayatılmıştır. Bunu, anatomik farklılıkları işaret ederek doğallaştırmayı amaçlar: “*Toplumsal dünya, bedeni cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik ve cinsiyetlendirici görüş ve bölünme esaslarının taşıyıcısı olarak inşa eder*” (Bourdieu, 2014, s.22).

Bourdieu'nün eril tahakküm analizi tam da bu noktada, eril inşanın dışı ile kurduğu itaat ve tahakküm ilişkisini sorunsallaştırır. Eril dayatma, dişil olanın kamusal alandan uzaklaştırılmasıyla ve iş bölümünün, patriarkal düzenin işleyişini sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesiyle başlamıştır. Yine zıtlıklar ve şemalaştırma yolu ile içeri (özel)/dışarı (kamusal) ayrımını yaparak, kadınları özel alanlara hapseder ve bunun olması gereken olduğuna, aksi bir seçeneğin söz konusu olmadığına inandırır. Ve bütün bu süreçte, Bourdieu kültürün önemini vurgular; yani bu inşaların kültürel kodlarla toplumsal olarak gerçekleştiğine işaret eder. Aslında rızanın, yani itaat

olarak görülen durumun kaçınılmazlığı açıkça ortadadır. Dişil olanın eril olanın tahakkümüne itaat ediyor gibi varsayılan durumu, esasında kaçınılmaz bir durum olarak dayatılmış ve kuşatılmış gerçekliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eril tahakkümü yalnızca erilin dişil üzerinde kurduğu iktidar olarak görmenin yanlış olacağına dikkat çeken Bourdieu, eril tahakkümün aslında erkeklerin de diğer erkekler üzerinde kurduğu bir tahakküm olarak görülmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (Bourdieu, 2014). Bazı güçlü erkeklerin belli unvanlarla, -genellikle de sınıfsal olarak bir gücü ellerinde bulundurarak- diğer erkekler üzerinde tahakküm kurabileceğini ifade etmektedir. Buradan hareketle söylenebilir ki erkeklik, kurguladığı ve aynı zamanda maruz kaldığı tahakküm ilişkisini üretir. Bourdieu'ya (2014) göre, patriarkal yapının sürekliliğinin devamı için bu gereklidir.

Bourdieu (2014) cinselliği tahakküm ilişkisinin devamı olarak değerlendirmektedir. Heteronormatif yapı, zorunlu üremenin devamlılığını sağlamak adına dayatılır ve bu bağlamda dişil bedene doğurma işi verilir. Bu anlamda dişil beden, eril olanın iktidarını gösterebileceği ve kudretini kanıtlayabileceği bir alana dönüşür. Bu durumu Bourdieu, mülkiyetleşme olarak tanımlamakta ve eril olanın dişil bedene sahip olması olarak aktarmaktadır. Erkeğin seksten aldığı hazzın, çoğu zaman kadına haz verebilme gücüne sahip olma ile ilgili olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde, cinsellik edimi tahakküm ilişkisine dönüşerek beden pratiğine yansımaktadır.

Özetle eril tahakküm, patriarkal düzenin ilmek ilmek dokuduğu kültürel öğretilerle toplumsal olarak inşa edilen ağın eyleyicisi şeklinde tanımlanabilir. Bu anlamda eril tahakküm, iktidarın dayattığı kimlikler ve roller olarak bireye alan bırakmadan yaşam deneyimini kurgular. Kültürel kodlarla sürece dönüşerek, beden üzerinden maddileşerek kendini gerçekleştirir. Bedenin politik olarak inşası bu şekilde gerçekleşir. Bunu kabul gördüğü ikili cinsiyet üzerinden gerçekleştirir. Kadını kurgular ve bedenini tahakkümüne alır, böylece üremenin gücünü de elinde tutar. Beden burada hem kuşatılan hem inşa edilen hem de denetlenen ve itaat edene dönüşür. Rızaya dayalı gösterilen bu ilişkisellik aslında kaçınılmaz olanın kendisi; yani eril yapıyı kuran, denetleyen ve aynı zamanda ondan etkilenen olarak karşımıza çıkar. Çünkü tahakküm yalnızca dişil olan üzerinde değil, eril olan üzerinde de kurulur. Kadın ve beden çalışmalarında patriarkal yapıyı analiz edebilmek için Bourdieu'nün eril tahakküm kuramı, son derece önemli bir perspektif sunmaktadır.

Bu çalışma da toplumsal cinsiyet rolleri ile kadınlara dayatılan beden ve güzellik algısını temel aldığı için eril tahakküm kuramıyla ilişkili bir biçimde ele alınacaktır.

2.2. Toplumsallığın Bedeni

Beden, sosyoloji için önemli bir çalışma konusu olmakla birlikte gelişim göstermeye ve farklı yaklaşımlarla ele alınmaya devam eden bir kavram olarak tartışılmaktadır. Bedenin anatomisi, içsellığı, dışsallığı ve toplumsallığı, kısacası bedene dair her şey beden sosyolojisi alanına dâhil olur denilebilir.

Bedenin sosyoloji içerisindeki gelişiminden başlayacak olursak, 1945’li yıllardan 1980’li yıllara kadar yazılmış 500’e yakın makaleden söz edilebileceğini aktaran Emre Işık, 80’li yıllardan sonra çalışmaların arttığına vurgu yapmaktadır. Öznenin sosyolojisinden yola çıkılarak bedenin sosyolojisine uzanan tarihsel arka planı ortaya koyan Işık (1998), kuramsal gelişimi anlamak ve görebilmek adına geniş bir çerçeve sunmaktadır.

Batı toplumlarında öteki olarak kurulan beden, kartezyen düşüncenin eleştiriye açık bir duruma gelmesiyle yeniden düşünölmeye başlanmıştır. Aydınlanma dönemi öncesi bedenin “öteki” olarak kurulup dışlanması, Aydınlanma dönemini eleştirilen postmodern teorisyenler farklı bir yaklaşımlarla tartışmaların önünü açmışlardır Buna öncülük eden isimlere örnek olarak, M. Foucault, J. Derrida, J.Y. Lyotard ve J. Baudrillard örnek gösterilebilir (Işık, 1998). Bu düşünürler, bedeni sosyolojik bir perspektifte sorunsallaştırmaları noktasında öne çıkan isimlerdir. Bedeni ele alış şekilleri aynı olmasa da bu konuda gelişim göstermeye devam eden literatüre katkıları son derece önemlidir.

Yapısalcılık sonrası feministler, bedene dair yeni tartışmalar üretilmesi noktasında benzer bir süreci başlatmışlardır. Bedenin sosyo-politik yanının feminist kuramcılar tarafından eleştiriye açılması, belki de ihmal edilen bir alanın bugün yeniden üzerine tartışılmasını mümkün kılmıştır. Bu doğrultuda cins-cinsiyet ayrımında bulunarak bedenin toplumsal olarak kurulma sürecine işaret etmişlerdir. Postmodernist paradigmayla birlikte ise, bedenin kendisinin bir çalışma alanı olması noktasından yola çıkılarak bu konu çalışılmaya başlanmıştır.

Batı toplumlarında öznenin kuruluşuyla sorunsallaşmaya başlayan beden kavramı, daha sonralarda benzer şekilde, Türkiye sosyolojisinde de postmodernizm

yaklaşımıyla öne çıkmaya başlamıştır. Bunun sebebi olarak postmodernizmle birlikte öznenin öne çıkması öne sürülebilir (Işık, 1998). Türkiye sosyolojisinde beden çalışmalarının ilk örnekleri diyebileceğimiz çalışmalar olarak; Emre Işık'ın *Öznenin Sosyolojisinden Bedenin Sosyolojisine* ve ardından 13 yıl arayla Kadir Canatan'ın *Beden Sosyolojisi* kitaplarından söz edilebilir (Çakı, 2011). 13 yıllık bir aradan sonra bu konuda yeni bir çalışmanın yayınlanması, beden çalışmalarına o dönemde pek de ilgi gösterilmediğinin ve hatta biraz ihmal edildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Şu anda toplumsal cinsiyet çalışmalarının artmasının da etkisiyle bu durumun değiştiğini ve bedene yönelik akademik ilginin arttığını söyleyebiliriz.

Bedenin anatomik varlığı, felsefi yönü, metafizik yönü, sosyo- politik konumu ve toplumsallığı birçok alanda çalışma konusu olmuş ve farklı düşünürler tarafından değişik perspektiflerden çalışılmıştır. Net bir beden tanımı yapılamadığı gibi, bedenin sınırını çizmenin de mümkün olmadığı -yapılan tartışmaların bir zeminde ortaklaşamadığından yola çıkılarak- söylenebilir.

Bu tez çalışmasında, bedenin toplumsallığını konu edinmiş kuramlar üzerinde durulacaktır. Böylelikle beden, kültür ve güzellik algısını toplumsal cinsiyet bağlamında tartışarak, bedenin varoluşunda kültürel ve toplumsal olanın ilişkiselliğini anlamak ve bunun temsillerdeki aktarımlarını, kuramsal dayanaklarını ortaya koyabilmek planlanmaktadır. Buradan hareketle, bedenin sosyal inşasını konu alan ve postmodernist bir yaklaşım geliştiren Bryan S. Turner'ın "beden kuramı" ve Bourdieu'nün "bedenleşen habitus" kavramı tartışılacaktır.

2.3. Bedenleşen Habitus ve Güzellik Algısı

Bir önceki kısımda habitus kavramı tartışılmıştı ancak Bourdieu'cü sosyolojiye ait olan bu kavramı anlamak için çok yönlü bir bakış açısı geliştirmek gerekmektedir. Bedeni habitustan bağımsız düşünmek, Bourdieu için, eksik düşünmek anlamına gelmektedir. Çünkü habitus, beden üzerinde somutlaşarak gerçekleşir (Bourdieu, 2014).

Bourdieu, "habitus" kavramını bireyin ait olduğu kültürü, doğduğu toplumu, sosyal sınıfını ve yaşadığı çevreyi; bedeninde, hareketlerinde yansıttığı tavır ve düşünce biçimi olarak açıklamaktadır (Bourdieu, 2015). Bedeni, n sürecin maddileşen yüzeyi olarak şekil bulup, habitusun bedenle somutlaştığını ifade etmektedir. Tekin, bu

kavramsallaştırmayı şöyle açıklar: “habitus toplumsal eyleyicilerin belirli ortamlarda edindiği toplumsal deneyimlerin ürünü olan ve zihinlerinde taşıdığı (sınıf, dil, etnisite ve toplumsal cinsiyet gibi) kalıcı eğilimleri ifade eder” (2015, s.88).

Toplumsal dünya, bedeni cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik ve cinsiyetlendirici görüş ve bölünme esaslarının taşıyıcısı olarak inşa eder. Algının bu bedenselleşmiş toplumsal programı, dünyadaki her şeye, en başta da bedenin kendisine, onun biyolojik gerçekliğine uygulanır: erkeklerin kadınların üzerindeki keyfi tahakküm ilişkisine kök salmış mitsel bir dünya görüşünün esaslarına uygun olarak biyolojik cinsler arasındaki farklılıkları inşa eden bu programdır ve bu tahakküm ilişkisinin kendisi de, işbölümü vasıtasıyla toplumsal düzenin gerçekliğine kazanmış durumdadır. Cinsler arasındaki biyolojik farklılık, yani eril ve dişi bedenler ve bilhassa da cinsel organlar arasındaki anatomik farklılık, cinsler arasında toplumsal olarak inşa edilmiş farklılığın, özellikle de cinselliğe ilişkin işbölümünün doğal gerekçesi gibi ortaya çıkabilir. (Toplumsal bir inşa çalışmasına tabi tutulmuş evrensellerin matrisleri olan beden ve hareketleri, ne tam olarak imledikleri çerçevesinde - özellikle cinsel anlamda- belirlenebilir, ne de belirlenimden tamamen azadedir, zira bunlara iliştilenmiş olan sembolizm hem gelenekseldir, hem de “gerekçelendirilmiş” yani nerdeyse doğal gibi algılanır olmuştur.) (Bourdieu, 2014, s.22-23)

Bedenin cinsiyetlendirilmiş olduğu ifadesiyle Bourdieu aslında cinsiyeti olmayan bir bedene atıfta bulunmaktadır. Böylece biyolojik cinsiyet denilen şeyin aslında verili olmasına vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla bunun keyfi bir tahakküm ilişkisine hizmet eden simgesel anlamının göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekilmekte ve bunun, aslında doğal olan buymuşçasına sunulmasının yapısallığı tartışmaya açılmaktadır.

Bourdieu cinsiyet, beden, güzellik algılarının toplumsal yapıdan ve kültürden bağımsız olarak kurgulanamayacağını ileri sürmektedir. Beden ve güzellik, toplumsal insanın sonucu olarak kişinin habitusuna göre farklılık göstermektedir. Bourdieu'nün habitus kavramı, kültürden bağımsız tartışılmaz çünkü Bourdieu ‘habitus’u kişinin yetiştiği toplumun, yaşadığı çevrenin ve ait olduğu sosyal sınıfın bir sonucu olarak gördüğünü ifade etmektedir. Zihinlere kadar yerleşen toplumsal eyleyiciler, aslında kültürel normların sonucu olarak ifade edilebilmektedir (Bourdieu, 2015).

Bu bağlamda kişinin yaşadığı ve büyüdüğü toplumdan bağımsız bir beden temsili ve güzellik algısından söz edilemez. Kimi zaman dışarıdan dayatmalar kimi zaman da içinde yaşadığı habitus, kişinin beden davranışına ve temsiline müdahaleye kadar uzanan bir süreci meydana getirir. Yaşanılan toplum belli bir kültürel birikimi ve beklentiyi oluşturur ve kişi, habitusunu beden temsilinde yansıtır; tam da bu noktada Bourdieu için habitus, “somutlaşmış, bedene dönüşmüş olan toplumsallıktır” (Bourdieu & Wacquant’dan aktaran Tekin, 2015 s. 90).

Bourdieu, modern toplum değerlerinin bir taşıyıcısı ve temsilcisi olarak bedenle ilgilenmektedir. Bedenlerin toplumsal sınıf farklılıklarının, beğeni ve temsillerine nasıl yansıdığını bedenleşen habitus kuramı çerçevesinde tartışarak beden-habitus ilişkisini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Sınıfsal farklılıklar, insanların ne yediği, ne giydiği ve hatta ne düşündüğünü belirleyebilecek derecede önemlidir. Böylelikle biyolojik olan bedenin sosyo-kültürel süreçlerle inşası gerçekleşmiş olur (Tekin, 2015).

Bourdieu *Eril Tahakküm* kitabında, dişiliğin eril olandan daha fazla inşa edildiğini ileri sürmektedir. Kadınlık ve erkeklik toplumsal bir kurgudur ve kültürel olarak inşa edilir ancak kadın kurgusu erkekten daha ayrıntılı bir biçimde kurgulanır. Bunun yanında beden kurgusunun bireyin ait olduğu habitusa göre farklı kurgulandığı da vurgulanmaktadır. Kadının bedeninin toplumsal beğenilere uygun olarak inşa edildiğini, bunun heteronormatif yapıya dâhil bir durum olarak gerçekleştiğini öne sürmektedir (Bourdieu, 2015). Bourdieu sanatsal beğenilerimizin dahi habitustan ayrı düşünülmemeyeceğini söylemektedir. Beğenilerin sınıfsal arka planına dair eleştirisini *Ayırım* (2015) kitabında yapmıştır. Bu kitabında çok kişisel, bize ait, öz deneysel oluşumlar olduğunu düşündüğümüz beğeni ve hislerimizin toplumsal, kültürel ve ekonomik yönünü sorgulamaya açmaktadır, bu da habitusun kendisinden başka bir şey değildir.

Özetleyecek olursak, Bourdieu habitusun beden üzerinde maddileşerek bedeni kurduğunu, bu sürecin toplumsal olduğunu ve eyleyicisinin de kültürel norm ve kabuller olduğunu söyler, bunu da bedenleşmiş habitus olarak tanımlar. Ona göre beden sosyo-politik bir kurgudur ve eril tahakkümün denetiminde yeniden inşa edilir ve kurulur. Yüzeyi işlenir ve bütün pratikleri, duygu ve düşünceleri habitus ile ilişkili olarak gerçekleşir. Böylece toplumsal gerçeklik bedende cisimleşir. Bedenin kurulması süreci ve pratiği, eril olanın tahakkümü altında gerçekleşir. Bu anlamda beden bireysel bir deneyim olmaktan çıkarak, kişinin tüm konum ve yatkınlıkları bedene yansır ve kolektif inşa süreci kendini dayatır. Sadece bedenin yüzeyi değil, bedenin içi yani duygu, düşünce, his ve beğeniler de bu kurgudan kaçamaz ve etkilenir, hatta kurgulanır. Böylece iktidarın istediği temsili/bedeni sosyo-politik olarak inşa etmiş oluruz; böylelikle bedene dair beğenilerimiz ve güzellik algılarımız sürecin bir parçası olarak karşımıza çıkar.

2.4. Beden ve Toplum Kuramı

Turner'ın (2020) sorunsallaştırdığı makro sosyolojiye dair, beden sosyolojisi eleştirisini gerçekleştiren toplum ve beden kuramı, beden sosyolojisi alanına dair bedeni yeniden düşünüp tartışmayı amaçlar. Turner, bedeni sosyolojide makro tartışmaların dışında tutulan ve ötekiymiş, dâhil değilmiş gibi ihmal edilen bir alan olarak görmektedir. Çağdaş sosyolojide bu konunun gerekli ilginin gösterilmeyip alanın tanımadığını, çoğu zaman göz ardı edildiğini ileri sürmektedir (Turner, 2020).

Turner (2020), bedeni toplumsal olarak inşa edilen iktidarın merkezlerinden biri olarak görmektedir. İnsanın bedenleşme sürecinin toplumsal doğasının karşılıklılık ilişkisine dayanarak yani etkilendiği ve etkilediği bir karşılıklılık ilişkisinden bahsederek, uygarlaşma sürecini göz önünde bulundurarak; beden ve kültür oluşumu anlayışı ve beden kuramına yeni bir bakış açısıyla daha bütüncül bir perspektiften bakmayı önermektedir. İnsanın yalnızca maddi varlığı, anatomik yapısı ile değil de tarihsel ve kültürel olarak yorumlanan doğa ile iç içe gelişen ve geliştiren bir gerçeklik olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir (Aydoğmuş, 2018).

Turner (2020), bütün bu karşılıklılık ilişkisini eylem teorisi olarak tanımlar ve eylem teorisi için gerekli koşullardan birinin insanın bedenlenmesi olduğunu ifade eder. Her insanın bir bedene sahip olduğunu ve bir ölçüde insanların beden olduğunu dile getirir. Turner için beden kaçınılmazdır ve kurduğumuz bütün ilişkilerde, deneyimlerde, bedeninin kaçınılmazlığı söz konusudur. Bedenlenme inşası temelde sosyaldır, çünkü ontolojik olan zorunlu bir sosyallikle gelir. Bedenin davranışsal olarak etkileşimi, sosyal ve kültürel olarak inşa edilir. Toplumsallaşma, birey için oldukça önemli ve belirleyici bir süreçtir. Sosyal ve kültürel bir kurgu olmasından dolayı toplumsallaşma ile meydana gelen etkileşim, bireyi ve bedeni kuran bir şey olarak görülmelidir.

Turner (2020), bedeni birey ve kültür arasında bir yere konumlandırır. Bedenin bireyin belli bir çerçeve üzerinde belirleyici olduğunu, kültürü etkileyen fakat kültürün de etkilediği bir aradalıkta var olduğunu ileri sürmektedir. Turner bireyi tamamen yok saymanın yanlış olacağını ifade ederken, bu süreci doğanın bir parçası; doğa-kültür karşılığından ziyade, doğa ile birlikte gelişen bir süreç olarak

yorumlamanın daha doğru bir tanımlamaya götüreceği görüşündedir. Bu bağlamda bedeni tüm karşılıklılık ilişkisi ile anlayıp yorumladıktan sonra, yeterli bir beden sosyolojisi için neyin gerekli olduğunu ortaya koymayı, beden sosyolojisi alanına dair gerekli olarak görmekte ve basit bir indirgemeciliğe alternatif olarak çalışan bir aktör anlayışı ile bireyi tekrar kazanmayı amaçlar: *“İlk olarak, basit bir indirgemeciliğe karşı çalışan bir aktör anlayışı benimsemelidir. Beden, insanların tamamen kontrol sahibi olmadığı sınırlı bir çerçeveye olmasına rağmen, bedenleşme aracılığıyla bir takım maddesel yönetim formlarını yerine getirdikleri bir durumdur”* (Turner, 2020, s.206). Bu bağlamda tamamen bireyin dışında gelişen bir beden inşasını reddederken, bireyin inşa sürecinde kısıtlı bir alana sahip olduğu vurgusunu da yapmayı ihmal etmemektedir.

Turner’ın beden sosyolojisi alanı için gereklilik olarak gördüğü bir diğer şey ise beden- kültür arasındaki ilişkiye dair anlayış ile ilgilidir. Onun için doğa ve kültür arasındaki ilişki, sosyal ve tarihsel arka plana sahip çelişkili bir ilişkidir. Bedeni doğanın dışında görmenin yanlış olacağını ve biyolojik tanımlamaların da büyük ölçüde yanlış tanımlandığını ifade etmektedir. Turner’a göre, biyolojik ve fizyolojik olanın, insan ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde doğanın insanlaştırılarak olgusallaştırılan fakat aslında kültürün özelliklerini taşıyan sınıflandırmalar olarak görülmelidir.

İkinci olarak bir beden teorisinin kendisi doğrudan beden ve kültür arasındaki dikotomiye yönelmelidir çünkü bunlar arasındaki ilişki sosyal, tarihsel ve çelişkilidir. Bedenler kesinlikle doğanın parçasıdır fakat biyoloji bakımından insan davranışlarıyla ilgili açıklamalar büyük ölçüde uygunsuzdur. İnsan pratiği Marx’ın da işaret ettiği gibi, doğanın içselleştirdiği ve insan ihtiyaçlarına hizmet etmeye zorladığı doğanın insanlaşmasını içerir. Bedenlerimiz yalnızca belli sosyal koşullar altında yabancılaşmış şeyler haline gelir. Biyoloji ve fizyoloji, insan deneyimini organize eden ve sistemleştiren sınıflandırma sistemidir ve bu nedenle onlar, doğanın değil kültürün özelliğidir (Turner, 2020, s.207).

Turner üçüncü olarak olması gerekenin, beden sosyolojisinin bireyi merkeze alarak yapılmaması ve bedenin toplumsal olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda bireyin bedenlenme sürecini özdeneyimsel olarak değerlendirmek yanlış olacaktır çünkü birçok sosyal bağlama sahip olan bireyin, bunun dışında yani toplumsallığın dışında bir bedene sahip olması mümkün görünmemektedir. Kişinin bedeni toplumsal anlamda fazlasıyla belirlenir ve yönlendirilir. Turner bunu şu ifadeler ile açıklar;

Üçüncü olarak, yeterli bir beden sosyolojisi bireyci değil toplumsal olmalıdır. Böyle bir gözlem, belki de belirtmeye değmeyecek kadar açıktır, ancak bedenleşme fenomenolojisinin

çoğu büyük ölçüde bireycidir ve bedenleşme ile ilgili kişisel deneyimin sosyal eğitim, dil ve sosyal bağlam tarafından fazlasıyla yönlendirildiğini tam olarak kabul edememektedir (Turner, 2020).

Toplumsallık bağlamında bir beden kuramı ve sosyolojisinin mümkün olduğunu ortaya koyan Turner (2020), bu tez çalışmasında kültürün ve toplumsallığın beden temsillerindeki belirleyici rolünü ortaya koymayı amaçlarken önemli bir yerde duracaktır. Van'ın İran'dan aldığı göç veya turistik geziler sonucunda iki farklı guruba dâhil olan kadınların karşılaşması ve bu durumun beden temsillerine nasıl ve ne ölçüde yansıdığını görebilmek -zira farklı kültürlerin etkisiyle inşa edilmiş temsillerin karşılaşmaları bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Bütün bu kuramsal tartışmalar, beden ve cinsiyet kavramları etrafında gelişen eleştirel yaklaşımlar olarak görülebilir, farklılaştıkları ve ortaklaştıkları noktalara vurgular yapılabilir. Turner'ın tartışmasını Bourdieu'den ayıran nokta, bedeni inşa ederken birey ve toplum arasında bir yere konumlandırıp bir ara yüz gibi değerlendirmesidir. Evet, beden kültürel olarak kurgulanan bir inşadır ama bu bireysellikten uzak veya onun dışında değildir. Halbuki Bourdieu bu bireyselliğin yapı içerisinde neredeyse imkânsız olduğunu düşünmektedir. Bedenin kurgusallığı ortaklaştıkları nokta olsa da, kurgulayanın ne olduğu konusunda farklı ama birbirlerine çok da uzak olmayan söylemler üretmektedirler. Bu araştırmanın konusu beden ve estetik algısı üzerine olduğu için bu tartışmalar önemli ve gerekli olmakla birlikte, araştırmayı zenginleştireceği düşünülmektedir.

3. BEDEN ALGISI: BEDEN NEYİ TEMSİL EDER?

Beden cismi, görünüşü somut ve somut olmayan birçok yönü ile farklı disiplinlere konu olmuştur. Birçok çalışmada tartışma öznesi olan beden, sosyolojide 1980’li yıllardan itibaren alanının kendisi haline gelmiştir (Işık, 1998, s.13). Bedenin kendisi ve ona dair her şey tartışma konusu olmuştur. Maddesel gerçekliği olduğu kadar metafiziksel varlığı da felsefe gibi alanlarda ruh-beden ikiliği üzerinden tartışılmıştır.

Bedenler dış dünya ve toplumsal hayatta bizim olan ve bize dair çok şeyi temsil eden; kimi zaman bir kimlik, etnik aidiyet veya cinsiyet kimliğini temsil eden görünüşlerdir. Beden ve cinsiyet arasındaki ilişki, gelişen beden sosyolojisi alanı için oldukça önemli bir yerde durmaktadır. Bedenin, kurgulanan toplumsal bir inşa olduğu aslında biyolojik gerçeklik diye kabul edilen bütün bu görünüşün, cinsiyet kimlikleri ile beraber kurgulanmış heteronormatif yapının bir parçası olarak görülmesi gerektiğine dair söylemlerin sahibi Butler, Bourdieu’dan farklı olarak bireyi performansa çağıran bir yaklaşımla beden sosyolojisi alanına katkılarda bulunmuştur (Butler, 2008; 2016).

Bu tartışmalara dâhil olan sosyal bilimcilerden biri olarak Bourdieu, bedenin toplumsal yapı içerisindeki belirlenmişliğini bir inşa olarak görmekle birlikte, cinsiyet kimliklerinin de aynı şekilde bu inşaya dâhil olduğuna dair görüşü ile benzer bir perspektif sunmaktadır. Bedeni sosyal yatkınlıkların vücutlaşması ve kurgulanmış edimlerin somut hali olarak görür. Kültürel belirlenimcilik burada öne çıkarılması gereken bir gerçeklik olarak varlığını sürdürür (Bourdieu, 2013). Bunun yanı sıra zamansallık yani insanın süreç olması durumu da, her iki sosyal bilimci için önemli bir vurgu olarak öne çıkmaktadır.

Bedenin kültürel kurgusallığına dair ifadelerle ‘beden kuramı’ tartışmalarına dâhil olan Turner, bedeni toplumsal bir ara yüz olarak görmektedir. Yine kültürün belirleyici olması önemli bir vurgu olarak yer almakla birlikte, bedeni toplum ve birey arası bir yerde tutarak bireyselliğini güçlendirmiştir denilebilir (Turner, 2020). Beden ne tek başına bireysel bir inşadır ne de tamamen toplumsal olandır.

Bu tartışmalar, bedene dair bir tanımlamanın mümkün olup olmadığı ve bedeni inşa eden şeyin en temelde ne olduğu ile ilgili sorulara cevap niteliğindedir. Silvia Federeci'nin (2020) *Tenin Sınırlarının Ötesinde* kitabından yola çıkarak aslında bedene dair yaptığımız tüm bu tanımlar ona sınır çizmekten başka bir şey değildir denilebilir. Beden öngörülemez, tüm bileşenleriyle komplikedir. Tüm bu tartışmalarda bedenin toplumsal ve kurgusal yansımalarını görmekle birlikte, kişisel olarak deneyimlenen beden pratiği ayrı bir yerde durmaktadır.

Bu bölümde bedeni kişisel olarak nasıl algıladığımızı ve bedeni algılama şeklimize dolaylı veyahut direkt etki eden faktörleri tartışmak amaçlanmaktadır. Maddesel gerçekliği ile öylece ortada duran, kimi zaman eyleyen kimi zaman etkilenen olan bedenin, özelde kişisel algı dünyalarımızda nasıl algılandığına dair bir analizi mümkün kılacaktır. Bedene dair algının görüşmeciler tarafından nasıl tanımlandığı ve bedenlerine yönelttikleri duyguları anlamak önemli olacaktır. Kimi zaman daha önce bedene yöneltilmeyen bir soruya cevap veren görüşmecilerin bu durum karşısındaki hazırlıksız halleri bedene dair kopuk ilişkileri hakkında bilgiler verecektir.

Çalışmanın örneklem gruplarını oluşturan Van ilinde yaşayan kadınlar, Van'da kuaförlük yapan İranlı kadınlar ve kuaförlerle yaptığımız görüşmelerden yola çıkarak beden algısını anlamak adına sorduğumuz "Bedeniniz sizin için ne ifade ediyor?" sorusunun cevabı, bizlere görüşmecilerin beden algısına dair bilgiler sunmaktadır. Üç ayrı gruptan görüşmecilere, üç ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formuyla, ortak ve farklı sorular sorulmuştur. Beden algısına ait sorular, üç formda da ortak sorulan sorulardandır. Böylelikle amaçlandığı üzere karşılaştırmalı bir analiz mümkün olmaktadır. Bu tez çalışmasında beden algısına yönelik yapılan analizlerde, erkek kuaförlerin söylemlerine yer verilmesi, Vanlı erkeklerin kadın bedenine dair idealize ettiği özelliklere vurgu yaparak, eril beğenin kadın bedeninin inşa sürecindeki belirleyici etkisini görebilme amacını taşımaktadır.

Görüşmecilere yöneltilen "Bedeniniz sizin için ne ifade ediyor?" sorusuyla bedene dair algıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmecilerin üçte biri diyebileceğimiz bir kısmının bu soru karşısında şaşırıldığı görülmüştür. Bunun sebebi, görüşmecilerin daha önce bedene dair bir sorgulama yapmaması veya bunun bir soru cümlesi olarak ona yöneltilmesine duydukları şaşkınlık olabilir. Bazı görüşmeciler için bedene dair

duyguları karmaşık ve dönemsel olarak değişkenlik gösterir boyuttaydı. Bu durum tanımlamayı ve bedene içkin algıyı karmaşık bir noktaya getirmekteydi. Görüşmecilerin bu kafa karışıklığına şahit olmak aslında çalışma için oldukça kıymetli bir veri olmaktadır.

Beden ile ilgili tanımlama yapmakta güçlük çeken veya değişken bir algılama durumundan bahseden görüşmeciler bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

- *“Şöyle söyleyeyim ben bu soruya, kendi içimde, kendime hâlâ cevap verebilmiş değilim.”* (Y2, Yaş 25, Kadın)

- *”Bedenim benim için ne ifade ediyor o? Bilmem benim için ne ifade ediyor? Yani onun üzerinden kendimi ifade ettiğim durumlar olabiliyor. Ama benden bağımsız bir şey olmadığı için nasıl desem. Hani bir odanın düzenini değiştirmekle kendinle ilgili bir değişiklik yapmak aynı şey mi bilmiyorum da yani bu soruyla ilgili çok net bir şey söyleyemeyeceğim.”* (Y6, Yaş 25, Kadın)

- *“Bazen barışık olmayabiliyor tabii insan. Aldığı fazla kilo alabilir. Üç beş santimlik boy şey farkı falan... Ama genel olarak barışığım seviyorum yani. Her haliyle kabullenebiliyorum kendimi.”* (Y10, Yaş 19, Kadın)

İlk görüşmecinin söylemleri bedeni hakkında yaşadığı çelişkili durum ile ilgilidir. Algı dünyasında netleştiremediği ve bedenini nereye koyacağını bilmemesi ile ilgili yaşadığı çelişkiyi ifade ederek, tanım yapmakta zorlanır.

İkinci görüşmeci, bedeni kendini ifade edebileceği bir alan olarak görmekle birlikte tanımlanması güç olduğunu ifade ediyor, fakat sorunun cevabını verirken bedene dair o anda başlayan bir sorgulamaya girişiyor. Çalışmanın değerli gördüğüm bir kısmı, cevabı bulunmasa bile belki de ihmal edilen soruların sorulması ve o anda dönüp bedenine yönelik geliştirdiği ilişkiye şahit olmak oldu.

Üçüncü görüşmecinin, bedeni, kabullenme kelimesi ile ifade etmesi ideal olanla mevcut olan arasındaki farkın "kabullenilişine" işaret ediyor. Bedene dair idealleri karşıladığı sürece olumlu bir beden tanımı yapıyor, buna şartlı bir olumlama da denilebilir. Ayrıca bu, bedene dair algıların değişebilir olmasını destekler nitelikte bir ifadedir. Aslında bedene dair hisler ve idealler yakın veya uzak olduğu ölçüde değişkenlik gösterebilmektedir.

Her üç görüşme grubundan elde edilen veriler sonucunda şunu söyleyebilmek mümkün olacaktır ki; görüşmecilerin büyük çoğunluğunun bedenine dair algısı olumlu yöndedir. Bedenleriyle barışık olduklarını ve bedenlerini sevdiklerini ifade etmektedirler.

- Ya şimdi şöyle zaten bedenini sevmem lazım. Kendinle barışık olmam lazım. Ben bedenimi çok seviyorum mesela. Yani dövme yaptırmak istiyorum mesela. Yapamıyorum yani sevdiğim için zarar vermek istemediğim için. Seviyorum yani aslında bedenimi. (K1, Yaş 32, Erkek)

- Ya bedenim benim benliğim yani sonuç olarak hani benim için çok ifadesi çok fazla çünkü neden? Mesela ben dış görüntüye de önem veriyorum açıkçası. Yani bedenime de çok önem veririm mesela. Kişisel bakımına çok önem veririm. Onun dışında hani bana iyi gelebilecek her türlü şeyi kullanmak isterim yani. O yüzden bedenim, benim bütünlüğüm bedenim yani. (K11, Yaş 26, Kadın)

- Bedenim benim için... bedenime dikkat ediyorum aslında kendimi seviyorum. Bedenimi de çok seviyorum. Ve sağlıklı olduğum için bedenimde mesela daha çok mutluyum. (K6, Yaş 27, Kadın)

Sağlıklı bedene sahip olmak olumlu beden algısını pekiştiren bir durum olarak ifade edilmektedir.

- Ooo ne ifade etmiyor? Ben çok değerliyimdir. Ben çok beğenirim biliyor musun? Kendimi çok seviyorum ya. Öyle böyleydi bak. Kendimi çok severim ben. İnsan herkesten önce kendine değer verir. Zaten önemli olan da kendine değer vermek. Kendine değer vermediğin sürece de başkasına asla değer veremezsin. Kendini de sevemezsin yani. Öncelikle kendine değer vermen lazım. (K8, Yaş 28, Kadın)

- Çok seviyorum. Bedenim beni temsil ediyor. Beni her yere kadar götürüp getiriyor. beni var ediyor. Ve Allah'ın bana verdiği bir lütfu ve beni mutlu ediyor.

-Bedeninizle barışık mısınız?

- Evet çok.

-Seviyor musunuz?

-Evet. Yani her türlü halimi seviyorum. Belki biraz göbeğim var çok da güzeldir, belki kısa boyluyum bu da Allah'ın bana verdiği bir şey. Belki benden daha kısa boylu olanlar da var, belki daha uzunlar var. herkese başka bir türlü yakıştırmış ve vermiş. Şükrediyorum. (İ1, Yaş 60, Kadın)

Görüşmeci bedeni kişisel bir temsiliyet olarak görmeye birlikte bedene dair özelliklerini olumlu yöne yönelik bir söylem geliştirmektedir.

- Evet çok. Sağlıklı bana bedenimi çok seviyorum. Çok da değer veriyorum. (İ2, Yaş 38, Kadın)

- Bedenim benim için kadın olmamı ifade ediyor yani bence ben bedenimi çok seviyorum benim biraz büyük bir basenim var bence yani vücut hatlarımı çok seviyorum bence baseni seviyorum benim görüşümce bir kadın böyle biraz basenli olması lazım biraz butlu olması lazım. (İ6, Yaş 37, Kadın)

Beden tanımı bu aktarımda cinsiyet kimliğine atıfla yapılmaktadır.

- Aslında benim var oluşum bedenim. Hayatta duruşum beni temsil ediyor. Ben olduğum kadar beni dünyada var eden şey aslında

Bedeninizi seviyor musunuz?

-Evet.

-Bedeninizle barışık mısınız?

-Bedenimle barışığım. Çocukluktan gelen, bedenimle bir barışıklığım vardır. Hatta gördüğümüz üzere şu anda dudaklarımda biraz kalınlık vardı benim. Çocukluktan. Doğuştan gelen bir şey o. İnsanlar arasında çok böyle normal görülen bir şey değildir. Şu an ne kadar normal olsa da. Mesela o çocuklukta yapılan o kötü şakalar Bu tarz birçok şeyle karşılaşmama rağmen kendimi sevdim ben. Bedenimle barışığım yani her halimle, her halimi sevdim evet. (Y5, Yaş 30, Kadın)

Bu verilerden yola çıkarak söylenebilir ki görüşmeciler, bedenlerini sevme durumunu beden temsilleriyle barışık olmalarıyla ilişkilendirerek cevaplamaktadır. Görüşmecilerden bazıları bedenlerine dair olumlu duygularını, ona bakmak veya dövme yapmak gibi zarar vereceğini düşündüğü eylemlerden kaçınarak gerçekleştirdiği şekilde ifadelerde bulunmaktadır. Bedene dair sevginin göstergesi ona değer vermek, önemsemek ve onunla mutlu olmaktan geçtiği ifade edilmektedir. Bakım yapmak sürecin bir parçası olarak öne çıkmaktadır.

3.1. Bedenle Kurulan İlişki

Bedenler maddi gerçekliği ile yaşayan bir organizma olarak, anatomik bir varlık olduğu gibi bunun dışında toplumsal hayatın görünür bir parçasını da oluşturmaktadırlar. Beden büyüyen, gelişen ve değişebilen bir organizmadır. Anatomik varlığı toplumsallık yönünden bağımsız değildir (Bourdieu, 2014). Beden, aynı zamanda dış dünyayla ilişki kurabilmeyi sağlamaktadır. Duyular aracılığıyla dış dünya ile iletişim kurabilmeyi sağlamaktadır. Peki, bedenle kurulan ilişki nasıl olur? Görüşmecilerin bu ilişkiyi kurma şekli ve bunu kimden nasıl öğrendiğini anlamak adına bu tartışmayı yapmak önemli olacaktır.

Görüşmeciler bedenleri ile kurdukları ilişkiyi tanımlarken çoğunlukla mekanik bir tanımlama yapmaktadırlar. Mekanik ilişkiden kasıt; bedeni temizleme, bakım yapma, hijyenini sağlama, düzeltme, giydirme ve güzel görünmesini sağlama gibi söylemlerle daha çok fiziksel bir ilişki kurma sürecinden bahsedilmektedir. Söylemde büyük oranda ortaklaşarak öne çıkan şey bakım, hijyen ve temizleme pratiği olmaktadır. Örnek vermek gerekirse;

- Yani bedenimle dediğim gibi önce bedenime iyi bakarım. Sağlığımı başlarım. Sonra temizliğimle başlarım. Hijyenimle başladım. Yani vücudumun istediği her şeyi ona vermeye çalışıyorum. Hani bence bakımla

gerçekleşir bedenine iyi bakmak. Yani zaten dediğim gibi beden bir insan olduğu için bence en önemli şey. (K9, Yaş 38, Erkek)

-Mesela en ufak bir örnek vereyim sana. Bir yerimden bir kilo aldım mı? O beden bana uyarı verir. İşte sen şurada kilo aldın da git beni zayıflat der. O psikolojik olarak mesele çok büyük bir baskı. Kilo aldığımı hissettiğim zaman şişkinliğimi hissettiğim zaman direkt kendimi mutlu etmek için aktivitelere yol açarım. Ben vücudumda böyle barıştım mesela.(K5, Yaş 25, Kadın)

Burada talep eden bir beden olması önemli ve öne çıkan vurgulardan biridir. Bedenler bireylerin dışında bireylerden bir şeyler isteyen, bekleyen şekilde tanımlanmaktadır, fakat işin ilginç olan kısmı beklentiyi karşılayan, eyleme geçiren beden kendisinden başkası değildir. Yine buna örnek bir görüşme olarak;

- Yani insan hangi yaşta olsa da... şimdi mesela sen bir kaşık kullanıyorsun yemek için onu kullanıyorsun. Her zaman onu yıkayıp yerine koyuyorsun. Dikkat ediyorsun. Mesela üstünde bir pislik kalmasın. Aynı şekil insanın kendisi de öyledir. Kendisini koruması lazım diyet olsun, çay olsun, spor olsun... Her şekil yani elinde tutman lazım. Şimdi de sen bıraksan kendini. İlerilerde artık toparlayan varsa. Her zaman insan kendisini sevmesi lazım. Her şey kaş olsun, burun olsun, elim olsun her şey yerinde güzeldir. Şimdi sen dişin var. Güznel yemek var ama dişin bozulduktan sonra artık diyeceksin keşke ben onu daha önceden baksaydım diye değerini bilseydim. O şekil insan her yaşta kendisini sevip ve kendisinin bakması lazım. (İ7, Yaş 36, Kadın)

Bu mekanik ilişkiyi kaşık gibi bir obje üzerinden tanımlamayı seçmesi bedenine dair sahip olduğu yaklaşımı anlamakta faydalı olacaktır. Kaşığı kullanmak için temizlemek gerektiği gibi bedeni kullanmaya devam ederken de temizlemek gerektiği ifadelerinde bulunmaktadır. Bedeni muhafaza etme olarak gördüğü, formda tutmak, bedene bakım yapmak ilişki kurma patriğinin bir parçası olmaktadır.

- Bedenimle olan ilişki olabildiğince kişisel temizliğime önem veriyorum fakat bunu çok fazla topluma indirgeyemiyorum. Toplum içerisinde yapmak değil de kendi özel alanımda bedenimle ilgileniyorum. Bedenimden hoşlandığım yerlerle bile oynarken aman bu ne düşünür? Bu ne der dediğim için çoğunlukla buna özel alanda gerçekleştiriyorum.(Y4, Yaş 24, Kadın)

Bedeniyle kurduğu ilişkiyi kişisel temizlik pratiği ile açıklarken bunu toplumsal alanın dışında özel alanlarda gerçekleştirdiğine dair vurgu yapmaktadır. Kurduğu ilişkideki sosyal baskıdan bahsetmektedir ve bu durum, görüşmeciyi bedenine yaptığı “oynama” dediği müdahaleleri özel alanda yapmaya itmiştir.

- Yani burası bedenimizi bence çok hor kullanıyoruz. Bir makyaj yaptığımızda ya bir gün makyajımızı silmediğimizde ona zarar vereceğini bile bile silmediğimiz oluyor. Ben bunu çok yaparım. Yani o an üşendiğim için makyajını silmem. Ya da makyaj

yaptığımda buna bir şekilde zarar vereceğini de bilirim. Yani ne bileyim hani daha dikkat etmemiz gereken durumlarda da bende ya da belki çok olduğu için ben bu anlamda kendime çok zarar vermişim farkında olmadan da. Güzellik anlamında bedenle mesela onlara ettiğim müdahaleleri düşünüyor kötü anlamda ya da iyi anlamda. Yani kendimi iyi hissetmek için bir müddet çok spor yaptım. Hani bedenim de güzel görünsün. Ben de kendimi iyi hissedeyim diye. Bu bence kendime yaptığım olumlu müdahale. Ama biraz hor kullanıyoruz bence her anlamda ben hor kullanıyorum bedenimi.(Y6, Yaş 25, Kadın)

Görüşmecinin bedeniyle kurduğu ilişkiyi yine kişisel temizlik süreci ile ilişkilendirmesinin yanı sıra yaptığı makyaj vb. müdahaleleri de kapsadığı çıkarımını yapmak mümkündür. Kişisel bakımına yeterli zamanı ayıramadığını düşündüğünden bedenini hor kullandığını düşünmektedir. Bu durumu kimi zaman bilinçli bir üşengeçlikle yaptığını ifade etmektedir. Bunun dışında spor yapmayı bedene yaptığı olumlu müdahale olarak görüp bunu kendini iyi hissetmek için yaptığını dile getirmektedir. Bedenle kurulan ilişki burada yine beden yüzeyinden başlar fakat iyi hissetme vurgusuyla içsel bir duyguya da gönderme yapmaktadır.

-Ha işte kendimi anlamaya çalıştım ilk başta. Ondan sonra benim basenlerim kalın, kabullendim. Ne yaparsam yapayım. Spor da olsam estetik de olsam benim vücut tipime bu uyuyor. Hani ben bunu kurmaya çalıştım. Aslında bir ara kendimle konuştum hani. O şekilde ne istediğimi, kendime ne yakışsın ya da nelerden hoşlandığımı anlayarak o şekilde bir doğrultuda bir tarz oluşturdum. Sonra bedenimi anladım. Hani benim bedenimin mesela atıyorum bir şeye ihtiyacı var. Bunu kısarsam ne bileyim kilo vereceğim ama de o kalıptan da çıkacağım tarzında. (...)Ya ben bedenimi ne aslında şey... evet konuşarak anlaştım. Ve kendimi dinleyerek.(Y6, Yaş 24, Kadın)

Bedeniyle kurduğu ilişki daha çok onu anlamak ve dinlemekle gerçekleştiğini ifade ederken bir taraftan da aslında idealize ettiği forma ulaşmak için çabaladığı bir süreçten bahsetmektedir. Bu ilişki kurma sürecini yine beden yüzeyine yapılan müdahalelerle ilişkilendirildiğine dair bir çıkarıma ulaşılabilir. "Bedenin bir şeye ihtiyacı var" söyleminde talep eden bir beden varmış gibi, daha doğru ifadeyle, kendisinin dışında talep eden, ihtiyaçları olan bir beden olarak ifade edilmesi önemli bir vurgudur.

Temizliğe ihtiyacı olsa, temizliğe, illaki temizliyorum. İlla biri görsün diye değil. Beni rahatsız ediyorsa mesela benim bu elimdeki kıllar beni rahatsız etmiyor. Âmâ buradaki kıllar beni rahatsız ediyor. Belki hiç kimse burayı görmüyor ama beni rahatsız ediyorsa ben alıyorum. Kimse için değil kendim için. Herhangi bir yer. Eğer beni rahatsız ediyorsa temizliyorum. Yüzümü bile yıkadığımda içim ferahlıyor. İlla biri beni görsün. Ben temiz olayım. Hayır. Kendi mutlu olayım diye temizliğini yapıyorum. (İ1, Yaş 60, Kadın)

Kurduğu ilişkiyi temizlik ve epilasyon süreci ile ilişkilendirmektedir. Buradaki “kendim için yapıyorum” vurgusu bunu sosyal bir baskı ile değil kendini iyi hissetmek için yaptığına dair vurguyu taşımaktadır. Bedeni temizleme sürecinin mutlu ettiğini ifade etmekte ve birçok görüşmede benzer söylemin yer alması, temiz bir beden için iyi ve mutlu hissettirdiğine dair bir çıkarıma varmayı mümkün kılmaktadır.

Ben çok bağılıyım, temizliğe çok bağılıyım. Çok değer veriyorum temizlik için. Değiştirmek istemiyorum. Estetik yapmayı, hiç sevmiyorum. Kendimi değiştirmeyi. Allah verdiği için çok memnunum. Çok şükür. Hiç yani bazıları vardı estetik ameliyat falan yapıyor. Ben onları hiç istemiyorum ve çocuklarıma da her zaman söylüyorum. Allah verdiği Çok şükür ettim. Yani hiçbir zaman istemeyin estetik falan yapmayın. Allah'ın işini hiçbir zaman şey yapmayın yani. Ondan sonra da yani ben sevmiyorum öyle şeyleri. Sadece benim için en değerli Kendine iyi bakmak. Değer vermek odur. Onu da seviyorum. Güzel elbiseleri almak çok seviyorum. Yani şık elbiseleri giymek çok seviyorum. Saçım uzun olsun. Bakımlı bakımı çok istiyorum saçımda. Ama farklı bir şey olmaz. Yani çok açık renk falan olmasın. Öyle bir bayan içine güzel şey, doğal güzel olsun. Doğal daha güzeldir bence. (İ2, Yaş 38, Kadın)

İranlı kadın görüşmeci, temizlik vurgusu dışında dini aidiyetini, bedenle kurduğu ilişkinin bir parçası olarak ifade etmektedir. Sonraki bölümde yer verilecek olan bedenin emanet olarak görülmesi ile ilgili tanımlamalar, öne çıkan vurgulardan biri olarak bu söylemlerde de yer almaktadır. Bunun dışında bedene dair algısını ve geliştirdiği yaklaşımını çocuklarına da aktardığını ifade etmektedir. Bu durum bizleri bedenle kurulan ilişkinin öğretilen ve aktarılan bir boyutu olduğu çıkarımına ulaştırabilmektedir. O halde bedenle ilişki kurmanın, inşa edilebilir olduğu sonucuna ulaşabilmektedir. Buna ek olarak bedeni giydirme vurgusu, ilişki kurma süreciyle alakalı olarak öne çıkan durumlardan biridir. Buna benzer ifadeler örnek olarak;

-Yani aynaya bakarak ya da bir kıyafet giydiğimde özellikle pantolon giydiğimde güzel durur, arkasını çok beğenirim o da yine ayna karşısında olur.(İ6, Yaş 37, Kadın)

-Ben kendim, aynanın önüne geçip de kendime ay ne kadar güzelim ben, Allah'ım ya Rabbim. Öyle söylüyorum. Çok mutluyum. Ben kendime çok barışıyorum. Ben çok gülümseyen biriyim her şeye gülerim yani.(İ5, Yaş 32, Kadın)

Görüşmecinin bedeniyle kurduğu ilişkiyi ayna karşısında kendine iltifat etmesi ve yine dini değerlerin sebep olduğu minnettarlık ifadeleri ile açıklanmaktadır. Bedenine gülümsemesi olumlu bir yaklaşım geliştirmenin göstergesi olarak yorumlanabilmektedir.

- *Ya şimdi şöyle, aslında ben spora gidiyordum. Yani vücut, vücut yapmayı seviyordum. Kaslı olmayı istiyorum. Bu, bu da bedenimle olan ilişkiden dolayıdır yani iyi ilişkiden dolayıdır. Daha iyi görünmek istiyorum mesela.*(K1, Yaş 32, Erkek)

Bu ve benzeri söylemlerde bedeni, ideal beden olarak görülen şekle ulaştırmak adına gösterilen fiziksel çabalar, bedenle kurulan ilişkinin göstergeleridir. Bu çabalar, beden için ona iyi bir şey yapmak şeklinde anlatılmaktadır. Genel bir çıkarım olarak görüşmecilerin ilişki kurma sürecini çeşitli pratiklerle açıkladıkları ama süreci fiziksel müdahale ve temizlik süreciyle ağırlıklı olarak ilişkilendirdikleri çıkarımında bulunmak mümkündür. Beden üzerindeki değişiklikler bazen bir ideale ulaşmak veya yaklaşmak adına yapılırken, bunun mutlu ettiğine ilişkin bir söylem öne çıkmaktadır. Görüşmeciler bu süreci bedenleriyle kurdukları ilişki ile alakalı olarak tanımlamayı tercih etmektedirler. Bedenin temizliği ile ilgili kısmın iki türlü bir yansıması öne çıkmaktadır; ilk olarak bedenin buna ihtiyaç duyması söz konusudur. Temizliği isteyen ve gerçekleştiren bedenin kendisi iken süreç bireyin kendisi dışında gerçekleşiyormuş gibi bir aktarım tercih edilmektedir. Bir diğer ifade şekli ise bireyin beden temizliği pratiğini inançsal bir yaklaşım geliştirerek bedene bakma ve muhafaza etme bilinciyle gerçekleştirmesidir. Buna ek olarak söylemlerde sıklıkla yer alan ve bedenle kurulan ilişkinin gerçekleştiği yer olarak ayna nesnesi imgelerden simgeye dönüşen bedene dair pratikleri görebilmek adına önemli görülmektedir. Aynalar kendi yansımamızı görebildiğimiz, bedenimizle ilişki kurabildiğimiz sürecin bir parçası olarak hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Ayna neredeyse her mekânda olan; kimi zaman ceplerde, çantalarda bile taşınması gerekli görülen bir nesne olarak hayatımızda önemli bir yer edinmiştir.

Psikanaliz çalışmalarına konu olan “ayna evresi” Lacan tarafından açıklanmıştır. Ayna evresi, bilişsel gelişim evresinde aynanın etkisini açıklamaktadır. Lacan’a göre 6-18 ayı kapsayan dönemde olan bir bebek ayna evresinde ilk kez kendilik ayrımını yapabilmektedir. Bu dönemlerde bir bebek ilk kez ayna karşısında kendi yansıması ile karşılaşır. Önceki süreçte kendini annesinin bir parçası olarak algılamaktadır. Yansıtıcı bir yüzeyde, yani aynada kendisi dışında ondan farklı olarak yansımasını görerek benlik ayrımı yapabilmesini sağlamaktadır. Aynada kendi imgesini görmesi, onun kendine ait bir yansıma olduğunu anlaması ile başlayan süreçte imgesel dünyadan kopar ve dilsel bir süreci kapsayan simgesel dünyaya adım atar. Böylece erken yaşta kendilik algısı oluşmaya başlar. (Lacan,2013)

Aynanın bilişsel gelişim sürecinde başlayan önemli etkileri bebeklik dönemiyle kalmayıp devam eden süreçlerde de önemli bir role sahiptir. Beden temsiline karşısında kurgulandığı bir yer olması sebebiyle aynalar bu tez çalışması için önemlidir. Aynalar bedenlerin yansıdığı yüzeyler olarak bedenle geliştirilen ilişkide de elzem bir yerde durmaktadır. Aynalar, fiziksel bir sürecin parçası olduğu gibi zihinsel ve duygusal bir sürecin de parçasıdır. Aynada da görülen yansımalar duygu durumumuza doğrudan etki edebilmektedir. Bununla beraber ayna karşısı, çoğunlukla bedene müdahale edilmeden önce karar verme sürecinin gerçekleştiği yerdir. Uzamlarda inşa edilen temsillerin dışı vurulması istenildiğinde sürece dâhil olabilir. Ve yine oldukça önemli bir diğer nokta aynaların, bireyin dışarıdaki insanların gördüğü, bireye ait görüntüleri yansıtmasıdır. Bu yüzden aynalar yaşantımızın önemli bir parçasıdır.

Ayna; beden ve temsil ile ilgili soruların yer aldığı görüşmelerde, aktarımlarda ortaklaşa öne çıkan kavramlardan biridir. Görüşmecilerin, özellikle bedenleri ile kurdukları ilişki sürecinden bahsederken “ayna” kavramına yer vermesi, sürecin bir parçası olduğuna dair çıkarım yapmayı mümkün kılmaktadır.

“Yani aynaya bakarız kendimize; dokunarak, hissederek onu işte daha fazla daha başka değerlendirerek aynada.” (Y5, Yaş 30, Kadın)

Görüşmeci, bedeniyle kurduğu ilişki sürecini ayna karşısında kendine dokunarak, hissederek gerçekleştirdiğini aktarmaktadır.

Aynadaki yansımanın görüşmecilerin duygu durumuna etki ettiği ile ilgili aktarımlara sıkça yer verilmektedir. Aynaya baktıklarında bedenlerini beğeniyor ve yansımadan memnuniyet duyuyorlarsa kendilerini daha iyi, aksi durumda ise daha kötü hissedebildikleri aktarılmaktadır.

Bir şey var. Aynada kendini bakıyorsun. Kendini beğendiysen yok. Bazen bakıyorsun ki bir şey giyiyorsun, kendini beğenmiyorsun. Beğenmediğin zaman değiştirmek zorundasın. Göbekse belki bir şeyle kapatıyorsun nedir korseyle bazen kapatıyorsam hiç korseye gerek yok veya kendimi ayna da gördüğümde mutlu hissetmiyorsam bir elbiseyle giymiyorum o elbiseyi... (İ1, Yaş 60, Kadın)

Bedeni giydirme süreci yine ayna karşısında gerçekleşen bir süreç olarak aktarılmaktadır. Bedeni giydirmek temsil için oldukça önemlidir. Görüşmeci, giyilen kıyafetin aynaya bakıldığında beğenilmemesi durumunda değiştirme zorunluluğu hissedildiğini ifade etmektedir.

- *Bence bunu birinden öğrenmeyiz yani. Ben aynaya baktığımda mesela burnumu kendime güzel görmüyordum. Çok rahatsız oluyordum. Görünüş açısından rahatsız oluyorum. Çünkü herhangi bir sağlık problemim yoktu. Bunun için kendi rızamla, kendi isteğimle ameliyat oldum. Ya şu anda da eğer rahatsız olduğum bir yerin varsa bedenimde ben estetiğe karşı değilim, estetiği yine olurum.*(Y3, Yaş 24 Kadın)

Bedenle kurduğu ilişkinin ayna karşısında bireysel bir süreç olarak geliştiğini ifade etmektedir. Aynaya baktığında beden temsilinden memnun kalmadığı takdirde rahatsızlık duyduğunu, böyle bir deneyim sonrası burun estetiği yaptırdığını ve benzer bir durumda estetik müdahaleyi gerekli gördüğünü ifade etmektedir. Bu örnekte estetik gibi bir müdahale yaptırma kararını aldığı yer ayna karşısı olmaktadır. Bu müdahaleleri aynaya baktığında daha iyi hissedebilmek amacıyla yaptığı çıkarımına ulaşmak mümkündür. Bu durum tersi şekilde de devam edebilir; yani aynada gördüğü temsili beğenmesi halinde mutlu hissedebilir kişi. Örneğin bir görüşmecinin;

“Yani aynaya bakarak yani öyle ya da bir kıyafet giydiğimde özellikle pantolon giydiğimde güzel durur arkası çok beğenirim oda yine ayna karşısında olur.” (İ6, Yaş 37, Kadın)

aktarımıyla bu defa olumlu duyguların geliştiği yer ayna karşısı olarak ifade edilmektedir.

- *Öncelikle aynaya baktığın zaman kendini mutlu hissetmen gerekiyor, güzel hissetmen gerekiyor. Eksikliğim varsa atıyorum kaşında bir fazlalığın ya da bir azalma varsa o kaşı doldurmak ya da inceltebiliyorsun. En önemlisi burnunda bir yamukluk varsa ve kendini iyi hissetmiyorsan kendini güzel görmüyorsan Kesinlikle bunu gidip bir estetik, yapabiliyorsun. Ya da yapmak istiyorsun öyle diyeyim. Dövme seven bir insanım ve vücudumda dövme var. Yani önemli olan işte kendini mutlu hissedebilmen, aynaya baktığında kendini iyi hissedebilmen, bunu hissettiğin zaman da herhangi bir müdahalede bulunabiliyorsun istersen tabii ki normal bir durum bence.* (K7, Yaş 28, Kadın)

Bu aktarımda ayna karşısı, bedenın dizayn edildiği ve eksiklik görülen şeylerin tamamlandığı veya fazlalıkların atılma sürecinin gerçekleştiği yer olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber yine karar alma sürecinin gerçekleştiği yer ayna önü olmaktadır. Yine benzer bir yaklaşıma örnek olarak;

-*Sabah hazırlanırken ayna karşısında o an saçımı yapmaya çalıştığımda saçım ile ilgili bir şey beğenmediğimde ya da kendimle ilgili bir şey beğenmediğimde diyelim ki kaşımın şeklini beğenmedim. O an müdahale edebileceğim bir şeyse ederim ama edemiyorsam biraz bekleyip yani kaşımı aldırım.*(Y6, Yaş 25, Kadın)

Ayna bazen de bir hazırlık sürecinin gerçekleştiği yer olmakta ve bedeni kamusal alana çıkmadan önce bir forma veya bir ideale uygun şekilde hazırlandığı yer olabilmektedir. Bu hazırlık esnasında beğenilmeyen veya uygun görülmeyen durum hemen değiştirilmek istenilebilmektedir.

- Tabii ki kendime bakıyorum mesela aynaya baktığım zaman işte ben o şekilde bazen iş yapıyorum. Aynaya baktığım zaman memnun kalmıyorum o görüntüden. Zamanla işte bir adım sonrası biraz düşünüyorum. Yapsan mı yapmasam mı? Sonra kararımı verip yaptırıyorum. Çünkü mutlu olmuyorum o görüntüyü gördüğüm zaman. Ondan sonra aynaya baktığımda kendimi mutlu hissetmek istiyorum. (K11, Yaş 26, Kadın)

Görüşmecinin bu aktarımı iki farklı noktanın altını çizmesi sebebiyle önemli; birincil olarak mesleğinin kuaförlük olması, bu yüzden ayna karşısında çalışması nedeniyle ayna burada mesleğin icra edildiği yere dönüşmektedir. Yine diğer kuaför görüşmecilerin vurguladığı bir durum olarak işleri gereği ayna karşısında fazla vakit geçirmeleri ve bunun onları daha bakımlı olmaya ittiği belirtilmiştir. Bu aktarım, görüşme esnasında ve görüşme dışında gerçekleşmektedir. Görüşmecinin işaret ettiği bir diğer önemli nokta ise ayna karşısında gerçekleşen, zihinsel olarak başlayan beden inşası sürecidir. Bedenler, öncelikle zihinlerde, yani uzamlarda inşa edilir ve sonra temsile yansır. Ayna burada sürecin gerçekleştiği yer olması sebebiyle önemlidir. Aynanın karşısında başlayan süreç uzamlarda kurulur ve tekrar aynanın karşısında son bulmaktadır.

3.2. Emanet Bedenler

Çalışmanın bu kısmında söylemlerde önemli ölçüde ortaklaşan bir veri olarak bedene dair algıyı kuran, bazen de denetleyen bir olguya, yani dinin bedenle ilişkisine yer verilecektir. Beden, sosyokültürel aidiyetlerin etkilerinden bağımsız düşünülemez. Bedene dair algı da cinsel kimlik, etnisite ve dini gruplara olan aidiyetlerden etkilenir. Beden görünüşü ve hareketleri dinsel kurallar ve inanışlar tarafından zaman zaman kısıtlanan, denetlenen bir yüzeye dönüşür.

Toplumsal hayatları düzenlemeyi amaçlayan dini kurallar bedeni disipline etmekle başlar: İslam dininde kadınların örtünmesine dair dini emirlerin yerine getirilmesine inanılması gibi. Kimi zaman şeriatla yönetilen, çalışmaya konu olan İran'daki gibi toplumlarda dini kurallar, devlet politikaları ile bedenlere dayatılır. "Beden algıları; din, kültür, etnisite, ideoloji gibi bir yığın söylem içine gömülüdür. Bu söylemler

içinde önemli bir yer tutan dinsel normlar, bedenleri disipline etmek yoluyla kendilerini ifade ederler. Bedenden, dinlerin koydukları kurallar ve çizdikleri sınırlar içinde belli davranış ve tepkiler göstermesi beklenir” (Kara, 2012). Dini normlar çoğu zaman söylemler üzerinden kendini dayatır, aynı zamanda aktarımın sürekliliğini sağlar. Bedenler dini normların etkisinden uzak değildir. Söylemin de etkisi ile zihinsel pratiklerimize uzanan bir dini habitusun etkisinden bağımsız görülemez (Bourdieu,2013).

Dinsel pratiklerde bedenin rolü oldukça önemlidir. Birçok ritüel bedensel hareketler ile gerçekleştirilir. Bedenin yüzeyine müdahalelerle sınırlı kalmaz. Cinsel eylemlerden bedenin ruhani boyutuna ve hatta düşünme pratiğine kadar uzanan bir etki alanından bahsetmek mümkün olacaktır. Yaşamı ve dünyayı kavramaya yönelik anlayışları belirlediği gibi bedene dair kavrayışı da belirlemektedir. Dinler, bedenle kurulan ilişkinin nasıl olması gerektiği ile ilgili söylemleri üreterek bireye bu belirlenimciliği dayatmaktadır. Birçok toplumsal yapıda olduğu gibi beden algısı, cinsiyet eşitsizliğini doğuran heteronormatif yapıyı besleyip sürdürecektir şekilde gerçekleşir. Dini habituslar bedene dair iyi, kötü, günah, sevap kavramlarıyla bedeni düzenlemektedir.

Beden tüm bu yapının dışına çıkmak isterse veya aykırı bir duruş sergilerse ne olur? O zaman cezalandırılır. Eylemleri işleyen bedenler yaptırımlara da maruz kalacaktır. İslam dini inancında itaat etmeyen beden için ölümden sonraki yaşamda ceza olarak bedensel azaplar vardır. Hedef ruhlar değil bedenlerdir. Çünkü söz konusu itaatsizliği, norm dışı eylemleri gerçekleştiren bedenin kendisidir.

Tüm bu tartışmalar ışığında bireylerin bizzat kendi bedenlerini algılama, tanımlama ve ilişki kurma sürecinde bedeni nasıl gördükleri ve ifade ettikleri çalışma için önemli bir noktadır. Yapılan görüşmelerde fark edilen bir ortaklık; bireyin, bedenine dair algıyı tanımlarken bedenini dini bir minnettarlıkla ona bahşedilmiş bir lütuf olarak görmesi, hele ki sağlıklı bir bedende yaşıyorsa daha fazla bir minnettarlık söylemi üretmesidir. Fakat asıl vurgulanan kısım bedeninin “*emanet beden*” olması, bireye tanrı tarafından emanet edilmiş olmasıdır. Bu çok önemli bir vurguya işaret eder; emanetler bizlere ait değildir ve günü geldiğinde asıl sahibine ulaştırılması amaçlanarak muhafaza edilendir. Bedene dair emanet bakışı onu tam anlamıyla

sahiplenememe, bireyin dışında bir beden gerçekliği vurgusuna işaret eder. Bunu birkaç görüşme ile örneklendirecek olursak;

-Çok seviyorum. Bedenim beni temsil ediyor. Beni her yere kadar götürüp getiriyor. Beni var ediyor ve Allah'ın bana verdiği bir lütfu ve beni mutlu ediyor. Yani her türlü halimi seviyorum. Belki biraz göbeğim var çok da güzeldir, belki kısa boyluyum bu da Allah'ın bana verdiği bir şey. Belki benden daha kısa boylu olanlar da var, belki daha uzunlar var. Herkese başka bir türlü yakıştırmış ve vermiş. Şükrediyorum. (İ1, Yaş 60, Kadın)

Bedenine dair algısı onu var eden, temsil eden bir maddi gerçekliğe gönderme yaparken dini aidiyetini ve inancı da tanımlamada öne çıkan vurgulardan biri olmaktadır. Bedeni Allah'ın bahsettiği bir lütuf olarak görmekte ve bedenini toplumsal ve kültürel beden/beğeni ölçütlerinin sınırlarından ayrı olarak, beğeni dışı özelliklerini dahi bu yaklaşımla kabullenme ve minnettar olma durumunu öne çıkarmaktadır.

-Estetik yapmayı, hiç sevmiyorum. Kendimi değiştirmem. Allah verdiği için çok memnunum. Çok şükür. Hiç yani bazıları vardı estetik ameliyat falan yapıyor. Ben onları hiç istemiyorum ve çocuklarıma da her zaman söylüyorum. Allah verdiği Çok şükür edin. Yani hiçbir zaman istemeyin estetik falan yapmayın. Allah'ın işini hiçbir zaman şey yapmayın yani. (İ2, Yaş 38, Kadın)

Burada yine benzer bir yaklaşımla bedeni Allah'ın verdiği ve olduğu gibi muhafaza etmesi, yani müdahalelerden ve değişimlerden koruması gerektiği yönünde bir söylem mevcuttur. Bu söylemin temelinde yine bedenin emanet olarak görülmesi ve emanet dediğimiz şeyin korunup, olduğu gibi muhafaza edilmesi bilinci yer almaktadır. Bu yüzden estetik müdahalelerden kaçınılır, çünkü bu bir memnuniyetsizlik göstergesi olabilmektedir. Bu görüşmecinin bir diğer önemli vurgusu ise bu bilinci çocuklarına aktarması durumudur, böylece bedene bakışın aktarımı sonraki nesillere de öğretilmektedir.

-Bizim Rabbimiz ne demiş? Demiş ben sizin vücudunuzu size emanet vermişim. Gerek o şekil Rabbimiz istemiş. Yani ben de kendini seviyorum. Önem de veririm. Niye ki benim bedenim emanet. (İ3, Yaş 57, Kadın)

Bedeni emanet olduğu için sevme ve önemseme söylemi ortaklaşmaktadır. İrani kadın görüşmecilerin bu söylem üzerinde daha çok ortaklaştığı görülmektedir.

-Beden aslında şöyle Allah'ın yarattığı bir varlık... Beden de bedendir benim için. Çünkü Allah yaratmış. Allah yaratırken de bize kurallar koymuş... İnsanın bedeni de insan için hani yani nasıl söylenir bilmiyorum ama yani temiz bakacaksın Allah'ın verdiği emirlere dikkat ederek yerine getireceksin ve bunu temsil ediyor.

- *Bedeninizle barışık mısınız?*

- *Tabii tabii ki bedenimle barışığım Yani şöyle yani biraz yine bağlı olduğum için oradan konuya gireceğim. Emanet edildi bize bu beden ve ben bedenime emanet şekilde bakmak zorundayım. Mesela bana arkadaşım bir şey verdiği zaman diyorum ki buna iyi bakacaksın sana emanet. Ve bedene göre o gözle bakıyorum. Allah bana vermiş. Ona temiz bakmalıyım. Ona güzel bakmalıyım. Güzel görünmeli, temiz görünmeli. O yüzden bu yüzden bedenimle barışığım tabii. (Y8, Yaş 19, Kadın)*

Görüşmecinin emanet beden vurgusu dışında beden üzerinde dini kurallar ve yaptırımların etkisinden de söz etmek mümkündür. Bedeni yaratan, dolayısıyla kural koyma yetkisine de sahip olmaktadır. Bu yüzden emirlere uyması gereken bir beden tanımlaması yapmaktadır. Bedenine bakma ve temizleme sürecini emanete en iyi şekilde bakma şeklinde tanımlanmaktadır.

Bedenim olarak yani şimdi beden olarak böyle izah edeyim ben size. Şimdi insanın önemli olan tamam kurban olduğum bize beden vermiş, göz vermiş, el vermiş yani biz bunların bence kıymetini bilmemiz lazım yani. Her şeyden önce kolumuz olmasa çalışamayız. Ayaklarımız olmasa yürüyemeyiz Yani kurban olduğum Allah'ın bedeni bu şekilde vermiş bize.(K3, Yaş 40, Erkek)

Bu görüşmede yukarıda bahsettiğimiz Allah'ın sağlıklı bir beden vermesine karşı duyulan minnettarlık vardır. Bunun kıymetini bilmek gerektiği, yani yine iyi bakılması/muhafaza edilmesi gereken bir beden vurgusu yapmaktadır.

Yani benim bedenim olmasa zaten hani Allah korusun sakat da olabilirdim. Yani elim ayağım tutmayabilir. Bence insanoğlu bedenini sahip çıkmalı. Yani onun değerini bilmeli ki sağlığına da ona göre değer vermeli. Önem vermeli.(K9, Yaş 38, Erkek)

Sahip çıkılması/muhafaza edilmesi gereken bir beden tanımı vurgulanmış, sağlıklı beden verdiği için Allaha şükretmek gerektiğın ifade etmiştir. Alıntılarda ortaklaşan söylemler, bireylerin bedenlerinden bahsederken onların dışında bir şeyden bahseder gibi bir tanımlama yapmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Sanki bedenleri ve kendileri arasında inançları ve tanrıları duruyormuş gibi aktarımlar geçmektedir. Bedenler onlara emanet edilmiş ve asıl sahibine teslim edilmeyi beklemekte. Bu süreç içerisinde onlara düşen vazife, bedeni en iyi şekilde muhafaza etmektir, vazife denilmesinin sebebi söylemlerde bunu kendine görev edinmiş bazen de Y9'un söylediği gibi bu zorunda olarak yapılan bir şeymiş gibi ifade edilmesidir. Bu yüzden görüşmecilerin beden algısı onu korumak, benimsemek ve sahip çıkmak üzerinden bir yaklaşıma sahiptir denilebilir. Bu da bedenleri ile kurdukları ilişkiyi

belirleyen ve denetleyen bir şeye dönüşmektedir. Beden kendi bedenleri olmaktan çıkıp, onlara emanet edilen beden olmaktadır.

3.3. İdeal Beden ve İdeal Olanı Belirleyen Nedir?

İdeal bedenın genel geçer bir tanımını yapmanın mümkün olmadığı doğru olsa da bedene dair bakış açımız ve ideallerimiz habitustan bağımsız değildir. Bourdieu (Bourdieu& Wacquant, 2003) sosyal yatkınlıklarımızın en temel zihinsel edimlerimizi ve beğenilerimizi oluşturduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla beden temsilimiz ve pratiklerimiz, bedene dair ideallerimiz, habituslarımızın getirdiği yatkınlıkların bir sonucu olarak görülebilmektedir. Kültür burada önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu pratikler, içine doğduğumuz toplumun izlerini taşımaktadır. Bunun beden pratiğine dökülmesi, bedene dair estetik algılarımızı ve ideallerimizi belirlemesi olası bir durumdur (Bourdieu, 2015).

Kültürün belirleyici etkisi olduğuna dair varsayıma katkı sunan kuramcılardan biri de Butler olmuştur. Bourdieu'den farklı olarak bunu cinsiyet rolleri ile ilişkilendirir, ancak her iki düşünür rollerin sosyal bir inşa olduğu konusunda ortaklaşırlar (Butler, 2008). Beden temsillerinin ve temsillere dair ideallerimizin bu kurgunun bir parçası olduğunu ifade etmektedirler. Toplumsal hayatın; bedeni aslında bizim kişisel beğeniler dediğimiz şeyin dışında, toplumsal etkiden kaçamayan hatta bazen toplumsal olanın beğenisinin kendisi haline gelebilmektedir (Bourdieu, 2013).

Bu bölümde görüşmecilerin idealize ettikleri bedeni ve bunu neyin belirlediği ile ilgili bir tartışma yürütülecektir. İlk bölümde yer alan teorik tartışmalar temelinde ideal beden algısı tartışılacaktır. İlk olarak bireylerin “İdeal beden nedir?” sorusuna verdikleri cevaplarla idealize ettikleri bedeni tartışmakla başlanacaktır.

Öncelikle öne çıkan bir durum olarak, erkek kuaförlerle yapılan görüşmelerde ideal beden sorulduğunda kafa karışıklığı yaşamaları ile ilgili bir gözlem yapılmıştır. Bu gözlem bazen verilen cevaplara da yansımıştır. Erkek görüşmecilere “İdeal beden nasıl olmalıdır?” sorusu sorulduğunda, beden tanımlamasını erkek bedeni üzerinden mi yoksa kadın bedeni üzerinden mi yapması gerektiği ile ilgili bir ikilem yaşadıkları görülmektedir. Çünkü alışık oldukları ideal beden konuşmaları kadın bedeni ile ilgili olmaktadır. Son yıllarda bu durum erkek bedenine dair bir dayatmayı kapsıyor olsa da kadın bedeni kadar yoğun bir ideal olan dayatması söz konusu olmamaktadır. Bu

karmaşıklığın yalnızca erkek görüşmelerde görülmesi, ideal beden denilince “estetik kadın bedeninin” anlaşıldığını göstermektedir. Örnek olarak gösterebileceğimiz görüşmeler şunlardır;

- Erkek için mi, bayan için mi?

-Her ikisi için de tanımlayabilirsiniz.

-Ya şimdi şöyle aslında ben şimdi benim görüşüm farklı olabilir. Mesela bayanın mesela çok kilolu olmasını istemem. Evet. Yani mesela sıkı bir beden olması lazım. Ondan sonra bence bunun için de spor yapmak lazım. Bir bayan için daha önemli bence. Ya erkek için de biraz kaslı olmalı. Biraz böyle omzunun daha geniş olması.

(K1, Yaş 32, Erkek)

İdeal beden için direkt kadın bedenine dair bir tanımlamayı tercih etmesi, erkek bedeninden daha önce ve daha çok kadın bedenine ait bir durummuş algısının göstergesi olabilmektedir. Tam burada Bourdieu'nün eril tahakkümün kadın bedeni üzerindeki belirleyici etkisinin erkek bedeni üzerindeki etkisinden fazla olduğuna dair ifadeleri bu örneği destekler niteliktedir. Bedenleri biyolojik olanın toplumsal olarak kurgulanması olarak tanımlayan Bourdieu, kadın bedeninin eril olanın tahakkümü ile daha fazla kurgulandığına, kültürel belirlenime daha fazla maruz kaldığına dikkat çekmektedir. Bu patriarkal yapının beden üzerindeki denetimi ve inşasıdır. Görüşmeci, kadın bedenin formda olmasını erkek bedenin formda olmasından daha önemli görmekte ve kadın için daha detaylandırılmış bir tanımlama yaparken erkek bedeni için formda tutmak ile ilgili tanımlama yapmayı yeterli bulmaktadır. Kadın bedenini daha ince olarak idealize ederken erkek bedenini daha geniş kaslı yani iri olarak tanımlaması, yine eril olanın dişil olan üzerindeki tahakküm ilişkisi ile alakalıdır. Eril olanın daha güçlü, dişil olanın ise daha naif olması makbul görülür; böylece heteronormatif yapı için gerekli olan itaat-tahakküm ilişkisi zıtlıkları böyle bir temelde kurulmaktadır (Bourdieu, 2015).

- İdeal beden nasıl olur. Yani bunu fiziken mi söylüyorsunuz? Fizik. Yani şöyle bir yetmiş boy. Yani bir yetmiş boy, elli beş, altmış kilo. İdeal budur yani.

- Bunu peki kadın için mi erkek için mi?

-Kadın için söyledim ben. Yani hepimizi Allah yaratmış. Çünkü çok iri yarı oluyor. Ama yani kadın dediğim gibi bir yetmiş boy, elli beş, altmış arası kilo. (K4, Yaş 25)

Bu görüşmeci tanımlamayı direkt kadın üzerinden yaparken tereddüt yaşayıp soruyu tekrarladıktan sonra kadın bedeni üzerinden tanımlamaya aynı şekilde devam etmektedir. İlk akla gelen ideal beden kadın bedeni olmaktadır. Zoraki bir

olumlamadan sonra detaylandırma devam etmektedir. Kuaförlerden K3 tanımlamayı yaparken sormaya gereksinim duymadan, direkt kadın bedeni üzerinden bir ideal çizmeyi tercih etmektedir.

- İdeal yani böyle söyleyeyim ben bunu. Bir bayan olarak şey yapayım. Şimdi benim kafamdaki soru işareti bu aslında. Şimdi bir bayan geldiği zaman gerçekten bayana baktığın zaman çok hanımefendi çok güzel her şey on numara ama konuşmaya geldiği zaman her şeyi bitiriyor, konuşmıyor. Aslında bu neyden kaynaklanıyor? O biraz da güven dediğimiz şeyden kaynaklanıyor. Öz güveni kazanamıyor. Şey olarak yani beyin olarak kendisini geliştiremiyor. Yani bunu bence değiştirebilir. Bu biraz da insandan kaynaklanan bir şey. Bir insan eğer bir iş yapıyorsa beyin olarak eğer bir işe kalkışırsa ilk başta önce o beynine yedirmesi lazım yani. Onu kafasına sokması lazım. Ben bunu yapacağım yani. (K3, Yaş 40, Erkek)

Yine ortaklaşan bir veri olarak şunu söylemek mümkün olacaktır ki, kadın bedenine dair idealize edilen beden tanımını yaparken görüşmeciler daha detaylı bir tanım yapmayı tercih etmektedirler. Erkek bedeni bu ideallerden oldukça uzak, pek de detaylı bir kriter aranmadan, üstten bahsedilen bir konu olmaktadır. Aynı durumu bedenlerine dair sorular yönelttiğimde de görmek mümkün olmaktadır. Verilen cevaplar özel, kendi bedenine, kurduğu ilişkiye ait olmaktan çok, genele gönderme yapar tarzdadır; “herkes bedenini sever”, “sevme yen yoktur”, “herkes önemser” şeklinde öz beden deneyiminden uzaklaşmak ister gibi bir yaklaşımla bedeni eleştiriye kapalı bir pozisyonda konumlandırmayı tercih etmektedir. Bu çıkarım bazı görüşmelerde ortaya çıkmakla birlikte, çoğunlukla sahadaki gözlem ve görüşmeciyile kurulan ilişkiden yola çıkarak yapılmaktadır. Bourdieu'nün kabil toplumlarında yaptığı çalışmada benzer bir örnek olarak, erkekte güzelliğin önemli olmadığına dair söylemlerin kadın için tersi bir şekilde söylemlerde detaylandığı durumu vardır (Bourdieu, 2015). Bir kadın görüşmecim bu durumu şu söylemlerle desteklemektedir;

Yani bu biraz belki şey bir yaklaşım olacak ama erkeklerin kadınlar üzerinde kuruluşu yapıyor. Kadınlar üzerinde kurmuş olduğu o psikolojik baskı aslında. Kadınlarımızın da ne yazık ki. Onlara bir şeyleri geçmişten gelen aslında kültüre bağlı o dediğimizde adet gelenek, göreneklere bağlayalım onu biraz da. O, o arayışlarını doldurma maksadıyla, onların her türlü doyumsuzluğunu aslında doyurma maksadıyla girmiş oldukları bir mücadeledir bence. Doğru da bulmuyorum. Yani bence doğru değil. (Y5, Yaş 30, Kadın)

Eril tahakkümün kendini gelenekler yoluyla kadın bedenine dayatması, kadınların bunu öğrenilmiş bir çaresizlikle sürdürmesine sebep olabilmektedir (Bourdieu,

2014). Aynı zamanda bu sürecin kadınlar üzerinde oluşturduğu psikolojik baskıya da değinilmektedir.

Görüşmecilerden biri ideal bedeni tanımlarken yaşadığı toplumdaki insanların söylemlerini önemseydiği takdirde değiştiğini vurgulamaktadır. Bundan iki anlam çıkarmak mümkündür; birincisi ideal olanın değişebilir olmasına yapılan gönderme, bir diğeri ise çevresel ve kültürel faktörlerin ideallere uzanan direkt etkisidir. Aslında görüşmecinin söylemlerinde bu durum bir dayatma gibi aktarılmaktadır.

- Ya aslında ideal beden insanların ne söylediğini takmaya başladığından beri nasıl olandan, nasıl gözükersen daha güzel gözükeceğini düşünmeye başladığından beri olur. Bu da bende son bir yıldır. Yani son bir yıldır aaa insanlar çok kilo aldığım göbeğin çok çıktı dediğinden beri acaba nasıl oldu? Nasıl bir göbek olması lazım? Diye düşünmeye başladığından beri insanları incelediğimden beri fark ediyorum. Eskiden hiç böyle şeyleri fark etmezdim. Göbeğim hep vardı benim. Ama buna bunu düşündüğümden beri daha çok gözüme batmaya başladı. (Y2, Yaş 25, Kadın)

Görüşmeci deneyimlerini aktarırken bedene ve ideallere bakış açısının değişmesine sebep olarak yaşadığı toplumdaki insanların üzerinde kurduğu dayatma olarak aktarmaktadır. Bu durumun, bedeniyle kurduğu ilişkiyi değiştirdiğini ifade ederken çevresindeki bedenlere karşı geliştirdiği yaklaşımın da değiştiğini aktarmaktadır. Böylelikle kendi bedenine yapılan şekilsel dayatma başka bedenlere yönelebilmektedir. Birey, bunu bilinç dışı bir şekilde eyleme geçirmektedir. Yine aynı görüşmecinin sorunun devamında kurduğu cümleler oldukça önemli bir noktaya işaret etmektedir;

- Yok benim için öyle değil. Ama ailesinin yanında olan Y2 için mesela güzel olmam lazım. Güzel olmam için saçlarımın uzun ve hoş durması lazım, zayıf olmam lazım ama çok da zayıf olmamam lazım bizim buralar böyle zayıflık sevilmmez. Göbek de sevilir. Popo da sevilir. Baldır da sevilir. Ama onun aşırısına kaçmaman lazım. Yani sana baktığında aha bu kız ne kadar çok yiyor dememeleri lazım ama bu kız ne kadar az da yiyor dememeleri böyle bir şey... (Y2, Yaş 25 Kadın)

“Benim için öyle değil ama ailesinin yanında yaşayan Y2 için öyle” ifadesi önemlidir; yaşadığı toplum içinde ve dışında olmak üzere iki farklı beden ve kişi tanımlamaktadır. Benim için değil derken ailesinin yanındaki Y2 temsilini sahiplenmek istemeyen, daha doğrusu o temsili ve yaptıklarını benimseyemediği bir ifadeye dönüşmektedir. Bu aslında ideal bedeni tanımlamak istemeyen Y2 ve ideal bedeni tanımlayan Y2 olmak üzere, bedenini ikiye bölen bir duruma dönüşmektedir. Habitustan sıyrılamayan bir bedenden bahsetmek mümkündür. Bireyin bedeni için kaçınılmaz bir imleme süreci, beden üzerinde dayatma yoluyla kendini

göstermektedir. Kişisel deneyimde bunun yarattığı yıkıcı his ise bedene yabancılaşma süreci olarak ifade edilebilir. Ailesinin yanındaki Y2 ideal bedeni tanımlarken yaşadığı toplumun ideallerine cevap verecek bedeni; uzun saçlı, ortalama kilolu ve poposu belirgin olan bedenle açıklamaktadır. Bu tanımlama yeme pratiğine gönderme yapacak şekilde yapılmaktadır. Söylemin iktidarını ve bedenler üzerindeki etkisini görmek bu örnekle birlikte mümkün olmaktadır (Bourdieu, 2015). Yine benzer bir ayrımı yapan görüşmeci, toplumun istediği ve kendi idealize ettiği iki farklı tanımlamadan bahsetmektedir.

- *İdeal beden... Yani sağlıklı beden idealdir bana göre. Ama topluma göre cevap vermek istemiyorum* (Y4, Yaş 24, Kadın)

İdeal bedeni tanımlamak istemeyen veya idealize ettikleri bir temsil olmadığı söyleminde ortaklaşan görüşmeciler bunu farklı sebeplerle açıklamaktadırlar. Böyle bir tanım yapmanın mümkün olamayacağına çünkü ideal olanın herkes için farklı olduğuna dair vurguda ortaklaşan bir grup görüşmeci vardır. Bir görüşmeci bu konuyla ilgili görüşünü;

“Ya herkesin kendi düşüncesi farklıdır. Kimi insan çok zayıf olmak ister mesela kimisi orta zayıflık ister kimisi de asıl orada bedeninin içinde kendini mutlu hisseder. İdeal beden diye bir şey yoktur” (Y1, Yaş 25, Kadın)

ifadeleriyle aktarmaktadır. Burada ideal beden tanımını mümkün kılmayan şey beğenilerin göreceliğidir. Beğeniler “bireyden bireye değişir” görüşü ideal beden diye ortak bir beğeniye mümkün kılmaz. Bourdieu bunun tam tersini söylemektedir, kişisel zannettiğimiz beğenilerin bile habitusumuzun içinde, habitusun etkisiyle oluştuğunu ileri sürmektedir. Fakat görüşmenin devamı beğeni yargısının kültürel inşasını destekler bir seyir izler. “*Önce bir kadında ya boy oranı kadınlarda zaten altmış beş ideal boy oranı da. Böyle altmış, kilo altmış idealdir. Çok severim kendi adıma* (Y1, Yaş 25, Kadın)” ifadeleriyle ortalama bir beden idealize etmekte ve tüm örneklem içerisinde en çok uzlaşılan “*orta karar beden*” tanımlamasına dâhil olmaktadır. Aslında ideal beden tanımının dışında kalarak ideal bedeninin göreceli bir kavram olduğunu ve bu yüzden tanım yapılamayacağını ifade ederken, farkında olmadan aksi bir şekilde toplumsal beğenin kişisel beğenilerle iç içe olduğunu destekler bir tanımlama yapılmaktadır.

- *Ya ideal beden bu bence bunun bir şeyi yok. Hani bunu bir kalıba sokamayız. Mesela ideal beden diye bir şey yok bence. Neden? Çünkü bu kişiden kişiye değişir mesela atıyorum. Ben şu anda altmış üç kiloyum. Belki ben bu bedenimde çok mutluymdur. Benim için ideal olan budur. Siz atıyorum, kırksınızdır, kırk beşsinizdir. Sizin için ideal olan budur. Ya da biri yüzdür ama mutludur, memnundur. İdeal beden diye bir yani bir kalıba sokmak bence şey bir davranış değil. (Y5, Yaş 30, Kadın)*

- *Bence herkesin bedeni kendine göre idealdir. Öyle bir sınırlama olmamalı. İdeallik diye bir şey olmamalı bence. Yani ideal. Kişinin kendi bedeninde var oluşudur yani. Kendi bedenidir İdeallik odur. Ya bende çok böyle aman aman bir ideallik yok. (Y9, Yaş 24, Kadın)*

- *Benim gözümde ideal beden önce bunu söyleyeyim. Her beden ideal bence. Biri şişman, biri çok zayıf, biri çok normal. Her üçü de bence çok ideal bir beden. Yani kendileri öyle istemiş. Ya birisi şişman olduğunu hiç ayıp görmüyorum ben onun için. Ama ideal beden kendini sevmek konusunda bağlanıyor. Bence herkes kendini sevse kendisine göre ideal beden. (İ5, Yaş 32, Kadın)*

Görüşmecilerin tanım yapmaktan kaçınmalarının sebebi ideal olanı kişisel bir beğenin belirdiği ve bunun genel geçer bir yargı ile toplumsal bir şeye mâl etmenin doğru olmayacağı fikri ile alakalıdır. Fakat Bourdieu (2014), bedenlerin kültürel kurgulanmadan kaçamayacağı ve normalleştirme yolu ile bedene hatta zihinlere sirayet edecek kadar güçlü bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Bunun dışında bir de bireylerin ideal beden algısının kendi bedenleriyle ilişkili olduğunu ifade etmektedirler. İdeal bir beden tanımlı yapmak “*bedeni bir kalıba sokmak, ona sınır çekmektir*” ifadeleri kullanılmaktadır. Görüşmeciler bu sınırlamayı yapmak istemedikleri için tanım yapmaktan kaçınmaktadırlar. Tüm bunlara yakın olarak ortaklaşp, öne çıkan söylem ise değişken bir ideal beden, yani idealize edilen temsilin dönemsel olarak değiştiği ile ilgi kısımdır. Görüşmeciler farklı dönemlerde farklı şeyleri beğendiklerini, bu yüzden tanım yapmanın zor olacağını ifade etmektedirler.

- *Yani ideal beden tanımlı yapabilir miyim bilmiyorum. Aslında bu algın da değişebiliyor dönemden döneme. Çünkü güzellik algısı değişiyor ya da insanların beklentileri değişiyor. Yani giydiğim kıyafete göre ya, hani dönem dönem moda nasıl değişiyorsa, e biz de moda göre giyiniyoruz. O an giydiğin kıyafet sana yakışmıyorsa, göbekliysen yüksek bel pantolon yakışmıyordur. O zaman sen göbeksiz olmaya çalışırsın. Ya da ne bileyim, omuzların düşükse, ona göre giyinmezsin. Ama ideal beden hep değişebilir ki? İnsanın kendi bedeniyle ilgili şu an en azından kendim için söyleyeyim. Ya zayıflamaya çalışırım ya kilo almaya çalışırım. Hani bence kendi üstümden, başkası üzerinde değil benim ideal beden anlayışım. Kendim için. Sadece kendi üzerimde düşünürüm. Yani birazcık belimi inceltebilsem iyi. Ya da biraz squat yapsam onun da bana faydası olur. Ama onun dışında aaa şu çok güzel*

bedeni var. Onun ya da şöyle olsaymış daha güzel olurmuş dediğim kimse yok. Hani kimsenin gerçekten bu anlamda yani ideal beden, ideal güzellik anlayışım insanlar üzerinde değil. Kendi üzerimde ne değiştirebilirim, ne yapabilirim?(Y6, Yaş 25, Kadın)

Buradaki ideal beden tanımı yine toplumsal bir yargıya dönüştürülemeyeceği gibi değişen bir olgu olması ile ilgilidir. İdeal olan kendi bedeniyle alakalıdır, her bedenin ideali farklıdır. Bireyin bedenine dair ideal, dönemsel olarak farklılık göstermektedir. Bunun sebebi olarak gördüğü değişen moda akımları ve kıyafet modelleri, bedene dair ideal olan algıyı değiştirebilmektedir. Moda olan giysiyi giyebilmek adına idealize ettiği beden değiştiği gibi bedenine müdahalelerle yeni ideale ulaşmak adına çaba gösterilmektedir. Görüşmeci bu süreçte etrafındaki temsillerden etkilenmediğinin de altını çizmeye gerek duymuştur. Bunun sebebi ise dışarıda gördüğü beden temsillerini idealize edip kendi temsiline yansıtmadığı ile ilgili vurguyu yapmasıdır.

Bu doğrultuda tanımlanamayan veya değişen tanımlarla ilgili bir tartışma yürütülmüş ve şu aşamada görüşmecilerin ideal olanı anlatırken ortaklaştıkları tanımlamalara bakılmaktadır. Daha önceki bölümde bedenlerle kurulan ilişkide, temizlik ve bakım sürecinin görüşmeciler için önemi tartışılmıştır. Bunu bazen dini bir inanışla yaptıklarını ve İslam dininde beden temizliğinin önemine dair emirlerin bedenle kurulan temastaki ilişkisi ile alakalı olduğu görülmektedir. Burada yine öne çıkan bir cevap olarak bakım ve temizlik sürecinin görüşmeciler tarafından nasıl aktarıldığı önemli olacaktır.

-Yani temiz bir beden olmalı. Bana göre kadın ya da erkek. Elleri temiz olmalı ve tırnakları. Ona çok dikkat ederim (Y3, Yaş 24, Kadın).

-Hani benim fikrim görünüş olarak insan temiz olsun. En iyi ve endam oluyor (İ4, Yaş 33, Kadın).

İranlı görüşmeci ideal bedenin temiz beden olduğunu, insanı en güzel gösterecek şeyin bu olduğunu ifade etmektedir.

-Aynen vallahi ben herkese diyorum bak kızlar mesela ben o kadar kılı görüyorum. Mesela her kaşı aldığımda söylüyorum diyorum Allah'ına bak kendine. Uygun fiyata paket attım (yaptım) sen gir lazeri. Mesela kadın var mesela geliyor, dört ayda beş aydır özünü almamış(dört beş aydır epilasyon işlemi yapmamış) (İ7, Yaş 36, Kadın).

Yine İranlı bir görüşmeci ideal bedeni tanımlarken tüy alma ve bakım işlemlerinin beden temizliği ve görünüşü için öneminden bahsetmektedir. Ve hatta bu konunun

önemini vurgularken temizliği ihmal eden kadınlara bu konuda destek olup tavsiyelerde bulunduğunu ifade ederek bir tür dayanışma örneği göstermektedir.

-İdeal beden nasıl olur? İdeal beden kendinden memnunum insan yani olur diye düşünüyorum. Çünkü kendinden memnunsan ve gereksinimlerini biliyorsan onu yerine getirebilirsin. Çünkü şey diye düşünüyorum. Kendinin farkındaysan kişisel ihtiyaçlarını biliyorsan onu yerine getirmek zorunda hissediyor insan. Mesela ben bir genç kıyım. Saçlarımı yıkamam gerekiyor. Çünkü benim saçlarımı sırtıma kadar yıkamazsam yağlanıyor ve ağırlaşıyor. Bunun farkındayım. Saçlarımı yıkamalıyım. Yediklerimi dikkat etmeliyim. Ne sağlıklı beslenmeliyim kendime kötü bir zarar, hastalık olsun, ne de bir dış görünüş olarak kendimi zora sokayım. Ondan sonra hani eller olsun, tırnaklar olsun, bunlara dikkat etmeliyim. İdeal beden benim için bunları temsil ediyor. Çünkü beden derken dış görünüşü kastediyoruz. Dış görünüşte tamamen bakımla alakalı. O yüzden bir insan kendi bakımına dikkat etmeli. (Y8, Yaş 19, Kadın)

İdeal beden temsilinin daha çok bedenin yüzeyinde yaptığı temizlikle alakalı olduğunu söyleyerek tanımlama yapmaktadır. Dış görünüş olarak ifade ettiği, bedenin yüzeyinin temiz ve bakımlı görünmesi gerektiği ve bunu bir görev bilinciyle yaptığını ifade eder tarzda aktarması, bedenine yaklaşımını göstermektedir. Bu söylemler emanet beden dediğimiz bedene bakışın bir başka ifadesine örnek gösterilebilir. Bedenin gereksinimlerini karşılama vurgusu, önceki bölümde tartışılan şekliyle taleplerde bulunan bir beden algısına işaret etmektedir. Bir diğer vurgusu ise yeme alışkanlığına ilişkin, dikkat etmesi gereken bir konu olmasıdır. Bunu sağlıklı ilişkilendirirken örtük bir şekilde kilolu olan bedenin idealden uzak olması ve kilo alması halinde temsilini ifade ettiği şekliyle, zora sokacağı söylemidir. Kilo almayı bedene zarar vermek olarak görmesinin ardında toplumsal bir algının olduğunu söylemek mümkündür.

-Ya bende çok böyle aman aman bir ideallik yok. Doksan altmış doksan derler ama ben buna güler geçerim çünkü benim için bir kadın nasıl ideal olur? Yani her kadın güzeldir. Şimdi bakım yapan her kadın güzeldir. Ama hani mesela bir kusuru vardır, burnu kötüdür ama harika giyiniyordur. Boyu kısadır ama çok güzeldir yani dışarıdan bana nasıl görünüyorsa benim için o idealliktir (Y9, Yaş 24, Kadın).

Y9'da da gördüğümüz, bakım yapmanın her kadını güzelleştireceği söylemi -ki bu verilerde sıklıkla geçen bir ifade olmakla birlikte- yaygın bir söylemdir. Söylemin kadınlar üzerindeki iktidarı, güzellik ve bakıma dair bir dayatmadır (Bourdieu,2013). Y9 bedene dair kusur olarak tanımladığı özellikleri, kadınların başka şekilde telafi edebileceğine yakın bir ifadede bulunmaktadır. Burası çok önemli bir algıyı örtük bir şekilde barındırmaktadır. İdealize edilen temsilin dışında bir temsil çirkindir, bu

bedene dair bir kusur olarak ifade edilir. Bu durum bizlere şunu söyler ki, ideal bir beden temsili vardır ve bunun dışına çıkan temsiller hoş gitmeyen tabirlerle tanımlanır. Fakat bu kusuru telafi etmenin bir yolunu da sunar, temsilin farklı yerlerinde daha iyi bir görünüşü yakalamak, bu davranış da olabilir giyim kuşam da, ideal olan temsile yaklaşmayı telafi edecek bir alternatif olarak sunulmaktadır. Yine toplumsal bir beğenin söylemler üzerinden kendini dayatmasına bir örnek olarak bu veri kıymetli bir örnektir;

-Bir bayanın saçı her zaman uzun olması lazım. Elin mesela eğer çok narinse, kibarsa, bakımlıysa tamamdır. Üç noktamız var. Saç, ses ve eller. Onun için diyorum, sürekli bayanlar kendilerine çok bakım yapmaları lazım. Ben zaten bu yoldan çıkaraktan kendimi bayan kuaförü yaptım. Çok bakımlıyım (K5,Yaş 25, Kadın).

Kadın görüşmecilerin neredeyse hepsi ideal beden tanımını kadın bedeni üzerinden yaparken, bakımın kadın için gereklilik olduğu vurgusunu da yapmaktadırlar. Bu yaklaşım bakımı kadına, yalnızca kadın bedenine dayatan ayrımcı ve bedeni bir güzellik nesnesi konumuna koyan yaklaşımdır. Görüşmecinin kadın bedeninin bakımlı olması gerektiğine dair gerekliliğe inanması onun meslek seçimine yansımıştır, bakım ve güzellik sektörüne katkı sağlamayı tercih etmiştir. Bakım ve güzellik pratikleri Bourdieu'nün gündelik yaşamda alışkanlık, beğeni ve yatkınlıklardan kaynaklanan eyleme geçme ve tüm bunlara uygun olmayan temsilin yargılanması, dışlanması olarak görülebilmektedir.

Görüşmeciler, ideal beden tanımını yaparken birçok farklı beden özelliklerinden söz etmektedirler. Davranışları da kapsayan bütüncül bir beden tanımı, yüz ve vücut ölçülerine dair idealler ve kimi zaman da giysiler, tanımlamalara dâhil olmaktadır. Tüm bunlar dışında cevaplar içerisinde büyük bir çoğunluğun ortaklaştığı bir ifade oldu ki o da “orta” kavramıdır. Görüşmeciler ideal beden ölçülerini tanımlarken sıkça yer verdikleri ve çoğu zaman kilo ve boy ölçü aralığına kadar belirledikleri bu aktarım “orta karar beden” kavramı olarak tanımlanacaktır. Orta karar beden diyeceğimiz ölçülerden bahsedecek olursak, 160-170 cm arası boy ve 50-65 arası kilo olarak gerçekleştirilen bu ölçüm, görüşmecilerin tercih ettiği gibi kadın bedeni üzerinden yapılmaktadır. Bu ölçüler üzerinden bir tanım yapmamın sebebi görüşmecilerin bu aralığı kullanarak veya bu aralık dâhilinde tanımlama yapmalarıdır. Üç görüşmeci grubuna da ortak sorulan bir soru olarak Vanlı kadınlar ve Kuaförler orta karar bir temsil tanımlarken İranlı kadınlardan yalnızca bir tanesi

buna yakın bir tanımlama yapmaktadır. Bu bize şunu gösterebilir; beden temsilinin kolektif inşa süreci dâhilinde kültürün oldukça belirleyici olabileceği ve değişkenlik gösterebileceği durumudur.

-Benim için çok kilolu olmasın, çok da zayıf olmasın yani. Fiziği güzel olsun. Bir bayan için yani biliyorsun, bir fizik. Bir bayan için fiziksel vücut çok önemlidir. Benim için bir bayan çok kilolu olmasın ben sevmiyorum. Güzel değil. Orta olsun. Ne çok kilolu olsun. Ne çok zayıf olsun. O kadar zayıf ki şey olsun. Orta olsun güzel. Boyu da güzel olsun. Normal olsun. Yani öyle olsun. Bir topuklu bu kadar topuklu giyebilsin.(İ2, Yaş 38, Kadın)

İ2 tanımlama yaparken farklı görüşmecilerin de aynı şekilde kullandığı şekliyle ortalama ölçülere sahip olan bedenleri “normal beden” olarak tanımlamayı tercih etmektedir. Bu tanımda kilolu ve iri olan beden değil, çok zayıf ve cılız olan beden değil, orta olan beden normal görülmektedir. İdeal beden tanımının dışında olan temsiller normalin dışında temsiller olarak dışlanır; böylece normal olan, idealize edilerek kendini kadın bedenine dayatmaktadır. Bunun kolektif bir süreç olarak gerçekleşmesi, parçası olduğu bireylerin bedenlerinde somutlaşarak etkisini gösterebilmektedir.

Öncelikle orta karar beden tanımlamalarından başlayarak ideal beden görüşmeciler için nasıl tanımlandığına bakılacaktır. Şunu belirtmek de önemli olacaktır ki, soru sorulurken görüşmecilerden detaylı bir tanımlama yapmaları istenmiştir, hatta soru sorulurken “anlattığınız kadarıyla bir resim oluşturmak istiyorum” şeklindeki ifadeler kullanılmıştır. Direkt ölçü aralıkları üzerinden yapılan tanımlamalardan örneklerle başlanacak olursa:

- Yani şöyle bir yetmiş boy. Yani bir yetmiş boy, elli beş, altmış kilo. İdeal budur yani.

- bunu peki kadın için mi erkek için mi?

-Kadın için söyledim ben.? Yani hepimizi Allah yaratmış. Çünkü çok iri yarı oluyor. Ama yani kadın dediğim gibi bir yetmiş boy, elli beş, altmış arası kilo.(K4,Yaş 25, Erkek)

K4, 170 cm boy ile 55-60 kilo aralığında bir kadın bedenini ideal bulmaktadır. "Kadın için söyledim" ifadesi, orta karar beden tanımının kadın bedenine dair olduğunu destekler nitelikte bir söylemdir. Bir diğer önemli vurgu ise 170 cm üzeri boyun verdiği rahatsızlıktır. Bunun sebebi, erkeğin iri olan kadın bedenini makbul bulmamasıdır. Yine benzer bir örnek olarak:

Boyu da insan için bence yani ideal boy bir yetmiştir. Ondan fazlası yani kötü bir görünüm sağlıyor. Kilo da aynı şekilde hani bir olsun, bayan olsun, ideal kilo altmışla, altmış beş civarı fazla olması(K2, Yaş 25, Erkek)

Bu söylemden yola çıkarak, eril olan ve dişil olan arasındaki zıtlık temeline uydurulmuş beden tanımına uygun olmayan bir temsilden bahsedilmektedir. Bu sebeple eril olanın dişil olanla tahakküm-itaat ilişkisini kurabilmesi adına ters düşen bu şema, toplumsal kabullere uygun bir resim çizmemektedir. Kadın bedeninin daha zayıf, daha kısa yani, narin olarak güçlü erkek bedeninin karşısında itaate uygun konumlanması gerekmektedir (Bourdieu, 2014). Heteronormatif yapı içerisinde idealize edilip birçok sektörde bazen arzu nesnesi, bazen deney alanı ve pornografik bir malzemeye dönüşen beden konumlaması, bedene yaklaşım ve kadın bedeni hedef alınarak yapılır. Bu gündelik hayatta o kadar sık ve yaygın alanlarda karşımıza çıkar ki zihinsel süreçlerimizin ve ideallerimizin bu durumdan etkilenmesi kaçınılmaz olur (Elçik&Özenç,2010).

- Yani benim aklımdaki insan şekli kendime göre. Tabii ki boyu uzun olmalı. Yani boyu çok uzun değil. Çok kısa da değil. Orta boylarda Ki giydiğin her şeye yakışabilecek bir durumda olabilecek bir vücudun olması lazım.(K10, Yaş 30 Erkek)

- Önce bir kadında ya boy oranı kadınlarda zaten altmış beş ideal boy oranı da. Böyle altmış, kilo altmış idealdir. Çok severim kendi adıma. Sizde de olduğu gibi (Y1, 25 Yaş, Kadın).

Burada görüşmeci, araştırmacı olarak benim bedenimi referans göstermiş, ideal kadın standartlarına uyduğum yönünde onay vermiştir. Bu da herhangi bir etkileşimde kadınlar arasında ideal beden algısının devreye girdiğini göstermektedir denilebilir. Yine ünlü kadınlar da ideal kadın bedeni temsillerinde referans noktası olarak kabul edilmektedir. Örneğin K8 kodlu görüşmeci:

- Cansu Dere tam ideal. Tam istediğim boy kilo. Bir yetmiş boyunda elli beş kilo.(K8, Yaş 28, Kadın)

- Bence ne fazla kilolu, ne zayıf, orta boyut tarzında.(K4, Yaş 25, Erkek)

- Bacakları ne çok kalınlın ne çok ince, ortalarda bir kilo olması. Mesela bir bayanın en ideal kilosunu elli beş olması lazım. Ne çok, altında ne çok üstünde elli beş. (K5, Yaş 25, Kadın)

Tanımlamalar eril olanın beğenisine ve beklentilerine cevap verecek şekilde yapılsa da öğrenilmiş bir beğeniyle kadınlar da buna yakın söylemleri üretmektedir. Bu

durum zaten en küçük yaşlardan itibaren gerek kültürel öğretilerle gerek söylemin iktidarı ile kadın bedenini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu durum, bedene dair o kadar kısıtlayıcı bir baskıya dönüşür ki yukarıda örneklendirilen ideal temsil adı altında belli ölçülere bedeni sıkıştırılmaktadır. Beden üzerinde kendini gösteren bu toplumsal belirlenmişlik, kendini kimi zaman kültürel öğretiler, kimi zaman söylemler kimi zaman da medya yoluyla dayatmakta, bedene alan tanımamaktadır. Söylemin iktidarı bedenin yüzeyine uzanmaktadır. Dışında kalmak kaçınılmazdır çünkü bu öğrenme süreci bilinç dışı ve sinsice gerçekleşmektedir. Birey çoğu zaman bunu kişisel bir beğenin temsilini zanneder fakat kişisel değil toplumsal olanın, eril tahakkümün yarattığı beğenilerdir. Bourdieu bu durumu “*sembolik şiddet*” kavramıyla açıklamaktadır.

Peki, sembolik şiddet nedir? Kısaca açıklayacak olursak toplumsal olanın yarattığı tahakküm ilişkisine ortak olmak hem eyleyen hem etkilenen olması durumudur. Bu durum şu şekilde gerçekleşmektedir: Hükmedilenler tahakküm ilişkilerine hükmedenlerin kategorize ettikleri şekliyle bakıp yorumlamaktadır. Eril tahakküm bunu öylesine doğallaştırarak yapar ki birey bunun bilincine varmaz; tıpkı yukarıda kadın bedenlerine dair idealize edilen orta karar beden tanımı gibi, bunu kişisel bir beğenin sonucu zanneder, fakat aslında sembolik şiddetin üretiminden başka bir şey değildir. Bourdieu sembolik şiddeti, “sembolik güç doğrudan bedenler üzerinde ve herhangi bir fiziksel kuvvet olmadan uygulanan, neredeyse büyü bir güç biçimidir; fakat bu büyü yalnızca bedenin derinliklerine su pınarları gibi gömülü bulunan yatkinliklerden kaynağım olarak işleyebilir” (Bourdieu, 2014, s.54) ifadeleri ile bedene direkt fiziksel bir kuvvet veya müdahalede bulunmadan uygulanan bir güç olarak yorumlamaktadır. Bu sürecin büyü bir şekilde gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır. Bu sürecin örtük ve dolaylı olarak kendiliğinden sürdürülen bir mekanizmaya dönüşmesi, sinsici bir şekilde devam edebilmesini sağlamaktadır. Tahakküm edilen eyleyiciler olarak kadınlar, eril olanın bakış açısıyla hayata karşı bir bakış açısı geliştirmekte ve bu şiddeti farkında olmadan hemcinslerine uygulamaktadır. Bunun kültürel değil de doğal bir süreç olarak kabul edilmesi ve söylemin, tahakküme maruz kalan kadınlar tarafından üretilmesi, olası itaatsizliği engellemektedir. Kadınlar ideal bedeni tanımlarken aslında eril olanın oluşturduğu kategorilere uygun olup olmadığına bakarak değerlendirir. İdeal olan, eril olanın

beğenisine uyandır. Bunun dışında kalan, sert söylemlerle yaftalanır. Böylece sembolik şiddet gerçekleşmiş olur.

Sembolik şiddetin sert ifadelerle uygulanan halini ortaya koyabilecek birkaç görüşmeci alıntısı yaparak bunu örneklendirebiliriz;

-Şimdi şöyle ideal beden ben artık hani o algım değişti de ben çok zayıf insan bedeni görünce benim midem bulanıyor. Hani görmek istemiyorum gerçekten hani çok saçma bir şey olduğunun farkındayım ama bence insan hani kadın, erkek fark etmez. Biraz etine dolgun olma, ha çok dolgun değil ama o mankenlerinki kadar da sıfır beden değil (Y7,Yaş 24, Kadın).

Y7 çok zayıf bedenlere karşı tiksinti duyduğunu ve hatta görmeye bile tahammül edemediğini ifade etmektedir. İdeal olanı yine orta karar ölçülerle tanımlamaktadır. Bu tanımın değişiklik gösterdiğine de bir vurgusu bulunmaktadır.

Yine bir başka örnek olarak;

- Ben mesela kendimden örnek vereyim. Karşımdaki insan benden tiksintmemesi lazım. Yani mesela çok kilolu olanlar çok terliyor, çok aşırı kokuyor (K5, Yaş 25, Kadın)

Bu örnekte kilolu olan bedenden tiksintme durumu söz konusudur, görüşmeci kilolu olan bedenin fazla terlediğini ve kötü koktuğunu düşünmektedir. Bu da kilolu bedenlerden tiksintmesine sebep olmaktadır. Kendi beden temsilinde asla istemediğine dair ifadeleri görüşmenin devamında aktarılmaktadır;

- Görüntü güzelliği bambaşka bir şey. Ha bir de var dediğimiz gibi kilolu olursun, zayıf olursun ama görüntü kirliliği çok olur yaptığından, giydiğinden. Hoş bir görüntü değil bence. İdeal olmak daha güzel. (K10, Yaş 30, Erkek)

Toplumsal beğenilerin idealize ettiği temsilin dışında kalan bedenler tiksiniç, mide bulandırıcı, görüntü kirliliği gibi tanımlamalarla dışlanmaktadır. Bu sembolik şiddetin en sert hallerinden birine örnektir. Bu söylemlerin üretilmesi ve yayılması söylemin beden üzerindeki iktidarı ve dayatmalarıdır. En somut haliyle bu görüşmeler sembolik şiddete bir örnek teşkil eder. Aslında bu ifadeler bireylerin ağzından çıksa da kolektifin ürünüdür.

“Hükmedenlerle hükmedilenler arasındaki büyüü sınırın tanınma ve kabullenilmesine yönelik pratik edimler, sembolik gücün büyüü tarafından tetiklenir; hükmedilenler de, dayatılan sınırlamaları zımnen kabullenmek suretiyle kendilerine uygulanan tahakküme çoğu zaman bilmeden, kimi zaman da istemeden katkıda bulunurlar” (Bourdieu, 2014, s.55).

Bourdieu sürecin nasıl gerçekleştiğini bu şekilde anlatır ve tahakküm edilenin, farkında olmadan sürece katkı sağladığını ifade eder. Görüşmeciler de bu tanımlamaları yaparken maruz kaldıkları şiddete katkı sağalmaktadırlar.

Son olarak bu bölümde aynı perspektifle idealize edilen bedene dair öne çıkan söylemlere yer verilecektir. İdeal bedeninin nasıl olması gerektiği ile ilgili soruya verilen cevaplarda kıvrımlı bir kadın bedeni tanımı yapılmaktadır. Yaygın bir söylem olarak günümüzün güzellik temsillerinde sıkça kullanılan 90-60-90 beden ölçüleri iki görüşmecinin tanımlamasında geçmektedir. “*Vallahi şöyle doksan altmış doksan herhalde*” (K6, Yaş 27 Kadın). Görüşmenin devamında daha detaylı kıvrımlı ve ince belli bir tasvir yapılmaktadır. Bir diğer örnek ise İranlı İ6'nın ifadelerinde geçmektedir, “*90 60 90 diyeceğim ahahah (gülüşme)*” (İ6, Yaş 37 Kadın). Bunu biraz alaycı şekilde ifade etse de tanımı detaylandırırken bu konumunu doğrulamaktadır. Kıvrımları olan beden, görüşmecilerin genelinde idealize edilmektedir. Görüşmeciler arasında en fazla ortaklaşılın cevaplardan biri de basen ve kalçası belirgin veya çıkık diyebileceğimiz tanımlar olmaktadır;

-İdeal beden bence boyum bir yetmiş beş bir yetmiş. Vücut hatlarının olması lazım baliketi biraz basenli göğüslerinin büyük belin ince olması lazım bacakların asla ince olmayacak. Tam bir baliketli kadın Sibelcan gibi (İ6, Yaş 37, Kadın)

-İnce bel. Hafif göğüs. Öyle seviyorum. Hani ben basen daha çekici durduğu için baseni vücutta daha çok seviyorum. (Y7, Yaş 24 Kadın)

-Mesela ben en ufak bir bayana baktığım zaman işe kalçalar keşke birazcık daha yuvarlak olsaydı. Böyle toparlanmış bu şekilde, beli ince, göğüsleri birazcık daha böyle toparlanmış böyle gördüğün zaman vaov diyebileceğim bir beton olması gerektiğini düşünüyorum. Bacakları ne çok kalınlın ne çok ince, ortalarda bir kilo olması (K5, Yaş 25, Kadın)

Üç görüşmede de ince bel, belirgin göğüs ve dik, yuvarlak kalçalar ortaklaşmıştır. Kıvrımlı beden, erkek bedeninin zıttı olarak daha dişil bir temsile tekabül etmektedir, bu yüzden idealize edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Y7 kodlu görüşmecinin "daha çekici geliyor" ifadesi bunu doğrulayabilir. K5'in beton benzetmesi, daha diri bir vücuda gönderme olarak kullanılmaktadır; bu, genç ve sert bir bedeni idealize etmesinin bir göstergesi olarak görülebilir. Aynı zamanda bedeni bir nesne konumunda tanımlaması bedeni metalaştıran bir yaklaşımdır. Beden ölçülerinde ortaklaşın tanımlar yüzdeki detaylara gelince daha fazla çeşitlenmektedir. Çekik göz, yuvarlak yüz, renkli gözler, küçük burun uzun saç ve beyaz ten yapılan tasvirlerde geçmektedir.

- Bunlar olmasa da yaptırabilir yapılırsa da çok küçük bir burun fındık kadar mesela ben asla bu benim görüşüm asla estetik yapan bir kişi doğal burnu yani doğalsa güzel değil yani doğalsa kendin güzelsin gerek yok yani. Estetikten amacın daha güzel olmak ve küçük bir burun, gözler biraz çekik renkli olsa çok güzel olur. Kaş ve göz arasının mesafesi yüksek olsun, dudak da biraz dolgulu olsa olmasa da yani ince dudak güzel değil hiç insanı yaşlı gösteriyor dolguyla yapılabilir ama çok abartmadan. (İ6, Yaş 37, Kadın)

Fındık burun benzetmesi yine bedeni nesneleştiren bir yaklaşım oluyor. Medikal müdahale o kadar olağan karşılanmakta ki burun, dudak, hatta kaşla göz arasındaki mesafe bile estetik operasyonlarla "düzeltmesi" gereken kusurlar olarak algılanmaktadır.

- Güzel olmam için saçlarımın uzun ve hoş durması lazım.(İ2, Yaş 25, Kadın)
-Ama uzun saç bir bayanı gösterir diye biliyorum. Ya bir bayan zaten neyden anlaşılır biliyor musun? Yüzünden, sesinden ve ellerinden anlaşılması lazım en önemli neden güzelse şimdi şöyle nasıl diyeyim ben sana. Sesin inceyse bir bayan olduğun çok anlaşılır. Ondan sonra yüzün güzelse pürüzsüzse zaten bir kadını kadın yapan saçtır. Aksesuarımız bizim saçtır Saçlarımın bozulmaması lazım. Bir bayanın saç her zaman uzun olması lazım. Elin mesela eğer çok narınse, kibarsa, bakımlıysa tamamdır. Üç noktamız var. Saç, ses ve eller...(K5, Yaş 25 Kadın)

Yapılan tanımlamalarda kullanılan özelliklerin dişil bedene atfedilen ve dişiliğini güçlendiren ifadeler olması tesadüf değildir. Erkek bedeninin zıttı olabildiğince güçlendirilmiş bir dişilik ve günümüz toplumunda arzu nesnesi haline getirilen bedenlerin dayattığı özellikler öne çıkmaktadır. Medyada ve pornolarda idealize edilen kadın bedeni gibi beyaz ten, iri göğüsler, ince bel, uzun saçlar, renkli göz vb. özelliklerin kadınların beğenilerine sirayet ettiğini görebiliyoruz (Elçik&Özenç, 2010). Bu durum, heteronormatif yapının kadın bedeni üzerindeki tahakkümünün sembolik şiddetle kendini gerçekleştirmesinin bir örneğidir.

3.4.1 İdeal Olanı Belirleyen Nedir?

İdeal olan bedeni tartışırken herkes için ortak bir tanım yapılamayacağı söylene de birçok tanımlamada ortaklıklar görülmektedir. Buna benzer ortaklıklar görüşmecilerin söylemlerinde de ortaya çıkmıştır. Kişisel beğeni ve ideallerimizin farklı olabileceği ve bu yüzden herkes için ideal beden tanımının farklı olacağı önceki başlıkta tartışılmış, ortaklaşan cevaplar sonucunda aslında ideal beden tanımlamalarında çok da farklılık olmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda, ideal bedeni tanımlarken belirleyici olan kültür beden ilişkisini bu perspektiften tekrar tartışmanın doğru olabileceği düşünülmektedir. Beden inşalarının yalnızca bireysel deneyim ve

tercihlerin sonucu gerçekleşmediği, sürecin kolektif etkisinin görmezden gelmenin doğru olmayacağı görülmektedir. Bedenin karmaşık bir organizma olarak heteronormatif yapı içerisinde nasıl konumlandığı ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği inşa edilen temsillerin eyleyicilerinin ortaya konulmasına bu bölümde yer verilecektir. Yani bu bölümde fail olan, tahakkümü kuran, iktidarını dayatan eyleyiciler ve durumlar tartışılacaktır. Kadınlardan ideal bedeni tanımlamaları istenmiş ve şimdi ise ideal temsilin neden ideal olduğu sorusuna verdikleri cevaplar ortaya konulacaktır.

Bourdieu (2014), beden ve cinsiyet rollerinin kültürel süreçler içerisinde heteronormatif yapının zorunlu kıldığı inşa sürecinden bahsetmekte ve bu süreci habitus ile açıklamakla birlikte beden temsillerini, habitusun bedenleşmesi olarak yorumlamaktadır. Bourdieu (2014), bedeni inşa edenin, eril tahakkümün dayattığı kültür ve öğretiler olduğunu ifade etmektedir, hatta bedene dair zihinsel şemaların oluşumunu dahi eril tahakkümün sonucu olarak aktarmaktadır. Bu dayatmalar doğallaştırma yoluyla yapıldığı için bireylerin, farkında olmadan sürecin yeniden üretimini sağladığını, çoğu zaman söylemleri ve aktarımlarıyla sürecin beden üzerinde somutlaştığını ifade etmiştir. Bourdieu'nün (2014), sürecin dişil beden üzerindeki etkisinin daha yoğun olduğuna dair vurgusu önemlidir, çünkü kadın bedeninin eril olanın beğenisine uygun olacak şekilde daha ayrıntılı bir biçimde belirlendiğini ifade etmektedir. İdeal bedeninin eril olanının beğenisine cevap vermesi durumunu görüşmecilerden Y10 şu ifadelerle açıklamaktadır;

-Kadınlar için erkeklerin bakış açısı işte dolgunluk, dolgun göğüs, ince bel, ince bacaklar erkeklerin ve toplumun baskısı var tabii ki bu konuda. İşte kadın dediği, kalçalı oyuncaklar. İşte dolgun gözükecek gibi. Toplum baskısı tamamen bunlar. Yani tamamen çok da etkiliyor. İnsanların bu dayatması. Yüzyıllardır gelen dayatması etkiliyor. (Y10, Yaş 19, Kadın)

Bu, önceki bölümlerde yer verdiğimiz gibi ideal kadın bedenine dair daha detaylı bir tanımlama yapılması, hatta bu ideallerin yalnızca kadın bedeni üzerinden aktarılması, sürecin örneği olarak yorumlanmalıdır. Toplumsal olanın isteği ve eril beğeniye cevap verme dürtüsü, öylesine gizil etkilerle zihinsel pratiklere işler ki bedenle kurulan ilişkiye bile etki edebilmektedir. Buradan yola çıkarak bedenin, toplumsal ve kültürel bir insanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Buna ilişkin bir görüşmecinin aktarımı ile;

- İşte o kültürel aktarımla sana gelen nasıl olman gerektiğiyle alakalı belli şemalar. O şemalara uymak için de belli idealler belirleniyor. Sen de o ideallere belirlenmek için girmek için de zihninde hep tuttuğun o kadın vücudu var mesela. O hamburgeri yemek istediğinde aklındaki kadın vücudu var mesela ya da makyajını silmeden uyduğunda ağ sivilceli bir yüz. İşte boncuklara yakışmayacak bir yüz mesela. Onu düşünüyorsun. Sonra gidip kalkıp ben silmiyorum hala. Çünkü çok yoruluyorum.(Y2, Yaş 25, Kadın)

Bu örnek, doğallaştırılan şemalar dâhilinde eril olanın bakış açısının, kültürel pratiklerle dişi bedeni belirlemesine örnek olarak gösterilebilir. Habitus bedenleşerek edimleri belirlemekte ve yemek yeme alışkanlıkları da bu belirlenimin parçası olabilmektedir. Bourdieu'nün (2014) ifade ettiği şekliyle, zihinlerimizde eril olanın dikte ettiği temsiller vardır, beden inşasında bu şemalara uygun olacak şekilde temsili üretip onu idealize ederiz. Y2, bunun eyleyicisi olarak kültürü göstermektedir, bunun üzerinde oluşturduğu baskı da söylemlerinden çıkarılabilecek sonuçlar arasındadır.

Turner (2020), beden sosyolojisine dair geliştirdiği toplum kuramında kültürün belirleyici etkisine dair söylemi üretse de beden kurgusunu tamamen toplumun inşası olarak görmez; onun için beden, birey ve toplum arasında durur ve her ikisinin de katkılarıyla inşa edilir. Bu yaklaşım Bourdieu'nün bedenleşmiş habitus yaklaşımının tersine bir yerde durmaktadır.

Yapılan görüşmelerde "İdeal bedeni belirleyen nedir?" sorusuna alınan cevaplar arasında en çok vurgulanan kavram kültür olmuştur. Görüşmeciler ideal olanı kültürün belirlediğini ve beğenilerin kültür dâhilinde oluştuğunu ifade etmeleri noktasında ortaklaşmaktadırlar. Kültür kavramına ek olarak çevre, etraf ve toplum gibi söylemlerin çoğunlukla kullanılması, ideal olan bedeni belirleyen kolektif bir sürece işaret etmektedir.

- Peki. Bu idealleri belirleyen şey nedir? Ebetteki toplum yani kaçınılmaz cevap bence o. toplumun bir güzellik anlayışı var. Bir bakış açısı var. Ya sürekli hayatınızda anneniz, annenizin dışına çıktığınızda çevreniz evlenmeye karar verdiğinizde, kaynananız gibi bir olgu var ve sürekli size nasıl olmanız gerektiğini söyler. Hatta gelin yani şöyle bir realite var. Gelin seçmeye giden düğünlerde, gelin seçmeye giden kaynanaların şey. Kalçası geniş olsun. Güçlü dursun. Gibisinden bir algı var. Hakikaten var. Doğurganlığı örnekle sunabilecek. Bu bizim toplumla alakalı bir şey. Ama olduğunca ideal beden onlarda güzel, güçlü, uzun, zayıf böyle şeyler aslında. Aynen.(Y4, Yaş 24, Kadın)

Y4, toplumsal beklentilerin ideal olanı oluşturduğunu ifade etmektedir, kaçınılmaz bir durum olduğuna yönelik vurgusu da önemlidir. Tıpkı eril tahakkümü açıklarken tartışıldığı gibi, bedene bakışı ve yaklaşımını belirler ve bu kaçınılmazdır çünkü somut bir dayatma dışında istemsizce sürdürdüğümüz süreçlerdir bunlar. Aile kültürel öğretilerin aktarımında önemli bir rol oynar. Yine kültürel öğretilerle gerçekleşen bir dayatma sürecine vurgu yapmakla birlikte, kadın figürlerin aktarımları dâhilindeki etkisini görmek de mümkün olmaktadır. Bu söylem sembolik 1şiddete bir örnek olarak gösterilebilir.

- Bir de şimdi eskiden mesela bir zaman İran döneminde herkes kilolu olandır. Kilolu kıızı severdi. Kilolu olan da evlenirdiniz. Zayıf olsaydın hayatta almazdım. Derdi yok. Bu zayıftı. Biz onunla evlenmiyorduk. Ama şimdi tam tersi. Kilolu kadından bırakmışlar. Sıfır zayıfları gitsin. (İ7, Yaş 36, Kadın)

Burada dikkat çekmesi istenilen nokta, beğenilerin zaman içerisinde eril beklentilere göre değişebileceği ile ilgili olan kısım. Toplumsal beğeniler değişebilmekte, toplumsal olanın değişmesi ile kişisel idealler de değişebilmektedir.

-Yani bunu değiştiren şey de aslında bize dayatılan ya da bizim aldığımız bu tamamen etkiler. Yani insanlardan aldığımız etkiler. Yani kültürel de olur, çevresel de olur. Bütün bu faktörler yani...(Y6, Yaş 25, Kadın)

Görüşmecinin kültürel ve çevresel faktörlerin, beden temsili ve ideal beden algısına etki ederek değiştirebilme gücü olduğu yönündeki vurgusu da yukarıda yapılan tartışmaya destek sağlamaktadır. Bu görüşmelerden yola çıkarak şunu söylemek mümkün olabilir; ideal beden algılarımız ve beğenilerimiz kolektif bir etki ve zaman zaman müdahaleye açık bir yerde durmaktadır. Kolektif derken kastedilen toplumsal olanın beğenisi ve çevrede gördüğümüz diğer beden temsillerinin, ideallerimizin oluşumundaki payıdır. Bu durum yerli kadınların, İranlı kadınların beden temsilleriyle sıkça karşılaşip kendi beden temsili ve ideallerinin etki alanına girmesi gibi bir duruma örnek olarak gösterilebilir. Yani kültür dâhilinde toplumsal bir etkileşim sonucunda beden temsili ve ideal beden algılarımız değişip dönüşebilmektedir. Toplumsal olan, belli idealleri bizlere dayatabilmektedir. Tamamen kişisel zannettiğimiz beden temsillerimiz büyük ölçüde heteronormatif yapı içerisinde belli dayatmaların sonucunda inşa edilmiş kolektif temsiller olabilmektedir. Bu durum Bourdieu ve Turner'ın, bedenlerin kültür dâhilindeki inşa edilen gerçeklikler olması yaklaşımını destekler niteliktedir.

Alınan cevaplar içerisinde öne çıkan başlıklardan biri de medya ve sosyal medya olmuştur. Görüşmeciler ideal beden algılarının belirlenmesinde medya ve sosyal medyanın etkisinin olduğunu düşünmekte ve bunu genelde dayatma olarak yorumlamaktadırlar. Y7 isimli görüşmecinin ifadeleriyle;

“Hani bence sosyal medyayı ya da ne bileyim televizyondur ya da medyayı diyelim genel olarak. Medyayı bence belli birileri yönetiyor. Hani onların kalıp algıları var ya da belli bir çıkar doğru doğrultuları var. O şekilde bize bunları dayatıyorlar. O ideal beden ölçüsü onlara göre oluyor.” (Y7, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci belli ideallerin medya ve sosyal medya yoluyla dayatıldığına dair bir ifadede bulunmaktadır fakat eyleyicinin kim olduğu ile ilgili bilgi sahibi olamadığını da eklemektedir. Bu, aslında yapının ve eril tahakkümün kendini dayatırken hem açıkça ortada etkisini hissettiren ama bir taraftan da faileri gizleyen yapısını doğrular nitelikte bir örnektir.

-Mesela teknoloji bu kadar şey değildi mesela. Kadın şimdi bakıyor telefondan, televizyondan sporu öğreniyor daha doğrusu. Nasıl zayıflayacağımı öğrendim ya. Anladınız mı? Daha çok gezmeye başladı herkes. Eskiden bu kadar şey değildi mesela. Parklar çok oldu. Orada geziyor, spor yapıyor. Bir de ne bileyim yani aslında biz teknolojiyi çok fazla takip ediyoruz. Televizyon çok fazla izleniyor. Ya bu görüyorlar mesela oradakilerini. Özeniyorlar. Bu ideal beden algılarımızı değiştiriyor o zaman...(K1, Yaş 32, Erkek)

K1, medya ve sosyal medyanın öğretici etkisi ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırması durumunun ideal beden tanımları üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun, kadınların yalnızca bedenleri üzerinde değil, yaşam pratikleri üzerinde de etkisi olduğunu ifade etmektedir.

- Yani insanlar çok sosyal medyaya, işte televizyona, filmlere falan işte ne bileyim hani dediğim gibi aslında en çok sosyal medyayı etkiliyor. Çünkü Artık oradan herkese ulaşabildiğimiz için sayfasına girebildiğiniz için evet. Modellik yapan insanlar oluyor mesela. Bedenleri çok güzel oluyor. Hani görüntü, görsellik olarak hakikaten çok güzel. Ne giysi hani güzel duruyor. İşte o bir kalıp oluşuyor insanların kafasında. İdeal beden, güzel beden budur diye.(K11, Yaş 26, Kadın)

Aslında yukarıda yürütülen tartışmada toplumun ve çevresel faktörlerin beden temsili üzerindeki etkisine dair kısımda varılan sonuç gibi, dışarıda görülen beden temsillerinin ideal beden algıları ve bedenler üzerinde etki alanlarına sahip olması burada da geçerlidir, fakat farklı olarak burada kamusal alan yerini sosyal medya ve medya alanlarına bırakmıştır. Yani temsiller medya alanlarına taşınarak daha görünür

hale gelirken aynı şekilde başka temsiller de ulaşılabilir olmaktadır. Hatta etki alanı artıkça etkileşim daha kolay gerçekleşmektedir.

-Yine dediğim sosyal medyaya dönüşüyor o kadar. Instagram falan öyle güzel göstermişler ya. Bizim zihnimiz ideal beden en güzel. Zayıf olan ideal beden oluyor. Yani normal şey göbek falan olmasa ideal beden o da yine düşünceye bağlı bence. Bizim aklımızı hep doldurmuşlar. İdeal beden yani bu. (İ5, Yaş 32, Kadın)

Medya ve sosyal medya alanlarının beden üzerinde bir baskı ve dayatma oluşturduğuna dair söylemler öne çıkmaktadır ve bu durumdan memnuniyetsiz bir şekilde bahsedilmektedir. Genel itibariyle ideal bedeni belirleyen ve ifade edildiği gibi çoğu zaman dayatan faktörlerden bahsetmek mümkündür. Bu faktörler kimi zaman ünlüler, ikonlar olabilmektedir. Üç görüşmede de öne çıkan bir söylemden örnek vermek gerekirse,

İşte modeller mankenler bence bunun için bir sebeptir diye düşünüyorum. Çünkü bakıyorsun kadın çok güzel maşallah boyu, fiziği, dudakları kendinde o eksikliği arıyorsun. Aaa acaba ben niye onun kadar güzel e bir bakıyorsun dudakların ince evet. Dudaklarım daha kalın olabilirdi mesela. Bence bunu belirledi diye düşünüyorum...(K7, Yaş 28, Kadın)

Ünlü modellerin görüntüsünü kendi temsili ile karşılaştırması, onlardan etkilendiğini ve kendi bedenine dair ideali oluşturduğunu ifade etmektedir.

Görüşmecii çoğunluğunun ifadesi ile bedene dair algı ve bakış, farklı değişkenler tarafından etkiye açık bir yerde durmaktadır. İdealleri belirleyen şey kültürel etmenler, toplumsal ve çevresel dayatmalar olabilmektedir. Bunu çoğunlukla bedene dayatma olarak yorumlayıp, duruma karşı memnuniyetsiz bir tavırla anlatmayı tercih etmektedirler. K7'nin ifadelerinden yola çıkarak, kültür bazen beden üzerindeki denetim mekanizmasına dönüşebilmektedir. Bedenler, sosyal medya ve medya alanları da dâhil olmak üzere karşılaştıkları temsillerden etkilenebilmekte ve bedene dair bakışları değişebilmektedir. Bu sürecin sabit olmayıp ideallerin değişebildiği ve yeni karşılaşmaların farklı temsilleri idealize edebileceğine dair vurgu da verilen cevaplar arasında yer almaktadır.

3.5. Bedenle Kurulan İlişkide Annenin Rolü

Kişinin dünyayı algılama ve sosyalleşme sürecinde ilişki kurmak için gerekli birincil ihtiyacı olarak beden, yaşamın başladığı anda ortama adapte olmaya çalışır ve öğrenme süreci başlar. Öğrenme süreci, yaşam boyunca devam edebilir. Bireyin ilk

sosyalleşme pratiğini geliştirdiği yer ailedir. Ebeveynler, süreç içerisinde bireyin öğrenme sürecine eşlik eder. Bireyin bedenini ve bedeniyle ilişki kurmayı öğrenmesi de bu sürecin bir parçasıdır. Erken yaşlarda temizlik, bakım ve iletişim becerilerinin tam anlamıyla gelişmemesi sebebiyle bunu ebeveynler karşılamaktadır. Bedenle kurulan ilk ilişkiler ve öğrenme süreci hayat boyu kalıcı bir hale gelebilmektedir.

Bu bölümde, görüşmecilere sorulan bedenleriyle kurdukları ilişkiyi nasıl ve kimden öğrendikleri sorusuna görüşmecilerin verdikleri cevaplarda büyük oranda öne çıkan bir cevap olarak, ilişki kurma ve hijyen sürecinin çoğunlukla anneden öğrenilmesine dair bir tartışma yürütülecektir. Özel alanı daha aktif kullanan kadınlar, bakım ve temizlik işlerini üstlenmek durumundadırlar. Eril roller gereği erkekler kamusal alanı daha aktif ve etkin kullanırken, kadınlar için daha özel alanlar uygun görülmektedir. Atfedilen roller gereği, ev işleriyle ilgilenen ve çocukların yetiştirilmesinden mesul olan kişi, kadınlar olarak görülmektedir. Bütün bunları yaparken kadından bakımlı, güzel ve her zaman güler yüzlü olması beklenmektedir. Oysaki erkeklerden tam aksine sert mizaçlı olması beklenmektedir (İnceoğlu & Kar, 2010). Bütün bu bahsettiğimiz roller Butler'ın "performatif cinsiyet" kuramı ile ilişkilendirilebilir.

Butler (2008), toplumsal cinsiyetin, sergilenen performanslar olduğunu ve bedenlerin, bu rollerin gereği olarak kültürle inşa edildiğini öne sürmektedir. Heteronormatif matris içerisinde kabul gören iki cinsiyetten biri olarak kadın, ev içi emek ve bakım sürecini üstlenme gibi rollerle ilişkilendirilmektedir. Çocuk bakımı ve annelik rolünün, performansın bir parçası olduğu söylenebilir. Dolayısı ile kadınlar, kültürel aktarım ve öğrenme sürecinde önemli bir role sahiptir, zira çocuk yetiştirmek onların sorumluluklarının bir parçasıdır. Bu durum şu noktada önemlidir; bireyin erken yaşlardaki öğrenme sürecinde, bedeniyle kurduğu ilişkiyi ve beden temizliğini öğrenme süreci anne figürü eşliğinde gerçekleşmektedir. Anne çocukluk döneminde bireyin beden temizliğini üstlenmekte ve bakımını yapmaktadır. İlerleyen yaşlarda birey kişisel bakım ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma geldiğinde beden bakımını ve temizliğini kendi üstlenir, bu eşiği görüşmeciler ergenlik dönemi olarak ifade etmektedirler. Birey bedene dair bakım ve sorumluluklarını üstlenirse de anne veya aileden öğrenme süreci devam etmektedirler. Süreçte etkili tek kişi ve faktör anne değildir, baba ve ailenin diğer fertleri sürece dâhil olsalar da görüşmecilerin söylemlerinde en etkin rol annelere atfedilmiştir. Y2 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir; *"Dahası da başta söylediğim gibi ben genelde en çok*

annemden öğrendim. Herkes annesinden çok daha fazla öğreniyorlar. Hele ki kız çocukları? Çok öğrenir” (Y2, Yaş 25, Kadın). Yine annenin süreçteki önemli rolüne bir vurgu olarak benzer bir söylem geliştiren K6, bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmektedir;

- Şimdi şöyle çocukluktan insanın vücudunu, bedenini, elini, ayağını, yine aile öğretiyor. Anne öğretiyor ya. Aslında bir insanın bedenini de bence annesi kendisine temizliğini, nasıl kullanması gerektiğini, nerede ne giyilmesi gerektiğini yani bedenle alakalı birçok şeyi anne öğretiyor. Ama ergenlikten sonra, işte belli bir yaştan sonra.(K6, Yaş 27, Kadın)

Görüşmeci bedeniyle ilişki kurma ve tanıma sürecini aileden öğrendiğini ifade etse de düzeltme gereği duyup annesinden öğrendiğini dile getirmektedir. İlk öğrenme sürecinde bedeninin annesi tarafından öğretildiğini ifade ederken bu öğrenme sürecinin ergenlik dönemine kadar sürdüğünü belirtmektedir. Yalnızca bedeni tanıma, temizleme süreci değil beden temsiline dair giyim, kuşam ve beden kullanımı diye aktarılan birçok şeyin annesi tarafından öğretildiğini ifade etmektedir.

- Biz annem kendisi de o, maşallah, şimdi de çok önem verir kendisine çok yetişir. Biz ondan öğrenmişiz ben ve kardeşlerim.

-Nasıl öğretti mesela size?

- Her şeye. Dedi kendinize yetişin evlatlarınıza temiz bakım yapın da. Her şey, her şey insan yapıyor. Bize de onların kendisine de önem verirdi annem bize de öğretti. (İ3, Yaş 57, Kadın)

İ3, annesinin beden temizliği ve bakımına çok önem verdiğini, bunu onlara da öğrettiğini ifade ederken, aynı aktarımı onların da çocuklarına yapması gerektiğini söylemekle birlikte bedene dair yaklaşım ve öğrenme sürecinin sonraki nesillere aktarımı gerçekleşmektedir. Bedenlerle kurulan ilişki annelerimizin bedeniyle kurduğu ilişkiyle benzeşebilir mi? Veya bedene dair yaklaşımlarımız öğrenme sürecinin sonucu oluyorsa; bunun aktaranı ve aktarım şekli bugünkü beden temsilimizde önemli bir belirleyiciliğe sahip midir? Bunun yanı sıra "Bedeni inşa eden nedir? Beden kimindir? temsiller kolektif bir belirlenimcilikle mi şekil alır?" gibi sorular da sorulabilir.

Bazı görüşmeciler, bedenleriyle olan ilişkilerini ve beden temsili inşa süreçlerini tanımlarken, annelerinin, bedenlerini kendilerinden daha iyi tanıdığını düşündüklerini ifade etmektedirler. Y7, bu durum ile ilgili deneyimlerini aktarırken şu ifadeleri kullanmaktadır;

-Bedenimle, kurduğum ilişkiyi aslında annemden öğrendik. Benim annem zaten en yakın arkadaşım. Annem de aslında böyle şey yok. Kalıp yargılar yok. Benim annem aynayı bile çok doğru düzgün bakmaz mesela güzellik salonlarına gitmez, uğraşmaz ama ben nasıl giyinmem gerektiğini ya da şu an bile hala annemden akıl alırım. Beni hala annem giydirir mesela. Ben alışverişe çıktığımda anneannemle çıkarım. Çünkü annem bana en çok neyin yakışacağını o biliyor. Yani benden daha çok biliyor. Ben ne bileyim atıyorum ben geniş bol paça bir şey giymek istiyorum. Ama annem o bana dar yakışacağını düşündüğü için şey yapıyor. Annem yönlendiriyor. Aslında beni o bedenine kurduğum ilişki annemle konuşarak ortaya çıkıyor.(Y7, Yaş 24,Kadın)

Y7'ye göre, kendisinin bedeniyle ilişki kurma sürecine annesi öylesine dâhil olmuş ki, sürecin ortaya çıkması için annesiyle konuşması gerektiğini düşünmektedir. Bedenini annesinin, kendisinden daha iyi tanıdığını ve dolayısıyla ona neyin yakışacağını annesinin daha iyi bileceğini düşünmektedir. Annesinin kendi beden deneyiminde bakım sürecinden uzak olduğunu, aynaya dahi çok fazla bakmadığını ve güzellik salonuna gitmediğini söylerken, onun bedenine yönelik daha ilgili ve yönlendirici olması eril tahakkümün beden üzerindeki belirleyici dayatmasının ve yeniden üretimin sonucu olarak yorumlanabilir. Anne, kendine ilişkin bakım sürecini ihmal etse bile aktarımda bulunurken kızının bedenine dair süreçte aktif bir rol almaktadır. Beden yalnızca Y7'nin temsili olmaktan çıkmakta, inşa sürecine annenin de dâhil olduğu ortak bir temsile dönüşebilmektedir. Annenin sürece katkısının da benzer bir öğrenme sürecinin sonucu olduğunu düşünecek olursak beden temsillerinin eril tahakküm ilişkileri sonucu toplumsal olarak inşa edilmişliğine bir örnek teşkil etmektedir.

Bazı aktarımlarda öğrenme, ilişki kurma sürecinin anne ile başladığı fakat devamında bireysel bir tanıma ve ilişki kurma sürecine dönüştüğü, bunun yine ergenlik dönemi yani yetişkinliğe yaklaşılan süreçte gerçekleştiğine dair aktarımlarda bulunan görüşmecilerden bahsetmek mümkündür.

- Ya tabii ki ilk başta ailemizden, annemizden. Sonuç olarak mesela biz çocukken dışarıya çıkıp geldiğimiz zaman annemiz bize banyomuzu yaptırırdı. İlk başta. Ondan sonra diş temizliğimiz mesela fırçalamayı öğretirdi. Yani bunlar tabii ki ilk başta ebeveynlerimiz öğretiyor yani bize. Onlar öğrettikten sonra da bunun belirli bir ergenlik dönemi oluyor. O ergenlik döneminde artık tabii ki anneniz yapmasın istiyorsunuz mesela banyonuzu vesaire. Kendiniz yapmaya başlıyorsunuz. Kendiniz yapmaya başladığınız zaman da bu defa ne oluyor? Vücudunuzu kendiniz tanımaya başlıyorsunuz.. Mesela belki ben çocukken annem beni yıkadığı zaman yıkayıp giydiriyordu. Bedenime bakmıyordum bile. Hani ama bunun belirli bir dönemi var tabii ki. Bunun ergenlikten sonrası artık siz kendiniz. Bakıyorsunuz.(K11, Yaş 26, Kadın)

K11, erken yaşlarda bedeninin bakım ve temizliğini annesi yaptığı için bedenine bakmadığı, bu sebeple bedeniyle alakalı kopuk bir öğrenme süreci yaşadığından bahsetmektedir. Görüşmeci için bedene bakmak, bedenle tanışmayı ifade etmekte ve bedene bakmak, ilişki kurmanın önemli bir aşaması olarak ifade edilmektedir. Fakat bedenine bakmayı, ancak ergenlik döneminden sonra yapabilmesi bedeniyle kurduğu kopuk ilişkinin değişmesi anlamına gelmektedir. Tüm bunların ışığında bedenle kurulan ilk ilişkiler ve öğrenme sürecinin en önemli kişisi anne olmakta, hatta bazen bireyden fazla söz hakkına sahip olabilmektedir.

Bedeni giydiren ebeveynler ilişki kurmaya dair öğrenme sürecinin bir parçası olarak, birçok görüşmecinin deneyim aktarımında ortaklaşmaktadır. Bakım ve öğrenme sürecinde önemli bir rol olarak anne yer alırken, temsil ve bedeni giydirme sürecine baba veya daha geniş bir çevre genellikle aile kurumu dâhil olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse;

- Anne babanızdan öğreniyoruz.

-Nasıl öğrendiniz biraz bunu anlatır mısınız?

Hatırladığım kadarıyla yemeden önce ellerini yıka derdi. Yemeğimiz bittiği zaman kalk ellerini yıka dişlerini fırçala derdi. Yani üzerine dökme derdi. Öyle yani büyüklerimizden ne gördüysek onu uyguladık. İnsan nasıl giyinmeniz gerektiğini onlardan öğretiyor annemiz babamız küçükken bize giydiriyordu. Bizim öyle bir şeyimiz yoktu yani hani seçme şansımız yoktu bizim dönemimizde. Onlar ne aldıysa onu giyyordu. Ama onlar da bize yakışan neyse tabii ki onu giydireyorlardı. (K9, Yaş 38, Erkek)

K9'un aktarımlarından yola çıkarak şunu söyleyebiliriz; anne dışında aile büyükleri ve baba öğrenme sürecinin bir parçası olarak beden temsilinde önemli bir role sahip olsalar bile anne süreçte aktif rol oynayan kişi olmaktadır. Tüm görüşmecilerin aktarımlarından yola çıkarak, en kişisel fakat aynı zamanda maddi ve toplumsal olan bedenler, çoğunlukla annelerin aktif olduğu kolektif bir öğrenme sürecinin sonucu olarak şekillenebilmektedir. O halde bedenin inşası kişisel değildir. Bedene dair yaklaşım da kişisel bir bakış değildir. Aile kurumu kolektif öğrenme sürecinin başladığı belki de en çok etkili olduğu yerdir. Bedenler toplumsal cinsiyet rollerinin beklentileri doğrultusunda kurgulanabilir ve bu kurgular sonraki kuşaklara aktarılabilmektedir. Patriarkal yapı içerisindeki beden ve birey ilişkisi etkiye açık bir noktada durmaktadır. Eril tahakküm ilişkileri içerisinde bedenin sosyal inşası yukarıdaki örneklerde tartışıldığı gibi yeniden üretimini gerçekleştirmektedir.

3.6. Kültür ve Beden İlişkisi

Kültür, bir toplumun oluşturduğu ve ortaklaştığı gelenek, düşünce, inanç ve değerlerin tamamıdır. Bireylerin katkıda bulunduğu, etkilendiği ve etkilediği bir olgudur. Bir topluluğun ortak ürünüdür ve etkisi de kolektif bir edimin sonucudur. Aktarımı kültürel öğretilerle gerçekleşmekte ve önemli görülmektedir. Kültür, kimi zaman üzerinden bir kimlik tanımı yapmayı mümkün kılmaktadır. Aile, kültürün aktarımı ve öğrenilmesi adına önemli bir yapıdır. Farklı toplumlarda farklı şekillerde ortaya çıkan kültür, her toplumun kendine ait değer ve yargılarına da gönderme yapmaktadır. Farklı kültürler karşılaşabilir ve birbirlerinden etkilenebilir, bu duruma kültürel etkileşim denilmektedir. Kültürün sonraki kuşaklara öğretilmesi ve mevcut kültürün yaşatılması durumu ise kültürel aktarım ile mümkün olmaktadır.

Kültürün toplumsal yaşam ve bireyler üzerindeki etkisini konu eden çalışmalar sunan, aynı zamanda çalışmanın teorik tartışmalar kısmına katkı sağlayan düşünürler Bourdieu (2014) ve Turner (2020), kültürü bireyler ve bedenleri üzerinden, edimlerine ve temsillerine yansıyan hatta belirleyen bir faktör olarak ele almaktadırlar. Bourdieu (2014), kültür ve değerlerin neredeyse her alana sirayet eden, dolayısıyla zihinsel süreçlerden tutun da bedensel pratiklere ve kimlik inşasına dahi etki eden önemli bir olgu olarak çalışmalara dâhil edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bourdieu (2003), kültürün içinde şekillenen zihin ve beden pratiklerinin tüm bu ilişkiselliğini açıklayabilmek adına 'habitus' kavramını kullanmaktadır. Bu sürecin, bedende temsile ve edimlere dönüşmesini de habitusun bedenleşmesi olarak ifade etmektedir. Kültür, sürecin önemli bir parçasıdır çünkü yapının kendisi ve aktarımı, kültür yoluyla gerçekleşmektedir (Bourdieu, 2014).

Turner (2020) ise, kültürün beden üzerindeki etkisini sosyal inşa süreci olarak açıklamakla birlikte, bedenlerin toplumsal olarak inşa edildiğini; birey ve kültürün katkılarıyla temsillerin inşa edildiğini ifade etmektedir. Turner (2020), sosyalleşmenin zorunlu olduğunu, bedeninin de sosyalleşmenin ve bireyin ürünü olduğunu dile getirmektedir. Turner (2020), bedenleri iktidarın önemli merkezlerinden biri olarak görmekle birlikte, kültürü sosyalleşmenin sonucu olarak beden inşasında önemli bir yere konumlandırır.

Tüm bu tartışmalar dâhilinde kültürün bedenle olan ilişkisini ortaya koymak ve görüşmecilerin kültürel aidiyetlerini anlayabilmek, beden temsillerine ilişkin birçok

şeyi anlayabilmeyi mümkün kılacaktır. Böylelikle görüşmecilerin bedenleriyle geliştirdikleri ilişkide veya beden temsilinin inşasında kültürün etkisi tartışılacaktır. Öncelikle örnekleme oluşturan görüşmecilerin kültürel aidiyetleri ve kültürün görüşmeciler için ne ifade ettiğini anlamaya yönelik bir çıkarımda bulunmak amaçlanmaktadır. İlk olarak görüşmeciler için kültürün ne ifade ettiğine bakmak önemli olacaktır.

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğunun kültüre dair algısı olumludur, kültür ve değerleri gerekli ve önemli görmektedirler. Bazı görüşmecilerin aktarımlarında kültür; geçmişten gelen, eskilerden kalma gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Kültürü öğrenilen, görüp uygulanan bir olgu olarak görmekle birlikte atalardan, büyüklerden kalma şeklinde tabir ettikleri, en iyi şekilde temsil edilip korunması gereken bir emanetmiş gibi ifade ettikleri görülmektedir. Görüşmecilerden biri bu durum ile ilgili; *“Yani sonuçta gelenekten yani gelen bir şey. Eskilerden gelen bir şey, büyüklerimizden, atalarımızdan gelen bir şey. Evet. Bunu tabii en iyi, en iyi şekilde biz onları temsil ettiğimiz için tabii ki de önemsiyoruz yani.”*(K4, Yaş 25, Erkek)” ifadelerini kullanmaktadır.

Bir görüşmeci kültürü değişkenlik gösteren özelliklere sahip, farklı şekillerde pratiğe dökülen bir olgu olarak tanımlamakta ve kendi kültürünü sevdiği ile ilgili vurgusu, kültürel aidiyet hissettiğine dair bir çıkarımda bulunmayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca kültür, saygı duyulması zorunlu bir şey olarak tanımlanmaktadır. *“Adetlerimiz, geleneklerimize herkesin kültürü kendine göre özgür bir özeliğine sahip. Benim kültürüm çok farklı Hani ben farklı bir araç kullanıyorsam farklı bir kültürdeki insan farklı bir araç kullanıyor. Kültürüne saygı duymak zorundayım. Kendi kültürümü seviyorum. Ona göre de hareket ediyorum”* (K2, Yaş 25, Erkek). K2, kültüre uygun bir şekilde hareket ettiğini söylemektedir. Bu durum kültür ve değerlerin bedende pratiğe dönüşmesi olarak yorumlanabilir.

Görüşmeciler tarafından kültürün gruptan gruba değişkenlik gösterdiği ifade edilmektedir. Bu doğrultuda farklı grupların kültüre dair algısına bakmak önemli olacaktır. Vanlı görüşmecilerden farklı olarak İranlı kadın görüşmecilerin kültüre ilişkin algısına bakacak olursak;

- Bence her ülke her şehir bile kendine has bir kültür ve bana göre çok güzel bir şey. Mesela ben İran'dan başka bir kültürle buraya geldiğimde buradaki kültürleri öğrendiğimde mutlu oluyorum. Hem kendi bildiğim, örf adetleri biliyorum. Hem

buradakine uyuyorum kendi geleneklerinden vazgeçmek yok. Ama bunu da uygulamak güzel bir şey oluyor. Bir şey öğreniyorsun, bir şey katıyorsun kendine. Bana öyle geliyor. Yani güzel bir şey. (İ1, Yaş 60, Kadın)

Görüşmeci, kültürün yine her toplumda değişkenlik gösterdiğine ve etkileşime açık olduğuna örnek bir söylem geliştirmektedir. İ1 Van'daki kültürün İran kültüründen farklı olduğundan fakat buna uyum sağladığından bahsetmektedir. Bu durum kültürel aktarımın ve etkileşimin bir örneğidir. İ1'in kültüre yönelik algısı iki farklı kültürün sentezinin sonucunda şekillenmektedir.

- Bizim işte kültürümüz yani ben çok çok seviyorum. İranlıların ve İran kültürünün çok eski zamanlara dayandığına inanıyorum ve biliyorum ve bunu da diğer nesillere mesela kendi çocuğuma gelenekler, önemli günler neler adetse onların hepsini yere getirmek istiyorum. Yani yere getiriyorum ki çocuğum hatta yurt dışında olduğuma rağmen çocuğum bunları unutmasın. (İ6, Yaş 37, Kadın)

Görüşmecinin kültüre dair algısı olumludur ve kültürel değerleri önemsemektedir. Aktarımı önemsemekte ve İran'da olmasa dahi çocuklarının bu değerleri öğrenmesini gerekli görmektedir. Kültürel değişkenlik ile ilgili bir örnek vermek gerekirse;

- Bizim kültürümüz İran'da yani çok farklıdır buraya. Bizim kültür kendilerine bakıyorlar, daha bakımlıdır. Daha her şeye çok değer veriyorlar yani gezmeye, giymeye, makyaja, ciltlerine, giymesine. Orada daha değer veriyor. Burada daha çok çalışmaya, para kazanmaya değer veriyorlar. Daha on peşindedir ama İran'da evet tabii ki para kazanmak da çok şeydir yani. Ama orada daha kendi gezme falan her şeye daha çok değer veriyorlar. Her şey yani yerindedir orada. Çok iyi yani. Orada benim için bir güzellik, bir bayan. Yani bir herkese en önemlisi güzellik, temizliktir. Yani kendini temiz giymek, kendi kendime, ciltlerine, vücuduna temiz bakmak için de erkek ya bayan olsa fark etmez. Ondan sonra bayanlarda yani tırnak bakımı, cilt bakımı, yüzüne, makyajını, her şeyine değer vermektir. Ondan sonra elbise giymek çok Yani önemlidir. Herkes için, bizim kültürümüzde öyledir yani. Adetlerimiz. Her şey için çok değer veriyorlar orada. (İ2, Yaş 38, Kadın)

Görüşmeci Van'daki kültür ile İran'daki kültürel farklılığı beden temsillerindeki farklılık üzerinden açıklamayı tercih etmektedir. İran'daki kadınların daha bakımlı olduklarına, konforlarına ve görünüşlerine daha çok önem verdiklerine yönelik bir kıyaslama yapmaktadır. Sosyalleşme ve kendine vakit ayırmanın kültürlerinde daha önemli olduğuna, Van'da farklı olarak daha çok para kazanmanın önemsendiğine vurgu yapılmaktadır. Kadınların güzel ve bakımlı olması durumunu kültürleriyle ilişkilendirerek aslında kültürel değerlerinin beden temsilleri üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Bu örnekte kültürün beden üzerindeki etkisini iki farklı şekilde görmek mümkündür; yerli temsiller üzerinde bedeni sosyalleşmeden ve bakım sürecinden uzaklaştıran bir kadın temsili ve öteki tarafta güzel ve bakımlı olmanın

dayatıldığı İranlı kadınların bedeninden bahsedilmektedir. Kültür toplumlarda farklılaşsa bile beden üzerindeki inşacı etkisi kendini dayatmaktadır.

Kültürün uygulanması ve sürdürülmesi görüşmeciler için oldukça önemli olabilmektedir. Kendi kültürüne karşı yoğun bir aidiyet geliştirip bunu sürdürmeyi önemli gören K7'nin aktarımı şu şekildedir;

- *Şimdi öncelikle şöyle söyleyeyim. Kültür insanın kendi kültürü, kendi yöresidir. Benim için kültür ve değerler öncelikle yöremde yetiştiğim için kendi kültürüm, kendi dilim, kendi ırkım öncelikle şunu da söylemek, belirtmek isterim, ben bir Kürt'üm ve Kürt olarak kendi dilim ve kendi kültürlerimiz, adetlerimiz, yöremiz Bunlar bizim için çok değerli ve çok kıymetli. Bu bağlamda hep bu şekil gelenekten de ne görmüşsek, aileden ne görmüşsek bu şekil sürdürüyoruz ve bunun bizim için önemi çok fazla ve çok büyük. (K7, Yaş 28, Kadın)*

K7'nin kültüre dair algısı kendi kültürü, dili ve ait olduğu Kürt etnisitesini ifade etmektedir. Bu değerlere geliştirdiği bağlılığı, yörenin içerisinde yetişmekle ilişkilendirdiği çıkarımını yapmak doğru olacaktır. Görüşmecilerin de ifadelerinden yola çıkarak, kültürün ait olduğu topluma yakın veya içinde olmanın aidiyeti güçlendirdiği söylenebilmektedir. Bu aidiyet, aynı zamanda kültürün devamlılığını ve sürekliliğini mümkün kılan bir etken de olabilmektedir. Bu aidiyet bazen stratejik bir konum almanın zorunlu kabulü olarak da yorumlanabilir. Yani kültüre yakın, içinde yaşayan görüşmecilerden biri kültürü iyi özümsemenin üzerinde oluşturduğu yaptırımlara karşı stratejik bir konumlanmayı sağlayabildiğini aktarmaktadır. Y2 buna dair yaşadığı deneyimleri şu şekilde aktarmaktadır;

- *Şimdi bizim için kültür ve değerler Aslında onlara ne kadar bağlıysan buralarda yaşam yaşama biçimin o kadar kolay oluyor. Yani şu anlamda nasıl kültürün ve değerlerin Ne kadar iyi tanırsan o kadar iyi stratejileri de üretebiliyorsun. Mesela ben kendi ailemin kültürünü ve değerlerini çok iyi bildiğim için onlardan bir şey istediğim zaman ya da bir şey yapmak istediğim zaman nereden girebileceğimi ya da nasıl o duvarı aşabileceğimi çok iyi biliyorum. Mesela babamdan bir şey isteyeceğim zaman onun o kendi zihnindeki yansımasını ilk anlayabiliyorum. Sonra nasıl konuşursam bunu daha iyi alabilirim diye düşünüyorum ya da bazen o kültüre uygun bir şekilde düzenlediğim bir şey oluyor o. İsteddiğin şeyi şekle koymaya çalışıyorsun ve çoğu zaman da koyuyorsun. Çünkü kolay bir şey değil ailesinin yanında yaşı bu kadar zihinsel olarak belli bir yere geldikten sonra ya da belli yerler gördükten sonra hala ailenin yanında yaşamak hiç kolay bir şey değil ve istediğin şeyleri yapmayınca da çok kötü şeyler olabiliyor senin psikolojin anlamında. O yüzden de hani yol buluyorum açıkçası. Strateji kullanıyorum birazcık. Açık söylemek gerekirse o onların zihninde daha yer eden edebilecek şekilde kendi istediğimi onların istediği şekilde söylüyorum açıkçası. (Y2, Yaş 25 Kadın)*

Görüşmeci, kültürü aile içi dinamiklerle alakalı bir şey olarak açıklamaktadır. Geleneksel bir aile profili çizerek, bu dinamiklerde strateji üretme yolunun kültürü iyi anlamaktan geçtiğini söylemektedir. Ailesiyle yaşamak o kültüre yakın ve içinde yaşamak demek olduğu için kültüre uygun olmayacak talepleri sunarken, bunu kültürün kabul göreceği şekliyle ifade etmeyi stratejik bir konumlanma olarak aktarmaktadır. Bu da zorunlu bir kültürel kabul ve öğrenme sürecine tekabül etmektedir. Kendi isteklerini ve psikolojisini korumak adına gerekli olduğunun ve zor bir süreç olduğunun da altını çizmektedir. Bu örnekte kültüre dair algı, zorunlu bir kabullenme ve aidiyet geliştirerek yaşamı kolaylaştırmayı sağladığına yöneliktir. Aksi durumda yaşamı zorlaştıran, bireye istemediği durumları dayatabilen bir olgu olabileceği yönünde çıkarım yapılabilir. Devamlılığını bazen dayatma yoluyla gerçekleştirebilen bir olgudur. Bu dayatmayı Y3 şu şekilde aktarmaktadır;

-Yani biz doğuda yaşayan insanlar olduğumuz için kültürümüze, geleneğimize örf ve adetlerimize çok bağlı insanlarız. O şekilde büyütüldük. Bizim için önemi çok yüksek oluyor. Onun dışında daha doğrusu yaşantımızı da ona bağlı. Yani büyüklerimizin bize aktardığı o kültür, gelenek, örf, adetlerimize göre yaşamaya çalışıyoruz. İstemese de onu empoze ediyorlar bize. (Y3, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci, doğuda yaşamının kültüre ve değerlere fazla aidiyet geliştirmeyi sağladığını ifade etmektedir. Kültüre uygun şekilde yetiştirildiğini ve bu durumun önemli görüldüğünü ifade etmektedir. Aileden gelen bir öğrenme süreciyle kültür, yaşantılarında önemli bir yere sahip ve yaşantılarını belirleyen bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Bu durumun, istenmese bile dayatılabileceğini ifade eden görüşmeci, çoğul bir ifade kullanarak aslında bu dayatmaya yalnızca kendisinin değil, başkalarının da maruz kaldığı bir duruma işaret etmektedir. Bu da gündelik hayatta ve yaşam pratiklerimizde kültürün belirleyici etkisi ve kendisini dayatmasının bir örneğidir.

Kültürün yaşam deneyimindeki belirleyiciliği konusunda bir başka örnek olarak;

Yani kültür bildiğimiz genel tanımıyla hayatının acaba her alanına etki ediyor mu diye düşünüyorum. Etmediğini düşünsem de aslında yedi yıl çünkü belli bir kültürün içindeyiz. Çevremize göre hareket ediyoruz. İster istemez insanların veya çevremizdekilerin ne diyeceğini nasıl tepki vereceğini önemseyerek hareketlerde bulunuyoruz. Hani kültür bizim hayatımıza etki ediyor benimkine de evet ediyor.(Y6, Yaş 25, Kadın)

Görüşmeci, deneyimlerini aktarırken kültürün yaşamının her alanına sızıp sızmadığı ile ilgili bir sorgulama yapmaktadır; bu sorgulama aslında tam da görüşme sırasında

gerçekleşmekte ve aktarımlarına da yansımaktadır. Her alanına sirayet etmediğini düşünse bile aslında bundan emin olamayıp toplum baskısının yaşam deneyimine etki ettiği sonucuna varmaktadır. Bu aktarım bedenın temsili ve hareketlerine etki eden söylemin birey üzerinde kurduğu iktidara örnek gösterilebilecek nitelikte bir aktarımdır. Yaşadığımız toplumun bir parçası olarak topluma dâhil olan diğer bireylerin söylemleri ve fikirleri önemsenebilmekte ve bu kültürün sonucu olarak görülebilmektedir.

Kültüre dair aidiyet ve hissedilen etki, mensup olunan gruplara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Çalışmanın yürütüldüğü ve görece kültürel aidiyetlerin, gelenek ve bağlılıkların daha yoğun yaşandığı bir şehir profili çizilen Van'da tanımladıkları şekliyle, aşiret gibi akrabalık bağlarıyla dâhil oldukları toplumsal gruplar, kültürel değer ve yargıların daha yoğun hissedildiği bir yapı olarak tanımlanabilmektedir. Y9 bunu deneyimlerinden yola çıkarak aktarmaktadır;

Şimdi kültür her toplumun kendine özgü maddi ve manevi ve gelecek kuşaklara aktardığı bir her şeydir. Ve biz doğduğumuz andan itibaren kültürü ilk başta ailemizden almaya başlıyoruz. Açıkçası Van'da yaşıyorum ve Van daha çok böyle gelenekselliğin ön planda olduğu ve ataerkil toplum yapısına sahip bir şehir ve Ataerkillik hele de bir aşiret üyesiysen bu sende çok fazla etkisi oluyor. Yani Kendin için yaşamıyorsun bir nevi. Başkası için yaşamaya başlıyorsun ve her şeyinle, attığın adıma kadar ailen acaba bunu yaparsam ailen nasıl etkilenir? Diye yetişıyorsun. Kültürle ilişkim belli bir yaşa kadar tamamen hani bu yetiştirilme tarzı doğrultusunda işte onlar için neyse onlar Neye önem veriyorsa ben de bir süre aynı şekildedim. Yani tamamen bunu hiç sorgulamayı bile düşünmedim.(Y9, Yaş 24, Kadın)

Bu aktarımda önemli görülen vurgu, aşiret grubuna dâhil olmanın, o gruba dair bir temsiliyeti oluşturduğuna ve bunun yaşam deneyimini ve davranışlarını denetlemesi ile ilgili kısımdır. Bu demektir ki bireyin temsili bir noktada gurubun temsiline dönüşebilmekte; bu durum da birey üzerinde toplumsal bir baskı, belki de tahakküm ilişkisini doğurabilmektedir. Ataerkil toplum diye tanımlanan yapı, aslında kültürle dayatılan eril tahakküm ilişkilerinin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler bu tahakküm altında öylesine kuşatılır ki Y9'un ifade ettiği gibi kişi kendi için değil grup için bir yaşam sürmektedir. Grubun istek ve beklentileri bireyinkinin önüne geçebilmektedir. Yine aşiret mensubu bir görüşmecinin aktarımında;

- Kültür ya aslında şöyle kişiyi simgeliyor aslında. Çünkü kişi kendini gerçekleştirdiği zaman önüne bir şeyler koyuyor ve o önündeki şeyleri hareket haline getiriyor. Hani benim için kültür onu simgeliyor. Çünkü nereli olursan ol, senin bir

yapın olması gerekiyor. O yapıya da sahip olmak için bazı şeyleri yaşamam gerekiyor. Bu kültür de toplum gereği insanların oluşturduğu şeyler oluyor. İnsanlar topluluk halinde bir şeyleri kabullendiği zaman insan da onu kendisine aşıyor. Yani benim için bunu simgeliyor. (Y8, Yaş 18, Kadın)

Görüşmeci, kültürün birey için belirlediği ve uyulması gereken bir kalıptan bahsetmektedir. Hatta kişinin ait olduğu kültürünün onu temsil ettiğini söylemektedir. Bu ifadelerden yola çıkarak kültürün bireyi, bireyin de kültürü belirlediğine dair bir ilişkisellikten bahsedilebilir. Kültür kolektif bir katkının ürünü olduğu gibi bireyi de kurgulayan, temsil eden bir şey olabilmektedir. Toplumsal kabul bireysel kabule dönüşebilmektedir.

Bu kısma kadar yaptığımız analizde, kültürün ve değerlerin bireyin yaşam pratiğine ve algı dünyasına nasıl yansıdığı tartışılmıştır, şu noktada araştırma için önemli bir çıkarım olarak kültürün beden temsiline etkisini tartışmak önemli bir yere sahiptir. "Beden davranışlarını belirleyen kültürün etkisi, temsili de belirler mi?" sorusuna cevap olarak Y1 "*İnsanın asıl kendi hayatını, kendi görünüşünü, beden dış görünüşünü bile yansıtıyor kültürü. Yani insanlar için. Yani kendini bilmek, kendi kültürüne bunları ifade ediyorlar. Hani insanın asıl kendini bilmesi nereden geldi? Ne oldu?* (Y1, Yaş 25, Kadın)" ifadelerini kullanmaktadır. O halde kültürün beden temsili de etkilediğini söylemek doğru olacaktır.

Görüşmecilerin kültür ve beden temsili arasındaki ilişkiye dair sorulan soruda yerli kadınların tamamı, İranlı kadın kuaförler ve kuaförlerin çoğunluğu kültürün beden temsili ile ilişkili olduğunu, hatta temsili belirlediğini ifade etmektedirler. Yerli kadınların tamamının ortaklaştığı bu durum, kültürel ilişkilerin daha yoğun olduğu ve geleneklerine daha bağlı bir toplumda yaşamaları ile ilgili olabilir. Erkeklerle nazaran kadınların bu konudaki deneyimlerinin daha kısıtlayıcı ve detaylandırılmış olması, analiz kısmında öne çıkan konulardandır. Bu, ataerkil toplumda kadın bedenine dair daha belirlemci bir yaptırımın sonucu olarak yorumlanabilmektedir. İranlı kadın görüşmecilerin bu soruyu cevaplamakta zorluk yaşamalarının, dili tam anlamıyla konuşamamaları ve iletişim kopukluğu yaşamaları ile ilgili olduğu gözlenmiştir.

Yerli kadınların deneyim aktarımlarında beden temsilleri ile ilgili kültürel belirlemciliğin etkisini daha yoğun hissettikleri görülmektedir. Kültür ve geleneklerine bağlı ve hatta aşiret mensubu olmaları, herkesin birbirini tanıyabildiği ve yapılan gözlemler itibariyle bir tanışıklık durumunda aşiret kimliğinin sorulduğu

bir toplum olmaları sebebiyle ilişkiler daha yakın, yüz yüze gerçekleşmektedir. Görüşmecilerin ifadelerinden ve gözlemlerimden yola çıkarak söyleyebilirim ki yakın ilişkilerin geliştirildiği geleneklerine bağlı bir toplum olarak Van'da kadınlık deneyimi ve bedeni, denetlenen ve geleneklere uygun şekilde inşa edilmektedir. Aktarılan deneyimlerden yola çıkılarak, kadınların bu durumdan memnun olmadıkları çıkarımını yapmak mümkün olmaktadır. Görüşmecilerin bu konudaki bir başka aktarımı;

-Bunların birbiriyle büyük oranda ilintili olduğunu düşünüyorum. Ne giyeceğimizden aynaya bakıp ne gördüğümüz bile kültürle olan etkileşimimizle mümkün olabilen şeyler. Ben aynaya baktığımda çoğunlukla kaşımın gözümün renginden ziyade bu alanda ne kadar bu toplum içerisinde ne kadar güzel olduğumla alakalı belki karşılaştırmalar yapıyorum ama beden temsili tamamen kültürün bir ürünüdür de diyebilirim. (Y4,Yaş 24,Kadın)

Y4'ün paylaştığı şekliyle beden temsilini kültür inşa eder, bireyin kişisel alanında bile aynaya bakarken kültürel beğeni ve standartlara ne kadar yakın olduğu ile ilgili karşılaştırma yapması eril beğenin bireyin özel alanına sızdığını göstermektedir. Süreç yalnızca toplumsal alanlarda değil, kişisel alanlarda da kendini dayatmaya devam etmektedir. Bu durum kültür ile ilişkili olarak açıklanmaktadır:

- Bizim giyim tarzımız çoğu yani. Yüzde doksan giyim tarzımız ailemize bağlı. Yani içinde büyüdüğümüz kültüre bağlı. Şu an benim buradaki giyim tarzımla batıda yaşayan bir insan aynı tarzda olmayabilir. Ya da ben batıda doğmuş büyümüş bir insan olsaydım şu an burada giydiğim giyim tarzını oradaki aynı olmazdı. Ben burada giymek istemediğim birçok şeyi giymek zorunda kalabiliyorum. Çünkü aileden gelen o. Kültürden gelen o. Buradaki yaşam tarzına bağlı biz giyiniyoruz. Evet. Yani kültürün şu an dövme yaptırıyor yaptırmak istiyor olabilirim. Ama aileme baktığımda yaptıramıyorum. Şimdi açık da giyiniyor olabilirdim. Ya da bir şortla da geziyor olabilirdim ama buradaki kültür, yaşam tarzı ya da insanlar ne der düşüncesiyle giyim olmuyor. (Y3, Yaş 24, Kadın)

Görüşmecinin aktarımı, temsiline büyük oranda kültür tarafından belirlendiğine işaret etmektedir. Batıda hayal ettiği temsili Van'dakinden farklı kurguluyor olması, aslında geleneksel toplum ve değerlerden uzaklaşmak istemesi ile ilişkili bir durum olarak gösterilebilir. Yukarıda da bahsedildiği gibi geleneklere ve topluma ve hatta aileye yakın olmak, bedeni bu etkiye daha açık konuma getirebilmekte, sebebi ise kültürel olgu ve değerleri öğreten ve denetleyen en önemli faktörlerden birinin aile kurumu olması olarak açıklanabilmektedir. Y3 toplum baskısını beden temsiline fazlaca hissettiğini aktarırken insanlar ne der söylemine dair vurgusu, söylemin

beden üzerindeki iktidarına gönderme yapmaktadır. Aslında patriarkal sistemin kadın bedeni üzerindeki denetimi ve eril tahakküm ilişkisinin tartışabileceği bir örnektir bu.

-Beden temsilinize bu kültürel değerleriniz ve kodlarınız yansıyor. Şimdi şöyle kültürel kodlarında şimdi benim ailemin bu açık giyinme giyinmeme konusu dinsel bir şey değil. Tamamen elalem ne der? Temalı bir şey. Ama hani bende nasıl yansıyor dersenez, ben elalem ne derden çok benim bedenime yakışıp yakışmadığına bakarım. Ben kendime yakıştıırıyorsam onu giyerim... (Y9, Yaş 24, Kadın)

Y9 kültürel kodların beden temsiline yansıdığını düşünmekte, bunu dini bir kabulün sonucu olmaktan çok toplumsal baskı, insanların söylemlerinden kaçınma durumu ile ilişkilendirmektedir; bu durum, söylemin beden üzerindeki tahakkümüdür denilebilir. Y9 bu durum karşısında, karşı bir tavır alarak kendi istekleri ve beğenileri doğrultusunda hareket ettiğini ifade etmektedir. Yerli kadınların aktarımlarından bir kısmına bu tartışmada yer verilmiştir. Şimdi ise kadın ve erkek görüşmecilerden oluşan kuaförlerin söylemlerine bakılacaktır:

- Yani bir nevi şöyle açık konuşalım. Mesela ben kendim keyfime göre giyinmek ve takılmak istiyorum. Daha açık, daha rahat giyinmek istiyorum. Ama bir yerden sonra şöyle bir olay oluyor. Kültürlerimizde, örfümüzde, âdetimizde mesela çok fazla açık giyinmek açıkçası uygun görülmeyen bir durumdur. Bu da hani önüne geldiği zaman evet yapmak istiyorsun ama önüne bir engel bırakılıyor. Bu defa ya çiğnemiş olacaksın ya da o kısmı geçeceksin yani bir şekilde artık ben bunu yapacağım deyip üstesinden geleceksin. Yani bunun başka bir... (K7, Yaş 28, Kadın)

K7 kodlu görüşmeci, giyim konusunda yoğun bir baskı hissettiğini ve giyinmek istediği kıyafetlerin kültürel değerlere uygun olmaması sebebiyle giyinemediğini, giyinmesi halinde bunun kültüre karşı koyuş olduğunu aktarmaktadır. Kültürü, oluşturmak istediği beden temsiline karşı bir engel olarak tanımlamaktadır.

- Bu biraz dini bir konu aslında benim için. Mesela şöyle. Annem babam Müslüman, ve kapalı bir kesim. Doğu'da yaşıyoruz, Van'da yaşıyoruz. Onlar kültürel olarak bizi nasıl bedenimize karşı saygı duymamız gerektiğini ve bazı hani bir kadın olduğumuz için, bedenimizin tamamen bize özel kalmasını öğretiler kültürel olarak. Bunu da Şöyle işte hani türban olarak değerlendirebilirim hayatımda. Bedenim bu şekilde türbanla koruyup hem kendimi hem bedenimi, hem duygularımı, hem ruhumu kültürel olarak bu şekilde koruyorum kapatarak. Çünkü bunu gösterdi. Bunu öğretti kültürümüz. Mesela şöyle. Dışarıdan bir insanın kendini şöyle bir Birçok mesela şöyle yola çıktınız. Birileriyle konuştunuz. Birileriyle konuşmadığından önce onu nasıl değerlendirebilirsin? Dış görünüşüyle. Bir insanın dış görünüşü nereden geliyor? Kültüründen geliyor. Yani onun yetiştirme tarzıyla alakalı. Benim annem kapalı bir kadın. İşte babam da bu şekilde işte böyle kapalı gelmiş yani komple aile böyle kapalı geldiği için ne oluyor? Kültürü, onu öyle yetiştirdiği için. Ve de öyle yetiştiriyor. Ben de bedenimi o şekilde tanıyorum. Evet. Siz de karşınızdaki insanlara aslında birçoğu bedeni mesela bedenden kastım dış görünür. Dış görünüş olarak bir

insanı nasıl yargılıyorsunuz? Tabii senin bakış açın da önemli. Nasıl yetiştirildiğin de çok önemli. Ama dış görünüşünü kapalı görüyorsan onun kafasına bakış açısına, dini görüş açısını o şekilde değerlendirirsin. Ben de bu şekilde değerlendiriyorum.(K6, Yaş 27, Kadın)

Görüşmeci, beden temsiline etki eden kültürel sürecin dini değerler ve inançlarla ilişkili bir biçimde şekillendiğini ifade etmektedir. Dini değerlere bağlı bir ailede yetiştiği için bunun kendi beden temsiline de yansıdığını hatta yine aile içindeki kadın figürlerin tesettürlü olması durumunun öğrenme sürecine yansıdığını ifade etmektedir. K6'nın bir diğer önemli vurgusu, beden temsillerinin bireyler hakkında verdiği ipucu veya oluşturduğu ön yargılar ile ilgilidir. Bu doğrultuda dış görünüşler diğer insanlarda belli fikirlerin oluşmasına neden olmaktadır. K6 bireyin ifade etmeden bilinemeyecek zihinsel yaklaşımlarına dair çıkarımları beden temsiline bakarak tahmin edilebileceğini aktarmaktadır. Dış görünüş, aidiyet geliştirdiği kültürün temsiline dönüşebilmektedir. Beden temsili sözsüz iletişimde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Peki, bu durumu erkek görüşmeciler nasıl aktarmaktadır? Aynı toplumda yaşayan erkek görüşmecilerin deneyimlerinin aktarımı, kadın ve erkek beden deneyiminin hangi noktada ortaklaşıp farklılaştığını görmek adına önemli olacaktır. Yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda, erkek bedenin kadın bedeni kadar toplumsal baskıya maruz kalmadığı çıkarımına ulaşılmıştır. Görüşmeciler kültür ve geleneklere önem verdikleri için kültürün idealize ettiği temsillere uyduklarını ifade etmektedirler. Fakat erkek görüşmeci aktarımlarında kadınlarınki kadar yoğun bir baskı ve dayatmaya maruz kalındığına dair ifadeler görülmemektedir:

- Gelenekler, toplu. Yani ister istemez etkiliyordur yani. Yani kültürümüze göre mesela son zamanlarda rahat daha insanlar daha çok rahat giyilmeye başladı. İşte paçadan, işte bilekten pantolonla artık bu mesela bir on yıl öncesine kadar vallahi böyle değildi yani. Ya mesela saç uzatılmaz bir de çok çekinerek mesela bir ense tıraşı oluyorduk. Saçımızın en basit arkası uzun olsa hemen Evdekiler bir şey söylerdi ama bu son zamanlarda tabii insanlar da büyüklerimizin de buna alıştı. Eskisi gibi çok önemsemiyorlar yani. (K4, Yaş 24 Erkek)

Erkek deneyiminde belli belirsiz hissedilen bir durum ve koşulların süreç içerisinde iyileştigiğine yönelik söylemlere yer verilmiştir. Kadın deneyimlerinin aktarımında bu durum aksi şekilde aktarılmıştır. Bununla birlikte toplumsal baskıyı hissettiğini ifade eden erkek görüşmecilerden bahsetmek de mümkündür. Buna örnek olarak;

- Mutlaka vardır. Yani mutlaka biz yani buralı olduğumuz için daha çok biliriz. Biz biraz ailemize bağlı olarak konuşuruz. Ona göre hareket ederiz. Belki başka illerde olsak daha çok farklı oluruz ki bizim sektörümüz buna çok müsait biliyor musunuz? Yani hep derdim. Şöyle hani uzakta olsam da başka bir ilde bu işimi icra etsem de saçımı uzatsam. İstedğim gibi yani saçımı toplasam veya sakalımı uzatsam. Ama bizim bu yörede kendi kültürümüze bağlı olarak yaşadığımız için bunlar bizi frenliyor. Evet. Yani biz yapamıyoruz yani istediğimizi. Belki görünüşünüzü daha çok dışarıya sergileyemiyoruz. Olduğu kadarıyla. Tabii ki ufak değişiklikler oluyor ama çok fazla aman aman bir değişiklik ve içindekini dışarı çıkartma gibi bir şeyim olmuyor yani. Buranın kendi öz insanına ait bir şey yani.

- Peki burun hani sadece sizinle ilgili mi veya işte böyle bir genelleme mi var? Toplumda da böyle bir etkisi var mı sizce?

-Var var. Var. Çok var. Van olarak konuşursak Van'ın kendi öz milletinde, kendi halkında mutlaka vardır. Sonradan göç alma olaylarında onları da yani o kişilere göre de kendine özgü kültürleri vardır. Tarzları vardır. Onlar da mutlaka onları gösteriyordur yani. Yeni gelen nesil, tabii ki onların da değişiklik oluyor. Onlar da kendilerine göre değiştirmeye çalışıyorlar. Ama mutlaka milletlerine bağlı yaşıyorlar yani. (K10, Yaş 30 Erkek)

Görüşmeci, idealize ettiği beden temsili, yaşadığı topluma ve kültürüne uygun olmadığı için yansıtamadığını ifade etmektedir. Yine bu kültürden uzaklaştığı takdirde bu temsili inşa edebileceği ile ilgili düşünceleri olduğunu aktarmaktadır. Kendi temsiline yansıtamadığı durumu mesleğinde yansıttığını söylemektedir, bu durum beden heteronormatif yapı içerisinde geliştirdiği stratejilere örnek gösterilebilir. Sektörün bu stratejiyi geliştirmek için uygun bir alan olduğunu aktarmaktadır, çünkü güzellik ve kozmetik sektörü beden ve temsilin yeniden inşa edildiği bir alandır. Görüşmecinin bir diğer önemli vurgusu ise Van kentinin göç almaya başladıktan sonra görülen yabancı temsillerin yerli halkın beden temsillerine yönelik algısını değiştirmesiyle ilgilidir. Göç ile birlikte toplumsal baskının esnediğini ifade etmektedir.

Son olarak İranlı kadın görüşmecilerin kültür ve beden temsili arasındaki ilişkiyi nasıl tanımladıklarına bakılacaktır;

-Vallahi kendi kültürümüz şimdi bizim kültürümüz farklıdır yani. Biz örtülüyüz. Burada Buraya kadar bir şey giyiyoruz. Yani sizin gibi çok az uzun. Örtülüyüz. Orada öyledir yani makyaj yapıyorlar. Saç saçları yani bırakıyorlar. Sadece bu kadar örtüyorlar. Bence insan kalbi temiz olsun. O örtü falan şey değil. Şuran temiz olduğu zaman fark etmez kapalı olduğunu açık olduğum. Ben İran'dayken kapalıydım. Şimdi buraya geldim. O kadar da açık giymiyorum, sevmiyorum yani O kadar şey olsun ki insanlar farklı bakmasın. Yani kendi âdetimize göre bildik. Biz de çünkü Kürt'üz. Kürtlerde kültürleri farklı olur yani. Şimdi ben buraya çıktığım zaman yani bir bayan için yani temiz olsun. Düğmesi daha şey olmasın yani ne çok

açık olsun ne çok da yani o kendisi bağlıdır yani. Kendi nasıl isterse, nasıl bir şey olursa. Bir temiz olsun.(İ2, Yaş 38, Kadın)

Görüşmeci, İranlı kadınlara dair bir genelleme ile açıklamaktadır durumu. İran'daki temsilleri ve Van'daki temsillerinin farklı olduğunu aktarmaktadır. İ2, şeriat kurallarına göre belirlenen beden temsili İran'da tesettürlü iken Türkiye'de farklılaştığı ve başörtüsü takmadığını, pardösü giymediğine dair bir deneyim aktarımında bulunmaktadır. Türkiye'de şeriat gibi bir denetim faktörü olamasa da ifade ettiği şekilde, çok açık giyinmeyi tercih etmediğini, bu durumun kültür ve etnik aidiyeti ile alakalı olduğunu ifade etmektedir. Burada bedene yapılan somut bir dayatma örneği görülmektedir. Yine bir başka görüşmecinin aktarımıyla;

Yani şöyle bağlantılı yine ortamlarda gördüğümüz sosyal hayatımızda mesela şöyle bahsedeyim size bizim kültürümüzde böyle balıketli kadınlar seviliyor. Kendine bakan bakım uygulayan kadınlar çok seviliyor. Çok beğeniliyor daha doğrusu. Erkekler daha o yöne cezp oluyorlar erkeklerimiz eskiden bu güne kadar yeni nesil yani modern olanlar bile daha çok balık etli olanları beğeniyorlar. Şimdi onlar bunu beğendikleri için bizde zayıflamaya çalışmıyoruz. Şöyle söyleyeyim çalışsak bile kadınsı vücut hatlarımızı korumaya çalışıyoruz. İllaki bir popumuz olması lazım illaki bir göğüslerimizin olması lazım. Ee tabi ince bir belimizin de olması lazım ki onun için çabalıyoruz ama böyle balık etli olmamız lazım çünkü erkekler bunu seviyorlar bizde bu ortamda büyüdük herkeste öyle var. Görüyoruz biri biraz balık etli olunca erkekler aa çok güzeldir. Onun için bizde böyleyiz gerçi bizim yapımızda, genetiğimizde de böyle var İranlı kadınlar biraz şeyler balık etliler ve erkeklerimiz de bakımlı kadınları seviyorlar bizde öyleyiz bakımlıyız.

-Bunun kültürle olan ilişkisini beğeniyle mi açıklıyorsunuz?

-yani bu eskiden beri böyleydi acar döneminden beri biraz kilolu kadınlar hatta şişmana doğru o tarz kadınlar beğeniliyordu hatta o zaman makyaj yoktu bıyıklı olan kadınlar bıyıkları bile olan kadınlar seviliyordu beğeniliyordu. Yavaş yavaş bunlar değişti ama bu balıketli kadınlar hala beğeniliyor.(İ6, Yaş 37, Kadın)

Burada kültürel bir durum olarak bakımlı ve balıketli kadınların toplumsal bir beğeniye hitap ettiğini, hatta bunun eril olanın beğenisiyle şekillendiğini ifade etmektedir. Erkekleri cezbedecek kadın bedeni, toplumsal beğeniye hitap eden beden olarak kadın bedenine dayatılmaktadır. Kadınsı vücut hatları diye tanımlanan beden özellikleri belirgin kalça, meme ve ince bel şeklindedir. Karşılaşılan balıketli kadın bedeni temsilleri erkeklerin beğenisini ve ilgisini çektiği için kendi temsillerinde bunu yansıttıklarını aktarmakta ve bu durumun öğrenme süreci ile gerçekleşmesine vurgu yapmaktadır. Bu algının çok eskiye dayandığını, Acar döneminden kalma bir algı olarak sürdürüldüğünü belirterek kültürel aktarımından bahsetmektedir. Bu

aktarımlar, temsillere uzanan kolektif sürecin etkisinin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda görüşmeci gruplarının büyük oranda aktarımlarında ortaklaşan bir çıkarım olarak, kültürün beden temsilleri ile ilişkili olduğu ve temsilleri belirlediği gözlemlenmiştir. Geleneklerin ve kültürel değerlerin önemsendiği bir toplum olan Van kentindeki yerli kadınların temsillerinin oluşumunda toplumsal baskıyı hissetmelerine ve bu durumun kaçınılmaz oluşuna dair aktarımlar öne çıkmaktadır. Erkek görüşmeciler kültür ve beden temsillerin birbiriyle ilişkili olduğu ve kültürün temsile etki ettiğini aktarmaktadırlar. Fakat gözlemlerden ve deneyim aktarımlarından yola çıkarak, toplumsal baskı ve belirlenimciliği kadınlar kadar yoğun hissetmedikleri çıkarımı yapılmıştır. İranlı kadınların, konu ile alakalı aktarımları ise toplumsal beğeni ve eril beğenin beden üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu yönündedir. Tüm bu çıkarımların sonunda, beden ve temsilin yalnızca kişisel bir alan değil toplumsal ve kültürel olarak inşa edilebilen bir oluşum olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Bedenler, ataerkil toplumların dayattığı ve eril beğenin beklentilerine sunulmak üzere inşa edilmektedir. Kültür, bu inşanın denetimini yapan, aynı zamanda öğrenme süreci ile aktarımını mümkün kılan iktidarlardan biridir. Kültür, eril tahakkümün kültürüdür. Kadın bedeni bu dayatmadan en çok etkilenen ve daha çok belirlenen temsildir.

4. GÜZELLİK ALGISI VE BEDEN TEMSİLİ

Sosyal yaşantımızda ve görünüşlerimizde önemli bir yere sahip olan güzellik kavramı, birçok alanda önemli görülmüş ve çalışmalara dâhil edilmiştir. Güzellik kavramı soyut tanımlamalarla açıklanabildiği gibi ideallerin bedene dayattığı oran ve ölçülerle somutlaşabilmektedir (Ozansoy, 2012). Bu somutlaşma güzellik algılarının beden yüzeyine yansıtılması sonucu, çoğu zaman dayatma yoluyla temsile dönüşebilmesine yol açabilmektedir.

Güzellik Antik Yunan dönemine dayanan ve tarih boyunca belli kadın ikonlar üzerinden parlatılan, kadınlara belli idealleri dayatan, çoğu zaman kadına dair ve ona atıfla kullanılan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsizlikleri temelinde kurgulanan kadınlığın narin, zarif, estetik ve güzellik temsili olarak inşa edilmesinin bir sonucu olarak, genellikle kadın bedenine dair bir kavram olarak tartışmalara dâhil olmaktadır (Ozansoy, 2012). Kadın bedenine toplumsal cinsiyet rolleri sonucu dayatılan anlam ve standartlar ile ilgili İnceoğlu & Kar'ın (2010) gerçekleştirdikleri çalışmaya bakılabilir. Tartıştığımız bu durumların tamamı eril olanın tahakkümü sonucunda kendini kadın bedeni üzerinde gerçekleştirir (Bourdieu, 2014).

Güzellik, sahip olunduğu kişiyi niteleyen bir şey olduğu gibi, güç sağlayan bir yanının da mevcut olduğundan ve hatta bunun dışında kalmanın yarattığı gerginlik ve kötü hissetme durumundan bahsetmek mümkündür. Şöyle ki güzellik algısının toplumsal bir kurgu ve beğenin sonucunu olarak belirlenmesi, bu standartların dışında kalınması halinde yalnız ve başarısızlık hissi oluşturabilmektedir (Deniz, 2019). Buradan yola çıkarak güzelliğin sağladığı toplumsal kabullere uygun olmanın getirdiği onaylanma ve aksi durumda dışlanma durumu, olumsuz etkinin sonucu olarak güzelliğin çoğu zaman kadın bedeni üzerindeki belirleyici dayatması olarak gerçekleşmektedir. Böylece bedene dair anlamlar kültür içerisinde toplumsal olarak üretilmiş olur.

Bu tartışmalar dâhilinde görüşmecilerin güzellik kavramını nasıl tanımladıkları ortaya konularak, beden temsillerine doğrudan etkisinin ortaya konulması

planlanmaktadır. Görüşmecilerin güzellik kavramını açıklarken kendi temsillerini nasıl gördükleri ve ifade ettikleri önemli olacaktır. Son olarak güzelliğe dair algılarını kültürle nasıl ilişkilendirdikleri güzelliğin inşası ile ilgili tartışmayı mümkün kılacaktır. Güzellik imajları oluşturulurken bedene uygulanan simgesel şiddete -yani eril olanının kabullerini doğallaştırma yoluyla dayatması durumu- tartışmaya dâhil edilecektir. Güzellik imajlarının dayatılması bu şiddetin bir parçası olarak ele alınacaktır (Bourdieu, 2015).

Görüşmecilerin bir kısmında gözlemlenen bir durum, ideal beden tanımı ile güzellik kavramına yönelik tanımlamaların ortaklaşmasıdır. Bu tanımlama genellikle önceki bölümdeki tartışmada belirtildiği gibi, temizlik ve bakım pratikleri ile ilişkili olarak yapılmaktadır. Buna örnek olarak bir görüşmecinin aktarımıyla;

“Güzel dış görünüşü bakımlı, kişisel bakım olsun giyim olsun o tür şeylere önem veren her zaman güzeldir, bir de temizliğe. Ha çirkinse bakımına bakmayan, giyimine, kuşağına bakmayan kişilerdir.” (K2, Yaş 25 Erkek)

Tanımlama güzel olanı "temiz ve bakımlı olan" olarak açıklarken bu tanımlamanın dışında kalanı çirkin şeklinde olumsuz bir kategoride dışlaması, yukarıda bahsedilen onaydan dışlanan yalnız bırakılan ve olumsuzluklara maruz kalan beden olarak konumlandırılmaktadır. Beden bölümünde yer verdiğimiz ve görüşmecilerin aktarımından yola çıkarak yaptığımız bir çıkarımla ideal beden temiz ve bakımlı beden olarak tanımlanması durumuna, güzellik ile ilgili tanımlamalarda da rastlanmıştır. Yine benzer bir aktarımla;

-Güzel olanı değil de şöyle sadece tek bir kelimeyle, bakımsız insan yoktur, çirkin insan yoktur. Yani insanlar çirkin değil, bakımsızdırlar. Eğer kendine bakım yapmadıktan sonra sen dünyanın en güzeli ol en çirkin insanı olursun. Bakımsızsan sen kendini ne yaparsan yap güzelleşemezsin. Çünkü bu dünyada çirkin insan yok, bakımsız insan vardır, kendine bakım yaptığın sürece sen dünyanın en iyi insanı, kendini mutlu hissedersin, pozitif hissedersin. Sadece bu kelimeyi anlatır. Çirkin insan yoktur bakımsız insan vardır. (K5, Yaş 25 Kadın)

Görüşmecinin aktarımından yola çıkarak; söylemek istediğini yanlış ifade edip düzeltilmesi sonucunda geliştirdiği söylemle, bakım sürecinin güzellik için ne denli önemli ve gerekli gördüğünün altını çizmektedir. Bakımlı olmayanın güzel olamayacağına dair bir inanış göze çarpmaktadır. Bakımlı olmanın güzel olmayı sağladığı ve dolayısıyla olumlu ve mutlu hisleri doğurduğu ile ilgili bir aktarımda bulunmaktadır. Yine bakım ve güzellik pratiklerinin dışında kalmanın olumsuz bir kategoriye dışlanarak dâhil edilmesi bu örnekte de görülmektedir. Bu durum

Bourdieu'nün (2015) çalışmasında yer verdiği gibi toplumsal olan beğenin dışında kalan beden onay almayı dışlanması, bunun etkilerini söylem üzerinden dayatması ile ilgilidir. Söylemin iktidarının beden, güzellik ve bakım sürecindeki etkisine örnek bir aktarım yapan görüşmecinin deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır;

- *Güzel o ideal dediğimiz şeyi en iyi kullanmayı bilen kişidir. Mesela geçen gün isteyim oturuyorum. Bizim çalışanlar var. Bir tane danışmaya bakan kız var. Bir tane de onun kız kardeşi çaya bakan kız var. Birileri konuşuyor. Ben de onları dinliyorum. Hep dinliyorum. Odam çok yakın onlara. Müdür konuşuyor işte. Ne yapayım? Sosyolojiyi bırakamıyorum bir türlü. İnsanlar ne konuşuyor? Çok merak ediyorum. Ondan sonra biri diyor ki işte E...var ablası. Diyor ki E... D....E....'dan daha güzel diyorlar. Derya'dan daha güzel ama Esmâ daha güzel gözüküyor. Neden diyor diğeri? Diyor ki Esmâ çünkü kendisine nasıl makyaj yapmasını çok iyi biliyor. Bak aslında gerçekten de hani o güzellik tanımına uydurursak gerçekten Derya daha güzel. Ama Esmâ daha dikkat çekiyor. Güzelliğine hep Esmâ konuşulur mesela. Neden? Çünkü Esmâ farını nereye süreceğini biliyor? Onu da söylediler. Diyor ki Esmâ çok güzel makyaj yapıyor. Farını çok güzel sürüyor. Bak bi rimel bi far bu kadar basit şeyler. Mesela bana da çok yapıyorlar işte. Mesela ben seviyorum elbise giymeyi ve göbeğim çıkıyor. Hiç umurumda da değil. Taniyorlar ki işte göbeğin çıkıyor ya. Çıksın. Mesela o gün bir tane öğrencim var. Esra çok tatlı bir kız. Ben yemek yedim. Üstüme döktüm. Beyaz bir üstüm var. Böyle tunik gibi altına tayt giymişim kışın. Üstüm ya Yağ içinde. Ya zaten oturup çocuklarla konuştuğum için hiç umursamadım yağ olmasını. Esra dedi ki hocam biz böyle nasıl geziyorsunuz ya? Ya dedim ne olacak belli üstümdekinin yemek döküntüsü olduğunu. Ve isteyim değiştiremem mecburen. Anlasınlar artık dedim yani. Çok var, iş yerlerinde çok oluyor bence bu. Gerçekten çok oluyor. Mesela ben ilk koordinatör olduğum belli değil kurumda. Beni yine de ilk odağa koydular. Neden? Çünkü yani ben de kendimin farkındayım yani. Güzel bir kadın güzel görünüyor? Yani her şey o kadar o güzellik ve ideal tiplere bağlı ki her şey. (Y2, Yaş 25 Kadın)*

Güzellik tanımı yine bakım süreci ve ideal beden tanımı ile ilişkilendirilerek yapılmaktadır. Görüşmecinin deneyim aktarımında yine kadın temsillerinin ve beden güzellik ve bakım kriterlerine uygun olup olmadığı konusunda değerlendirildiğini, bu dayatmaya hem sosyal ortamındaki diğer kadın temsillerinde hem de kendi bedeninde maruz kaldığı ile ilgili söylemlere yer vermektedir. Bir kadın olarak bedeninin iş yerinde maruz kaldığı şiddeti aktarırken, bunun sistematik bir şekilde geliştiğine vurgu yapmaktadır. Bir dershanede rehberlik hizmeti vermekte olan bu görüşmecinin çalıştığı kurumdaki yöneticilerin beden temsillerinin, velilerin görüşmeye gelindiğinde ilk karşılaştıkları ilk temsil olması yönünde bir istekle karşılaştığını aktarmaktadır. Bu örnek de kadın bedeninin obje olarak pazarlama nesnesi halinde sunulması ve güzellik imajı yaratarak beden üzerinde kurduğu tahakküm ve denetim ilişkisine örnek olarak gösterilebilir (Ozansoy, 2012). Bu durum kadın bedeni üzerinde

güzellik imajlarıyla dayatılan simgesel şiddetin sonucunda gelişmektedir. Eril olanın beğenisi toplumsal bir beğeni olarak sunulmakta ve kadın bedenine şekil vermektedir (Bourdieu,2014).

İdeallere yakın olanın güzel olduğuna dair söyleme son bir örnek verilecek olursa;

“Ben dış görünüşe önem verdiğim için yani dış görünüş güzelse yani her şeyde benim için dış görünüşü önemlidir. Bu nesne de olur insan da olur. Bahsettiğim bu ideallere uygunsuzsa bu insan güzeldir benim için. (16, Yaş 37,Kadın)”

Görüşmecilerin söylemleri, güzel olanı belirleyen şeyin ince bel, belirgin çıkık kalça, belirgin göğüs yani kıvrımlı beden şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlama İran kültüründe kadın bedenine dair bir beğeni sonucu “balıketli” bedenin idealize edildiğine dair söylemlerin sahibi olan görüşmeci tarafından yapılmıştır. Bu doğrultuda kültürün güzellik algısı üzerindeki etkisini görmek mümkün olmaktadır. Aynı görüşmeci bu temsilin erkek beğenisine uyacak şekilde belirlendiğini belirtmiştir. Eril olanın beğenisi dişil bedeni belirlemektedir. Bu durum eril tahakküm ilişkisinin bir sonucu olarak okunabilmektedir. Bedenin sosyo-kültürel dayatmalar sonucunda ideallerinin oluşması ve sosyal medyanın süreç dâhilindeki etkisini anlatan bir çalışma olarak (Sırma,2018) gençlerin zayıf olan beden ideallerini oluşturan etkenleri tartışmıştır.

Yine güzelliğe dair tanımlamalarda süreç bedenin yüzeyinden çıkıp fikirlere” iç güzellik” denilen soyut fakat toplumsal kabul ve ahlak kurallarına uygun bir tanımlamaya gidebilmektedir. Güzelliğin, bedenin yüzeyi dışında ve bazen yüzeyle ilişkili olarak, davranışların ve huyun güzelliğinin belirlediği bir kavram olduğu yönünde aktarımlar yapılmıştır. Eril olanın belirlediği kategorilerle bakılan toplumsal cinsiyetli hayatın, güzelliğe ve davranışlara dair belirlenimci etkisi, yapının sonucu olarak söylemlerde de öne çıkmaktadır Bourdieu'nün (2014) aktarımlarına örnek bir söylem geliştiren görüşmeci Y8;

-Aslında şöyle Kesinlikle bir şeyi güzelleştiren merhamet ve vicdandır diye düşünüyorum. Merhamet ve vicdan bir arada olduğu zaman o yani mükemmel bir şey oluyor. Çünkü insan gerçekten içindekini dışarıya yansıtır her ne olursa olsun. O yüzden benim için bir şeyi güzelleştiren karakter, merhamet diye düşünüyorum. Çünkü mesela dışarıda bir şey görüyorsun. Ben artık böyle bu yaşa kadar geldim ve bazı şeyleri artık güzel demeyi bıraktım. Benim için artık sonuç güzelleşmeye başladı. Allah'ın yarattığı şeyleri artık tamamen kusursuz güzel diye biliyorum. Çünkü bazı şeyleri güzel tutuyorsun. Fakat tanıdıkça gözünde çirkinleşiyor. Aslında

o güzel değilmiş. O senin için güzelmiş. Bazı şeylere şey diyorsun hani bu kız çok Çok beğendim bu kız. Böyle böyle diyorsun ama aslında değil. Kendinden onu atfediyorsun. Aslında güzel olan şeyleri karşı tarafa yüklüyorsun ve ona güzel yüzüm. O yüzden güzel kelimesi insanın kendisinin içindedir diye düşünüyorum.
(Y8, Yaş 19, Kadın)

Güzellik tanımı burada soyut bir kavram olarak tanımlanmakta ve duygular, davranışlar, bakış açısı ve karakter gibi soyut kavramlara dönüşebilmektedir. Bu imgeler beden üzerinde somutlaşarak güzelliğe dair kriterlere dönüşmektedir. Yine bedende üretilen imgeler, fakat bu sefer yüzey üzerinde bir tanımlamadan farklı olarak anlatılmaktadır; tıpkı Bourdieu'nün (2014) tartıştığı şekliyle yaşama dair şemaların eril tahakkümün belirlediği şekilde oluşması ve bunun, en soyut haliyle zihinsel süreçlere sirayet etmesi sonucu olarak doğallaşması gibi. Bunu yaparken kültürel kabullerle aktarılması durumundaki belirleyici etken; dini habituslar olabilmektedir, yukarıdaki örnekte olduğu şekliyle. Yine benzer söylemlerde bulunan bir görüşmeci;

“Güzel... güzel Allahın yarattığı her şey güzeldir. Ama bazıları çok güzeldir, onlar farklıdır yani. Bazı güzellik vardır. Gerçekten fark ediyor. Yani insan baktığı zaman da fark eder. O çok güzeldir. Allah onu farklı yaratmış. Bence güzel bir insan güzelliği şeyidir. Sadece güzel yüzdür. Yüzde güzelliği değil. Kalp de ruh da güzellik. Çok önemlidir. Ve giymek de çok önemlidir. Kendine bakmak. Vücudunu temiz bırakmak o da güzelliştir. Yani onlar hepsi birbirlerine geldiği zaman insan güzel olur. Kalbi, gözü ağızı yani dili her şey güzel olsun. Bence güzellik budur. Ondan sonra o bittikten sonra geliyorsun yüz yüzüne bakıyorsun. Gözüne, kaşına, dudağına, burnuna, her şeyine, saçına Onun güzellerine bakıyoruz. Onlar da olduğu zaman her şey güzel olur tabii ki. O güzelliğin farklı olur. Vallahi insan kalbi, ruh, temiz, güzel olduğu zaman yüzü de melek gibi oluyor. Yani bir insan kalbi, ruhu, temiz olduğu zaman Baktıktan fark ediyorsun. Omzum yani şeydir. Melek gibi duruyor.

B:Sizce güzel kimdir?

Bence güzel vallahi. Herkes güzeldir bence. Benim gözümde yani insanlar güzeldir, iyidir. Kalpleri ruhları temiz olsa. İyi olsa temizdir. Güzeldir hepsi benim için. Çünkü ben çok insanları gördüm öyle güzeldir bakışları güzeldir ama içi temizdir. Bence temizlik güzellik içten kalpte, ruhta o en iyi şey o önemlidir. Ben her zaman çocuklarıma da söylerim. İnsan içi ruhu temiz olduğu zaman dışı da görüntüsü şey temiz olur, güzel olur. Bence odur güzellik .”(İ2, Yaş 38, Kadın)

Bedene dair algıyı oluşturan birçok etkenden bahsedebilir; bunlar dil, din ırk, etnisite vb. birçok olgu olabilmektedir. Bu tartışmada ortaklaşan bir söylem olarak dini habituslarının üzerinde durmak gerekirse din; denetleyen, bedene sınır çizen ve bedene dair bakışı belirleyen bir etkendir. İyilik, kötülük, güzellik ve çirkinlik gibi

anlamları belirleyen ve uygulayan bir yapı olarak bedene sınırlar çizmektedir (Kara, 2012).

Beden güzelliğine dair birçok kıstas manevi değerlerle belirlenebilmektedir: *Güzel az önce o kız dedi ya güzel bakan gözleriniz güzel bakan iç aslında o iç iç güzelliği belki doğru kelimeyi kullanmıyorum ama içimizdeki gözlerimiz, kalbimizdeki gözlerimiz ve her şeyi güzel bakmak bence de güzel görmek bizim görevimiz. Çünkü belki biz bazen bir türlü, belki çirkiniz. Ama Allah bizi o çirkinlikle seviyor. O çirkin günahlarımızla bile bizi seviyor ama biz güzel görmeliyiz güzel görmek gerekiyor bence.*

-Peki güzel kimdir?

-Benim ben az önce dedim ya. Allah'ı yarattığı her şey güzeldir. Her şeyin ayrıyeten bir güzelliği var. Sen mavi gözlüsün. Mavi güzelisin. Ben belki kahverengi güzeliyim bu öbürü esmer güzeli, öbürü beyaz güzeli. Her birinin ayrıyeten bir güzelliği var. (İl, Yaş 60, Kadın)

Güzelliğe dair düşüncelerin dini aidiyetleri üzerinden tanımlanması, özellikle İranlı görüşmecilerde belirgin olarak öne çıkan bir söylem olmuştur. Bunun sebebi ise şeriat kuralları ile beden denetiminin daha sıkı yapılması ve bedene dair algıyı belirleyen bir etken olmasıdır. İl'in aktarımları dini habitusların beden deneyimlerini ve güzellik algısını belirlemesine örnek olarak gösterilebilir.

Görüşmelerden de anlaşılacağı üzere güzellik algısı, tıpkı ideal olan beden tanımı gibi kolektif bir insanın sonucudur. Güzel olan heteronormatif matris içerisinde eril olanın tahakkümü ve yapı içerisindeki denetimi ile oluşturulur. Güzellik algısı soyut bir kavram olarak tanımlansa dahi belli ölçü, kıstas ve davranışlarla somutlaşıp beden yüzeyine işlenebilir. Yüzeye işlenen bu anlam toplumsal olanın beğenisi ve dayatmasıdır. Güzellik algısı bedene dair her şey gibi ait olduğumuz habituslar içerisinde oluşur, tanımlanır, söylemle aktarılır ve bedenleşir. Böylece güzellik algısının heteronormatif matris içerisinde inşası gerçekleşir. Buna habitusların bedenleşmesi denilir (Bourdieu, 2014).

4.1. Güzellik Algısı ve Kültürün Etkisi

Bedenle ilişkili bir kavram olarak güzellik algısı, tıpkı beden gibi kültürün etkisinin dışında düşünülemez. Beden toplumsal alanlarda görünüşü ile var olan önemli bir olgudur. Görünüşlerin toplumsal olarak erkek egemen bir anlayışla belirlenmiş güzellik imajına yakın bir temsili yakalamak üzere düzenlendiğine ve bunun

sağlayacağı onaylanma durumuna önceki başlıklarda yer verilmiştir. Güzellikle ilgili belli kriterleri aktaran görüşmeciler, ideal olana ulaşmanın güzelliğe ulaşmak demek olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bölümde, güzellik algısı ile kültür arasındaki ilişki, görüşmecilerin perspektifinden yola çıkılarak tartışılacaktır.

Bourdieu (2014), bedenin yalnızca anatomik bir olgudan ibaret sayılması halinde tanımlamaların eksik kalacağını öne sürmektedir. Bu sebeple bedenle ilişkili bir kavram olarak güzellik algısının kültürel inşanın bir sonucu olarak ele alınması doğru olacaktır. Güzellik algısının birincil öznesi olan kadın bedeninin erkek egemen anlayışla tarihsel süreçlerde sahiplenilmesi, kadın bedenini kadının değil ailenin, toplumun, kültürün bedeni haline getirebilmekte ve bunun denetimini yapmaktan da kaçınmamaktadır (İlkkaracan, 2015’ dan akt.Karakaya&Cihan).

Güzellik algısı ile ilgili sorulan soruda görüşmecilerin tanım yaparken güzellik kavramını kadın bedeni üzerinden kurguladığı görülmektedir. Tanımlamayı yaparken kültür, toplum ve medya gibi kavramları kullanmaları, kavramın ilişkiselliğine vurgu yapmaktadır. Toplum tarafından güzel görülmek kültüre uyum sağlamak demek olabilmektedir. Oğuz’un (2005) dediği gibi “*Beden güzelliği veya davranışı ile ilgili estetik standartlar toplumsal uyumun bir göstergesidir.*” Bedenin görünüşü ve davranışlar güzelliğe dair bir standart oluşturabilmektedir. Bu standartlar ise kültür içinde belirlenmektedir. Görüşmecilerin de aktarımından yola çıkarak belirlenen kıstasların kadın bedenine dair tanımlamalarla aktarılması, kadın bedeninin güzelliğinin daha önemli görüldüğüne dair bir çıkarıma ulaştırmaktadır.

Görüşmecilerin çoğu güzellik algısının kültürle ilişkili olduğunu ifade etmektedir ve bazı görüşmeciler güzellik ve kültür kavramları arasında bir ilişki görmediğini söylese bile ifadelerinin devamında kültürle güzellik kavramını birbiriyle ilişkili şekilde anlatmaktadır. Buna örnek gösterebileceğimiz bir görüşme olarak;

Bence yoktur. Yani kültürler adetleri için güzellik bence şey ilişki yoktur yani.

-Bizim güzel dediğimiz şeylerle gelenekler arasında bir ilişki var mıdır?

- Vallahi onları pek bilmiyorum yani ama bence yoktu. Benim fikrime sorsan yoktur.

- Peki İran'da mesela bir kadın güzel olması için nasıl olması gerekir?

Her şeye bakım yapıyorlar saçlara, yüzlere bakım yapıyorlar. Ameliyatla değişiyorlar. Her şeye mesela hastaneye, kendileri yetişir. İyi olmak için çok yürüyorlar. Makyaj çok yoğun makyaj çeşitlerini beğendiler çok yoğun yapmalarını,

beğenirler, saçlarını her şekil model kullanıyorlar, yapıyorlar. Vallahi çok şeyleri çok seviyorlar zaten.

-Adetleri mi öyle?

-Adetleri olmuş artık her şeye zaten her kişi kendine çok yetişiyor. Parası olmasa yemeği yemesinler bile ameliyata yetişir. (İ2, Yaş 38, Kadın)

İranlı bir görüşmecinin kendi kültürüne dair cevaplaması istenilen soruya cevabı, çelişkili ifadeleri barındırmaktadır. Buna sebep, görüşmecinin Türkçeye tam anlamıyla hâkim olamaması ve oluşan iletişim kopukluğu olabilmektedir. Görüşmeci, ifadelerin devamında kültür ve güzellik kavramının birbiriyle ilişkili olduğuna yönelik söylemlerde bulunmaktadır. Ayrıca güzellik ile ilgili kriterleri anlatırken bakımın ve sağlığın öneminden bahsetmektedir. İran kültüründe kadınların güzel ve bakımlı görünmesinin önemi, saha görüşmesi ve notlarda, ayrıca yapılan gözlemlerde öne çıkmaktadır. İranlı kadınların bakım ve görünüşleri ile ilgili konuşma ve sohbetlerin yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın ortaya çıkışı da tam olarak bu algının fark edilmesi ile ilgilidir. Yukarıdaki aktarımda da yer verildiği gibi güzellik ve bakım İranlı kadınlar için oldukça önemlidir ve hatta bazen yaşamsal ihtiyaçların önüne geçebilmektedir. Buna benzer söylemlere daha önce de yer verilmiştir. Güzelliği kültürel bir değer olarak gören görüşmeciler İran'daki güzellik anlayışını Van'daki güzellik anlayışından farklı görmektedirler;

Van'dakiler mesela kendine bakmıyorlar tamam bu değişik. Çünkü ben derim bu kültür hepsi böyledir bilmiyordu. Bu işi bilmiyorlar çünkü hiç kimse onlara söylememiş onlar da haklı yani.

- Bu öğrenilen bir şey mi?

- Öğrenilen bir şey bu aynen. Sen gerek bir şey öğrenmezsen nerden bilecen dünyada böyle bir şey var.

-Mesela siz İran'da nereden öğreniyorsunuz bunu?

Hani anne baba sana öğretiyor? Mesela okulda bizlere öğretiyorlar. Bizim okulda her bir şey sana anlatıyordu. Senin bu duruşun böyle güzel oluyor, böyle duruşun kötü olur.

- Güzellik ile ilgili şeyler de mi öğretiliyor?

-Aynen mesela bi cemde böyle konuşacaksın. Mesela misafirliğe gitmişsen arkadaşlarınla toplanınca, aileyle varsa arkadaşlar sen böyle konuşacaksın Bu daha güzel olur.

-Peki dış görünüş? Bununla ilgili?

-Dış görünüşü aynı onu da söylüyorlar ki böyle temiz giyineceksin. Elbisen temiz olacak, yıkayacaksın. Ter koku vermeyeceksin, gideceksin ama biz bunları okulda da öğreniyoruz. Ben şimdi fark ediyorum ki belki bizim öğretmenler daha farklı şeyler zaman bırakmış çünkü sen okul çok önemli. Sen her günü okuldasın. Ve okulda sabahtan akşama okuldasın. Orada öğreniyorsun sonra geliyorsun ders bitiyor diplomanı alıyorsun işe başlıyorsun iş yerinde böyle insanlar insanlardan öğreniyorlar. (İ4, Yaş 33, Kadın)

İ4, Van'daki kadınları bakımsız bulduğunu, bunun da kültür ile alakalı olduğunu ifade etmektedir. Bunu bir eleştiri olarak yöneltse bile hak verecek bir yaklaşımla, bunun kadınlara öğretilmediğini, onların suçu olmadığını aktarmaktadır. Bir diğer önemli vurgusu ise güzellik, bakım ve beden temsili ile ilgili İran'daki toplumda aktif bir öğrenme sürecinden bahsetmesidir. Yalnızca dış görünüş değil, davranışsal boyutunun da altını çizmektedir. Yine benzer bir tanımlama;

-Eskiden beri bence her güzel şey sevilir bizim kültürümüzde her güzel şey seviliyor bunun içinde insanlar her tüm hayatları boyunca şey yapmışlar her güzelliği kullanmışlar ev eşyası olsun, kendi yüzleri olsun vücutları olsun yani bizde güzelliğe gitme çabası var.

-Peki acaba hep aynı mı kalıyor değişen bir şey mi bu?

-Değişen bir şey bu İran'ın içinde olan kadınlar daha çok bu konuya odaklılar ama tabi İran'dan sınırdan çıktığın zaman bu güzellik artık değerlerini kaybediyor yani başka bir şeyleri düşünüyorsun yani illaki o güzelliği düşünmüyorsun yada bir çaban olmuyor

-İran da daha mı çok güzellikle ilgili baskı var sizce?

- Çok, çok herkeste bir güzel olma çabası, egosu var. Herkes sanki birbiriyle rekabet ediyor. Ama tabi İran'dan çıktıktan sonra bu böyle değil. Çünkü çevreye bakıyorsun etrafa bakıyorsun görüyorsun ki insanların düşünceleri ve hayata bakış açıları böyle değil başka şeyleri düşünüyorlar. Daha rahatlar bu güzellik biraz arka planda kalıyor ama İran'da öyle değil. (İ6, Yaş 37, Kadın)

Görüşmeci deneyim aktarımında, güzel olan her şeyin sevildiğini, buna ulaşmak için bir çaba harcadığını ve bunun, kültürün bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer altını çizdiği nokta ise İran'da kurgulanan güzellik ile Van'da kurgulanan güzellik algısının aynı olmadığı ile ilgilidir. Önceki bölümlerde tartışıldığı üzere kültüre yakın veya içinde olmak, kültürün etkisini daha yoğun hissetmeye sebep olmaktadır. Yine güzelliğe dair baskıcı bir rekabetin olduğu kültürel yapıdan uzaklaşınca güzelliğin önem sırasının değiştiğine vurgu yapılmaktadır. Farklı şeylerin öncelenmeye başlanmasıyla güzelliğin arka plana itilen bir olgu haline gelebilmesini mümkün kılan şey, kültürel etkileşim olabilmektedir. Güzelliğe dair

baskıcı bir rekabet ortamının yaratılması simgesel şiddetin bir yansıması olarak okunabilir. Olması gereken buymuşçasına kadınların birbiriyle rekabet edip eril beğeninini oluşturduğu kültüre uygun olma çabası şiddetin bir parçasıdır. İran'da kadınların kendi arasında oluşturduğu bu rekabeti, Van'a geldikten sonra yerli kadınlara uygulaması da şiddetin yeniden üretimini, kendi etnik gurubunun dışında gerçekleştirdiğine dair örnek teşkil etmektedir. Çünkü güzellik konusunda daha yetkin ve bilgi sahibi olan beden temsilinde de bunu belli eden İranlı kadın, bu konuda yerli kadınları yeterli görmeyerek, sonraki bölümlerde de yer verilecek olan güzellik ve bakım hiyerarşisi gerçekleşmektedir.

Peki, yerli kadınlar, güzellik ve kültür arasında nasıl bir ilişki görmektedir? Söylemler üzerinden bakmak gerekirse;

Güzel bulduğumuz bir şey ve kültür arasında... Bizim kültürümüze göre kapalı giyinen insan güzeldir. Yani hep etraftan onu duymuşumdur çocukluğumdan beri. Hani şöyle derler kapalı ve edepli giyinmiş ne kadar güzel aslında ona bakıyorlar ama bence öyle değil. Çok açık giyinip ama güzel olan insanlar var ben sadece yüz olarak ya da fizik olarak güzellikten bahsetmiyorum. Genel olarak bahsediyorum. (Y3, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci kültürel bir aktarım sonucu kapalı diye tabir ettiği giyim tarzının bir güzellik göstergesi olarak görüldüğünü ifade ederken, kültür ve güzellik algısı arasındaki ilişkiselliği de ortaya koymaktadır. Bütüncül bir güzellikten bahseden görüşmeci kültürel bir kabulün dışına çıkarak tanımlama yapmaktadır. Bir ilişki görmekte, aktarımından bahsetmekte fakat bu durumu onaylamayan bir duruş geliştirmektedir.

Derin bir ilişki var çünkü marjinal kişileri mesela belki pembe saç sana çok yakışıyordur ama olabildiğince pembe bana absürt geldiği için saçta ben güzel olarak nitelendirmeyebiliyorum seni, kültürümüzde evet bir güzellik algısı var. Çünkü ben şey görmüştüm bir Afrika'nın bir yereli kabilesinde büyük burun güzelliğinin göstergesi sayılıyordu kadınlarda. Bir o kadar da bizim şehrimize, bizim bölgemize bütün ülkemizin olabildiğince küçük burun güzel olarak algılanıyor ve benim ait olduğum kültür ve aşirete deyim. Orada olabildiğince kadın kilolu olmalı aslında, zayıf değil çok çok da kilolu demiyorum ama güçlü bir yapısı olması lazım çok uzak değil merkezde de zayıf olması gerektiğine inanılan bir bakış açısı hâkim kültüre göre şöyle şekilleniyor. Mesela burada kaş yapısı çok önemlidir güzel kaşlı olsun denir artık o kadar ki öyle ama kente genel şeyle görüyoruz mesela İranlı kadınlar ondan sonra yabancı turistler, ondan sonra ona benzemeye çalışan bizler... Bizler diyorum çünkü artık inanılmaz derecede İran kültürünün hakim olduğu işletmeler açılıyor ve inanılmaz derecede bir şey akım söz konusu oraya dair. Bu akımda da görülüyor. Onlara benzemeler onlar gibi kaş yapımız tamamen özenmek

Şu anda dövme, kaş yapılıyor. Neredeyse yüzde seksen hepsi benzer şekilde yapılıyor. İran kökenli. Bizde de böyle böyle olduğuna inanıyorum. Bir özenme şeyi var. Bir kültüre özeniyoruz aslında.(Y4, Yaş 24, Kadın)

Güzellik algısının ve ona dair kriterlerin kültür dâhilinde geliştiğini ifade eden Y4, bu kriterlerin dışında kalınması takdirinde marjinalleştiğini ifade etmektedir. Kültürün kendine dair bir güzellik algısı olduğunu düşünmektedir. Farklılaşan kültürlerde farklılaşan güzellik ideallerinden söz ederken temsillerin birbirinden etkilenme durumunu da açıklamaktadır. Güzellik habituslarının benzeştiğine vurgu yapmaktadır.

Sanki derin değil ama güzellik algularımız ve kültür yani mesela fistan giyen bir düğünlerinde fistan giyen bir topluluğa fistan güzel gelir değil mi? Ama bana güzel gelmiyor. Şimdi onların kültürü onlara bunu dayatıyor. Düğünlerinde fistan giyecekler e benim öyle bir mecburiyetimde olmadığı için ya da hiç giymediğim için bana kesinlikle güzel gelmiyor. Şimdi kültür bu anlamda etkiliyor insanları ya daha ne bileyim şöyle bir aile düşünelim ailesinin içine yani ailesindeki herkes tesettürlü ya da çarşafı. O kız istediği kadar güzel giyinsin cıvı cıvı giyinsin yani güzelden kastım burada hani biraz daha onlara göre daha açık kıyafetleri onlara göre daha farklı olsa aile içinde asla güzel bulunmayacak değil mi? Parça parça baktığında belki insanların hoşuna gidecektir ama öyle gelmeyecek diğer türlü. Çünkü onların ondan bekledikleri güzellik bu değil. İstedikleri güzellik de bu değil. Yani bu anlamda tabi ki etkiliyor ne kadar etkilenmiyor dese de. Bir İzmir'deki insan bir şortuyla, atletikle gezebiliyorken önceden aslında bu manada bu anlamda sıkıntı vardı ve şimdi Van'da da biraz daha karşılaşabiliyoruz. İnsanlar bu anlamda o algıyı da kırmaya çalışıyorlar en azından biraz daha az sıkıntı yaşayabiliyoruz. Ama ciddi ciddi o şortlu ya da kısa mini etekli kızlara onların da rahat ettiğini düşünmüyorum. Çünkü insanların bakışlarından, çevresindekiler laf da atıyorlar. Bunlar da insanı gerçekten rahatsız edebiliyor. O yüzden İzmir'deki gibi Van'da davranmadığını da biliyoruz. Hem kültürün en ciddi etkisini bence burada görebiliriz. Yani diz altı bir etek giydiğimde inan ki çok kısa olmamasına rağmen o sokaklardan geçtiğimde yani bir bacağa nasıl bakılabilir? Ne kadar bakılabilir? O kadar bakılıyor ne kadar fazla bakılabilirse. Bir Maraş'ta yürürken yani ne kadar fark ediyor bence kültür bu anlamda hani biraz daha beş yol tarafı ara sokaklar hani biraz daha şey insanlar nasıl anlatsam onu bu anlamda daha farklı düşünen insanlar mı desem? Evet, kesinlikle çok değişiyor. Benim Maraş'tan geçtiğimdeki rahatlığım ara sokaktan geçtiğimdeki rahatlığım asla aynı değil. Çünkü yani aslında tercih edilmeye de alakalı kadınlar daha az tercih ediyor. Ben daha kısa yoldan gitmek için o yolu tercih ediyorum. Ama en azından bir yanımdan benim gibi giyinen birilerinin geçtiğini gördüğümde daha rahat edebiliyorum. Ama ondan normal pantolon tişört bile geçtiğimde insanların bakışlarından kaynaklı çok rahatsız olduğunda oluyor. Sokak aslında bile kültür farklılığı var bence. Ciddi ciddi var yani.(Y6, Yaş 25 Kadın)

Burada aktarılan deneyimde yine kültürün güzelliğe dair algıları belirlediğine ve bunun aktarımının ailede başladığına dair vurgu yer almaktadır. Geleneksel

kıyafetlerin giyilmesi noktasında dayatmaların yapılabildiğine fakat kişisel beğenilerine hitap etmediği için giymeyi tercih etmediğine dair bir aktarımda bulunmaktadır. Yine değişkenlik gösteren kültürde, değişkenlik gösteren kıstaslardan bahsedilmektedir. Fakat değişmeyen vurgu, hâkim kültürün dışında kalmanın güzelliğin de dışına çıkmak demek olmasınadır. Güzelliğe dair kültürel bir beklentiden bahsedilmektedir. Güzellik ve etkisiyle şekillenen beden temsiline habituslara göre yeniden stilize edilebildiğine dair söylem üretilmektedir. Toplumun beğenisinin dışına çıkan beden, bazen söylemin iktidarıyla, bazen bakışlar veya başka şekillerde denetlenip rahatsız edilebilmektedir.

Çünkü kültürle güzellik evet gerçekten bir arada. Yani bunu kimse ayıramaz. Çünkü güzel gördüğün zaman şöyle düşünelim, İranlı kadınları görüyoruz değil mi? Güzel kadınlar görüyoruz. Zarif, naif kadınlar görüyoruz. Tamam İranlıdır, İran kültüründendir o. Mısır ve kadınlara bakıyoruz, filmlerini izliyorum. Diyorum yani gördüğüm zaman ister istemez diyorsun Mısırlıdır. Güzelliğine bakıyorsun, saçlarına bakıyorsun. Direk bir kültüre bağlayabiliyorsun. O yüzden bence güzellikle kültür bağdaştır.(Y8, Yaş 19, Kadın)

Y8, çalışma için oldukça önemli bir noktaya işaret etmektedir. Gördüğü güzel, zarif kadın temsillerinin İranlı olduğunu düşündüğünü dile getirmektedir. Bu söylemden yola çıkarak, İranlı kadın bedeninin, toplumsal bir beğeni ve güzellik anlayışına hitap ettiği doğrultusunda bir çıkarım yapmak mümkün olacaktır. Bu söylemler, çalışmaya konu olan iki farklı temsiline temasına dair ipuçlarını vermektedir. Farklı kültürlerin inşası ile kurgulanan güzellik temsilleri birbirinin beğenisine veya ilgisine dâhil olabilir. Yine farklı temsillerle karşılaşma durumu ile ilgili bir aktarımda;

Dediğim gibi çok büyük bir ilişki vardır. Mesela herkes çok şanslı olmayabiliyor. Dışarıyı görmeden, sadece bir toplumun içine sıkışmış ve sadece onların doğru diye öğrettiği şeylerle yaşıyorlar ve dünyaya ondan ibaret görüyorlar ve güzellik alakalı bedene bakışları, çevreye bakışları, insanlara bakışları tamamen bu yönde şekilleniyor. Yani yine gelenek görenekler, işte ataerki toplum ve kadına verilen ikincil konum. Yani tamamen bu ve bunun çevresinde şekilleniyor. Ama tabii yine çevresi değişen yani farklı bir ortama giren, farklı insanlarla tanışan, farklı kültürleri tanıyan insanlar daha mantıklı düşünebiliyor, doğruyu yanlış ayırt edebiliyor. Ama tek ya tek bir ailede, tek bir toplumda kapalı bir şekilde yetişmiş birisi Bunun farkına varamıyor. Yani o yüzden güzellik anlayışı tamamen kültürle iç içe oluyor. Ama çevresi genişleyen, okuyan, farklı bir ortama giren bir insan farklısını görüyor. Kendinden başkasını görüyor ve hani onu da düşünmeye başlıyor. O yüzden tamamen hani kültürle eğer ya birazcık senin sosyalliğinle alakalı bir durum herhalde. Bir ortama takılıp kalıyorsan birebir ilişkilidir. Ama sen oradan çıkıp farklı kültürleri, farklı insanları tanıyorsan bu tamamen hani kültürden çok da alakalı bir durum olmadığını söyleyebiliriz. Yine diyorum farklı kültürü ama hani

sonuçta farklı düşünmüş, düşünce yapılarıyla karşılaşıyorsun. Bundan dolayı da hani çok mu alakalıdır desen hani evet kapalı bir ortamda senin için evet çok alakalıdır ama farklı insanları tanıyan biri için bence çok daha önemli bir şey değildir bu ilişki çok da iç içe değildir. (Y9, Yaş 24, Kadın)

Görüşmecinin yukarıda ifade ettiklerinden yola çıkılarak, farklı kültürlerle karşılaşmanın farklı güzellik imajları yaratabileceği ve böylece güzelliğe yönelik imajların ve beden temsillerinin değişebilir, birbirinden etkilenebilir olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bunların dışında, bir toplum içinde sıkışmış olarak ifade ettiği farklı toplumları ve alternatiflerle tanışmamış kişileri dezavantajlı olarak konumlandırmaktadır.

Şöyle bir ilişki vardır diye düşünüyorum. Şu an Doğu'daki insanlar bilmiyorum belki Batı'da ya da Karadeniz'de de öyledir. Bir fikrim yok hakkında da buradan mesela kadının dolgun olması çok önemsenir. Böyle kilolu değil de böyle Balıketli dediğimiz tarzda. Mesela bu son yirmi yıl öncesine kadar işte kadın dolgun olmalı, etli butlu olmalı, bu bizim kültürün kadına yapıştırdığı bir algıydı. Güzellik ve fizik algısıydı. Ama bu son yirmi yıl yani iki binli nesil bunu yıktı diyebilirim. Yani daha zayıf olma düşüncesi doksan altmış doksan muhabbeti yani kültür bu şekilde etkiliyor insanları. Geçmişten gelen o algıyla, düşünceyle yirmi yıl öncesine kadar kadının fiziği ya da güzellik kavgası üzerinde etkili öyle bir şey (Y10, Yaş19, Kadın)

Y10, değişen güzellik imajlarından bahsederek, geleneklerinde balıketli kadınların güzel bulunduğu ile ilgili bir bilgi sunmaktadır. İranlı görüşmecilerin de sıkça aktardığı balıketli kadın bedenine yönelik beğenilere atıfla tanımlaması toplumsal beğenilerin benzerliğine işaret etmektedir.

Bunun etkisinde evet kalıyoruz kesinlikle yani. Bu, bu süreçte aslında şöyle söyleyeyim toplum etkiliyor. Yani toplum atıyorum bir figürü o şekil beğendikleri zaman herkes direkt ona yöneliyor. Bu defa sen de kendinde o eksikliği arıyorsun. Evet, toplum çok etkiliyor. Kültür çok etkiliyor. Bu çok önemli. (K7, Yaş 28, Kadın)

Bu alıntıda güzelliğe dair imajın kültür tarafından belirlenmesi ve o imaja yakın olma isteğinin temsilleri ve algıyı etkilediği görülmektedir. İmajın dışında kalan beden eksik görülmekte, onayın dışına çıkmaktadır. Kültürün kendisi Bourdieu'nün (2014) savunduğu şekliyle eril olanın dayattığı kültürdür. Tüm bu görüşmelerden yola çıkarak güzellik algısının kültürle ilişkili olduğu ve yakın kültürlerin benzer imajları beğenebileceğine dair bir sonuca ulaşmak mümkündür. Ve yine önemli bir çıkarım olarak iki farklı kültürde güzellik algıları dâhilinde inşa edilen temsiller birbirini etkileyebilir, yeni bir imajı mümkün kılabilirler. Farklı kültürlerdeki beden temsilleri habitusa uygun imajlarla farklı görünümlere bürünebilmektedirler. Buna benzer bir

şekilde kültürel değerlerle değişen imajlara örnek bir çalışma olarak Alyakut'un (2016) çalışmasına bakılabilir.

4.2. Bedene Müdahale Olarak Estetik Algısı

Yalnızca kişinin temsili olmaktan çıkıp toplumsal bir temsile dönüşebilen bedenlerin (Alptekin&Delibaş, 2021) postmodern toplumdaki inşası, tüketim odaklı ve değişime açık şekilde gerçekleşmektedir. Oluşturulan güzellik standartlarına uygun bir temsil sergilemenin önemi gün geçtikçe artmakta ve bunun sonucunda toplumsal bir beklentiye karşılık gelen güzel bedene sahip olmak isteyen bireyler, estetik operasyonlara yönelmekte ve bu durum gittikçe yaygınlaşmaktadır. Estetik müdahaleler, güzelliğe ulaşmak adına gerekli olan bir güzellik pratiği olmasının yanında ötekiyi arzulayıp edinme sürecinde önemli bir süreç ve bedenle geliştirilen bir bağ olabilmektedir (Gürler, 2018).

Estetik, bedene dair çeşitli etmenler sonucu toplumsal beğenilere uygun olan forma girmek adına yapılabilen müdahalelerin bütününe denir. Bedenin görünüşü ile ilgili doğrudan bir müdahaleyle yeniden inşa edilmesi, bedenin öteki olma arzusunun bir sonucu olarak görülebilir. Beden, her bir parçasının estetik standartlara uygun olup olmadığı ile ilgili dayatmalara maruz kalması sonucunda kendini yeniden dizayn edebilmektedir (Gürler, 2018). Beden, toplumsal olanın etkisine oldukça açık bir yerde durmaktadır. Eril tahakkümün kuşattığı ayrımcı sosyal yapı; estetik, güzellik ve bakım gibi bedensel pratikleri dışı olan, yani kadın bedeni üzerinden dayatmacı bir biçimde ve bu dayatmayı da doğallaştırarak olması gereken buymuşçasına bir yaklaşımla kurgulamaktadır. Eril olanın beğenisi; kadın bedenini belirleyen, dönüştüren ve gerektiğinde denetleyen kültürel öğretilerle beden üzerinde kurulmuş iktidar merkezi haline gelebilmektedir (Bourdieu, 2014; 2015).

Bu bölümde eril olanın beğenisi ile oluşturulan güzellik ve estetik standartlarının beden temsili ile olan ilişkisi tartışılacaktır. Kadına ait bir alan olarak tanımlanan estetik müdahalelerin ve toplumsal beğeniye uygun olan, güzel görünen öteki beden temsiline ulaşma isteğinin beden temsili ile kurduğu ilişkide neye tekabül ettiği tartışılacaktır. Estetik operasyonlar, oldukça yaygınlaşan ve temsil için de önemli görülen bir konu olması sebebiyle birçok soruya verilen cevaplarda görüşmecilerde yer almaktadır. İranlı kadınlar ile ilgili sohbetlerde oldukça sık yer verilen bir durum olarak güzel görünmelerine sebep gösterilen estetik müdahaleler

ile ilgili görüşmecilerin ne düşündüğü, temsillerinde tercih edip etmemeleri ve ilerleyen zamanlarda tercih etmek isteyip istememe durumu, bu başlık altında tartışılacaktır. Görüşmeciler estetik müdahalelere dair olumlu ve olumsuz olmak üzere iki ayrı yaklaşım geliştirmektedirler. Estetiğe karşı olumsuz bir yaklaşım geliştiren görüşmelerden başlayacak olursak erkek bir görüşmecinin şu ifadeleri ilgi çekicidir;

Estetik bence saçmadır. Bir insan her zaman doğal görünümüyle daha iyidir. Yani sonuçta insan o şekil yaratılıştan geliyorsun ve sen kalkıp onun üzerinde oyun oynuyorsun. Bozuyorsun, değiştiriyorsun, anlatabildim mi? Öyle diyeyim.

-Estetiğiniz var mı?

-Yok.

-Peki yaptırmayı düşünür müsünüz?

-Yaptırmam abi. Öyle bir düşüncem olmadı olmazda. (K2, Yaş 25 Erkek)

Görüşmeci, bedene yapılan estetik müdahaleleri saçma bulmaktadır. Estetik müdahaleleri bedenle oynamak olarak tanımlamakta ve bu durumun bedeni bozup değiştirdiğini vurgulamaktadır. Bedene yapılan müdahalelerin bedenin doğallığını bozduğunu dile getirmektedir. Bu yüzden yaptırmayı dahi düşünmeyecek bir mesafede durmaktadır. Ayrıca K2'nin estetiğe karşı geliştirdiği yaklaşımda dini habitusunun etkisini görmek mümkündür. Yukarıda yer alan ve örneklerle de desteklenen bu durum, dini inanışların bedene dair algıyı ve bedenle olan ilişkiyi belirlediği ve kimi zaman denetleyen bir pratiğe dönüşebildiğini göstermektedir. Yine bir başka erkek görüşmecinin görüşleri şu şekildedir;

-Estetikle ilgili... Vallahi ben ona karşıyım açıkçası. Yani işin açıkçası estetiğe karşıyım. Hem zararlı hem sonradan çok olumsuz şeyler oluyor çünkü yaşadığımız şeylerden dolayı biliyorum. Yani çok estetik yaptıran insanların başına gelenleri de biliyorum. Yani bence Allah'ın verdiği şeyi değiştirmeyeceksin yani. Bu benim fikrim tabi insanlar nasıl düşündüğüne saygı duyarım ben.

-Hiç estetiğimiz yok o zaman.

-Yok çok şükür.

-Peki yaptırmayı düşünür müsün?.

-Hiç düşünmem. Yaptırmayı düşünmem nasıl olur? Belki mecburi bir durum olur hani burundan örnek vereyim kaza olur, nefes alamam ama burnumun şeklini bozmam, sadece ona gereken neyse onu yaptırdım. (K9, Yaş 38, Erkek)

Burada yer verilen görüşmede estetiğe karşı olumsuz bir yaklaşım geliştiren K9, estetiği hem zararlı bulduğunu hem de şahit olduğu olumsuz etkilerinden bahsederek

yaklaşımını gerekçelendirmektedir. Yukarıdaki görüşmeciye benzer bir şekilde dini inancı gereği “Allah’ın verdiği” bedene karışılmayacağını belirtmektedir. Beden burada dinin iktidar alanına dönüşmektedir. Bu temsilin dışına çıkmak dini değerlere bir karşı gelme olarak görülebileceği için estetik müdahaleler, kaçınılan bir durum haline gelebilmekte ve sonucunda dini habituslar bedene dair algıyı belirleyebilmektedir.

Estetik müdahalelere karşı olumsuz bir yaklaşıma sahip bir başka görüşmeci olan Y4, bunun gerekçelerini şu şekilde açıklamaktadır;

Estetiğe karşıyım. Her kadın gibi bir yandan da böyle olmasaydı şuram daha iyi dediğim yerlerim var. Ama sırf bu karşıtlık yüzünden hiç kalkışmadım. Kalkışmayı düşünmüyorum. Aslında gözaltlarında yağ bezeleri var ve bundan kurtulan görme engelimi de ortadan kaldıracak daha iyi net görmem için göz ışığı yapacak ama bendeki temel amaç ondan kurtarıırken bir şurayı da kaldırayım, hafif gözaltı torbam yok olsun olduğu için kaçınıyorum biraz çünkü alışıyorum. Etrafımdaki insanlarda gördüm. Şuram olsa olur dediği, etrafında yaklaşık dokuz, on arkadaşım estetik oldu. Kuzenlerim de dahil olmak üzere. Yaptıkları şey doymuyorlar. İkinci bir defa başka bir yerime yapayım. Müdahale diğer bir müdahaleyi beraberinde getiriyor. Bir doymsuzluğa geçiyoruz ve kendimiz dışına çıkıyoruz. Kendiliğimizin dışında başka biri olmaya çalışıyoruz. Ve istediğimiz başka biri olmak. Toplumun istediği başka birey olmayı istiyoruz. Temel hedefimiz o geliyor, o oluyor. İşte şunu düşünüyorum, bu evrensel güzellik anlayışı zihnimizden çıktığında hangimizin hangimiz için güzel olacağı fikri çok büyük değişkenlik gösterebilir bana göre. Çünkü bir güzellik algısı yaratıldı. Hah güzel budur diyoruz. Bize öğretiliyor güzellik halbuki kişiden kişiye göre değişmesi gereken soyut kavram somut bir şekilde karşımıza çıkınca hepimiz tek bir güzele inanyoruz. Onun dışında olan herkes ha o da iyi yani diyoruz yani. Belki çok büyük bir güzelliği vardır gözden kaçırdınız ve bana göre bir kusur bir diğerini güzelleştirir. Yani burnun kötüyse gözlerin çok güzeldir. Yahut dudağın kötüyse burnun harikadır belki böyle. Bir kusursuz, kusursuz olmaya çalışma fikri bana çok soyut geliyor olabilir. Kaçınıyorum diyeyim. Toplumun güzellik algısına itaat edilmemesi için bence yapılmaması taraftarıyım, estetiğin.

-Peki estetiğin var mı?

-Hayır yok. Hiç yok. Hatta yüzümde bir kesik var, çok derin bir kesik. Beş yaşında meydana geldi ve doktor on sekiz yaşında gelince getirin kapatalım dedi. Aynı zamanda gözümün kenarında da var. Neredeyse kör ediyordu beni. Onlar benim için bir hatıra. Annem ısrarla git yap diyor bak ücretsiz hakkım var bana dediler bayağı babam falan ben çok mutluyum onlarla. Burada bir beş yaşında bir Esra var. Burada da yedi yaşında başka bir Esra var. Olabildiğince memnunum. ve yapılmaması gerektiği kanaatindeyim.

-Peki. O zaman ileride de yapmayı düşünürsünüz?

-Yok. Bu aşamada düşünmüyorum. (Y4, Yaş 24, Kadın)

Estetik müdahalelere karşı bir yaklaşım geliştiren görüşmeci, beden temsilinde farklı olmasını istediği yerler olsa bile müdahale etmek istemediğini ifade ederken, bunun sebebini ise bir müdahalenin başka müdahaleleri doğuracağına dair olan inancı olarak aktarmaktadır. Estetik operasyonların çevresinde oldukça yaygınlaştığına dair vurgu yaparken, bu müdahalelerin sonu olmadığı ve sonucunda kişinin toplumsal beğenilere hitap eden güzellik standartlarına uygun olmak amacıyla kendisi olmaktan çıkarak, öteki beden temsilini arzuladıklarını ifade etmektedir. Toplumun güzellik algısına cevap veren temsili yani ifade ettiği şekliyle öteki olma arzusuna dair Güler'in (2018) çalışmasına bakılabilir. Eril tahakkümün beden ile olan ilişkisi dâhilinde oluşturulan güzellik standartları bedene, kültürel bir öğrenme süreciyle dayatılabilmektedir (Bourdieu, 2014). Görüşmecinin aktarımında yer verdiği şekliyle; evrensel güzellik algısı tam da bu şekilde bir süreçle oluşturulan standartlara örnek teşkil etmektedir. Bir başka önemli aktarımı ise ailesinden estetik müdahale yapması ile ilgili yapılan dayatmalardır. Buna yine Bourdieu'nün, söylemin iktidarı kavramıyla açıklık getirilebilir. Yukarıda tartışılan toplumsal beğeniye uygun olan beden temsilinin dışında konumlanan bedene, ideal beden söylem yoluyla dayatılmaktadır. Bu durum toplumun beden üzerinde kurduğu dayatmacı itaat ilişkisine örnek gösterilebilir. Böylece beden yine eril olanın tahakküm alanına dönüşmektedir. Ailesi burada denetimi sağlayan mekanizma olarak düşünülebilir. Bu örnekte görüşmeci “toplumun güzellik algısına itaat etmeyeceğim” ifadeleriyle standartların dışında kalarak estetik müdahalelerden kaçındığını dile getirmektedir.

Estetik müdahalelere dair olumlu bir yaklaşım geliştiren görüşmecilerin aktarımlarına yer verecek olursak;

-Yani bence imkanı olan yaptırırın diyorum. İnsanın kendini daha güzel hissetmesi bu anlamda çok önemli. Hani değineceksin sanırım biraz buna ama yani ben de düşünüyorum estetik yaptırmayı. Söylediğim zaman bazı insanlar beni kırmamak adına mı yoksa gerçekten mi böyle düşünüyorlar bilmiyorum, böyle daha iyi, bırak kalsın diyorlar. Ben onlara aynı cevabı veriyorum. Ben kendimi iyi hissetmek istiyorum. Başkasının benimle ilgili gerçekten bu anlamda ne düşündüğünün bir önemi yok. Ben kendimi daha mutlu hissetmek istiyorum. Henüz yaptıracak param olmadı. Param olduğunda yaptırmayı düşündüğüm birçok şeyim var. Yani dediğim gibi bence insan kendini mutlu hissetmek istiyorsa yaptırmalı. Yani doğallıktan uzaklaşmak mı olur, artık nasıl olur bilmiyorum ama çok normalleşti artık hayatımızda. Özellikle son birkaç sene içinde.

-Peki ne estetiği yaptırmak isterdin?

-Burun estetiği bir, yani dolgu belki yapılabilir. Benim onu yapmam lazım ya ona takıldım ya benim önceliğim burun estetiği ama dişte yapardım. Özellikle son dönemde bir dişim çektirmek zorunda kaldım onun yerini kapatmak için telde taktırırdım. Başka da bir şey şu an için yapmazdım.(Y6, Yaş 25, Kadın)

Görüşmeci, estetiğe karşı olumlu bir yaklaşıma sahip olduğunu belirterek, kendisinin maddi olanakları elverdiği zaman yapmak istediği birçok estetik olduğunu belirtmektedir. Bunun doğal olandan uzaklaşmaya sebep olabileceğini, fakat bu durumun özellikle son yıllarda değiştiğine vurgu yapmaktadır. Bu söylem son yıllarda estetik müdahalelere dair algının farklılaştığı minvalinde bir anlamı da barındırmaktadır. Görüşmecinin bir diğer vurgusu da estetik müdahaleyi bir başkası için değil de kendini iyi hissetmek için yapmak istediğine dair kısmadır. Bu örnekte yine öteki bedeni arzulama durumu söz konusu olmaktadır. Bunu kişisel bir beğeni ve istekle açıklasa bile Bourdieu (2015) kişisel zannettiğimiz beğenilerimizin dahi eril olanın oluşturduğu şemalar ve kategoriler dâhilinde ve habitusun etkisiyle belirlendiğini ifade etmektedir. Benzer bir aktarımla örnek olarak;

-Estetikle ilgili aslında ben olumlu düşünüyorum estetiği mesela ben olumlu görüyorum çünkü insanların mesela beğenmediği bir yeri varsa, imkanı varsa sağlık problemi oluşturmayacak şekildeyse bence yapılmalı. Yani insanlar kendi iyi hissedecekse yapmalı hani karşı değilim buna.

-Estetiğiniz var mı?

-Aynen var. Dudağımda dolgu var.

-Sadece dudağınızda mı var?

-Sadece dudağımda var. Alnımda da botoks var. O da gerçi o da estetiğe giriyor yani sonuçta dolduruluyor.

-Yaptırmayı düşündüğünüz başka bir estetik var mı?

-Yani şu an için yok açıkçası. Zaten her sene yaptırdığım bir dudağım var. Bir de botoksım var. Bunları da devam ettirmeyi düşünüyorum. Onun dışında şu anlık yok ama hani ilerleyen zamanlarda olursa da dediğim gibi ben estetiğe kapalı bir insan değilim, açık bir insanım. İleride kendimi mutlu hissetmediğim bir şey olursa yaptırmayı düşünürüm

-Peki nerede yapıyorsunuz?

-Ben Ankara'da yapıyordum Porfekt diye bir yer var Kadın Rus çok güzel yapıyor yani, ben bayağı memnunum ondan, hep orada yaptırdım yani. Zaten dört defa falan yaptım hep dördünü de onda yaptırdım. (K11, Yaş 26, Kadın)

Görüşmeci, estetiğe dair olumlu bir yaklaşım gerçekleştirmekte, imkanlar dâhilinde yapılabileceğini ifade etmektedir. Kendi beden temsilinde de estetik müdahaleler olduğunu ve bunu yine kendini mutlu hissetmek için gerekli olabileceğini

belirtmiştir. Estetik müdahalelerini her yıl yenilediğini ve bunun için bir başka şehre gittiğini ifade etmektedir. Ve ilerleyen zamanlarda ihtiyaç duyduğu takdirde kendini mutlu hissetmek adına yeniden estetik yapabileceğini belirtmektedir.

-Eğer gerekiyorsa bazen hakikaten benim değil, ben birini gördüm ve Allah'tan isterim Rabb'im ne olursun ya kendine para ver, ya bana ver ben ona vereyim gitsin bu estetiği yapsın. Çünkü en iyi göze güzel belki gelmiyor. O insanı rahatsız ediyor ama yok bizimki gibi İranlılar gibi de hiç sevmiyorum. Dedi ya kız az önce dedi ya fındık burundur gene gidiyor kendini estetik yapıyor illa adı estetik olsun diye. Hatta daha kötü yapıyor ama illa estetik olsun diye yapıyor maalesef. Dudaklar o kadar güzel dudaklar var bir top kadar bir dudak yapıyor bunlar gereksiz bir estetikdir. Burunda bir problem vars gözde bir problem varsa bilmem dışlerinde problem var sağlıkla alakalı bir problem var. Tabii ki yaptırmalı.

- Peki estetiğiniz var mı?

Bir ara şey vardı o bitti şu an. Botoks vardiya ama bitti. Evet o da beni mutlu ediyordu yani buralar çok kötüydü botoks vaktinde daha güzel tabi ki sanki hala on sekiz yaşıyordum. Zaten şu an bitmiş daha artık.

-peki estetik yapmayı düşünüyor musunuz bir daha.

Bana göre yani botokstan başka zannetmiyorum. Öyle dediğim gibi barıştım kendimde kötü bir şey de yok olsa yaparım mesela derim ki Allah korusun, Allah korusun bir şey olsa burnunda kötü bir şey olduysa bir kaza maza bir şey olursa tabii ki yani . Ama şu an itibariyle hayır. (İl, Yaş 60, Kadın)

İranlı görüşmeci, estetiği güzellik standartların dışında gördüğü temsiller için gerekli ve hatta zorunluluk olarak görmektedir. Bu standartlara uygun olmak öylesine önemli görülmektedir ki, bu kalıbın dışında olan bireylere karşı acıma duygusu geliştirmektedir. Bu temsillerin göze hoş gelmeyeceğini, gözü rahatsız ettiğini vurgulamaktadır. Eril tahakküm(Bourdieu,2014) dâhilinde oluşturulmuş güzellik standartları ve idealize edilen beden temsilleri dışındaki temsilleri dışlama ve temsillerin onayın dışında kalması bu şekilde gerçekleşmektedir. Aynı zamanda söylemin beden üzerindeki dayatmacı etkisi de görülebilmektedir. Aktarımın devamında güzellik standartları dâhilindeki temsillerde estetik müdahaleleri yanlış bulduğunu ifade etmesi, estetik müdahalelerin yalnızca bu standartları yakalamak adına yapılabileceğini aktarmaktadır.

Estetik ve doktorun güzelse çok harika bir olay. Fahriye Evcen için şey diyorlar, o estetikli güzel ama adam yapmış. Yani doktor çok güzel yapmış. Keşke bana da yapsa yani gerçekten. Yani ben estetiğe karşı değilim. Kişi kendini mutlu hissedecekse, huzurlu hissedecekse bence yapmalı. Hani o tamam o algıya giriyor. Belki ama bir süre sonra yani çevremde çok gördüm psikolojik olarak olumsuz etkileniyorlar hani şey yapıyorlar diyorlar ki aynaya bakmak istemiyordum

arkadaşım. Hani dedim ya burnunu gösteren kız aynaya bakmak istemiyor ya da insanın içine çıkmak istemiyordu. Yani kendini o algıdan dolayı o kadar mutsuz hissediyor ki bence bir insan yapmak istiyorsa yapmadan hatta vallahi param olsa ben de şu an yapardım yani. Bir de babam izin verseydi tabi.

-Peki estetiğin var mı? Yaptırmayı düşünüyor musun? Düşünüyorsan ne estetiği yaptırmayı düşünüyorsun?

-Yani şöyle, düşünüyorum sadece düşünüyorum, yaptırmam ya, çok korkunç bir işlem korkunç olan çok uzunca bir süre böyle burnunu muhafaza etmen gerekiyor. Hani şey yapıyorsun, biri dokunamıyor, bir süre sonra burun kayıyor zaten ben ameliyattan korkan bir insanım. Ben hani estetik istiyorum falan diyorum ama sadece düşüncede istiyorum hani Şu an bana desen ki hani hiç canın acımayacak. hani yaturalım ben yine o süreci gözümün önüne alıp yapamam herhalde. Bence herkes yani yapmak isteyen yapsın ama herkes de yapmasın ya öyle şey çünkü zor bir süreç gerçekten. Ya da ne bileyim güzellik merkezlerinde yaptıranlar da var. Hani kadın gidiyor, dudağı böyle balon gibi şişmiş. Yine gidiyor, doktor onu düzeltmek zorunda kalıyor. Ha bir daha eskisi gibi de olamıyor. Ben mesela şu an yüzümü beğeniyorum hani güzellik algıma birebir uymasa da ben kendimle barıştığım için hani güzel kaldım.

-Yani yaptırmayı düşünmüyorsunuz.

-Ya şöyle düşünüyorum ama sadece düşünüyorum. Şu an gidip hani acısız bir yöntem olursa yine yaptırırım. Ama o ağrınız sızılı dönemden geçmek bana çok korkunç geliyor. Onu göze alamıyorum. Sevenler var, yaptıranlar var.

-Sadece burun mu?

-Hani bir de elmacık kemiklerimi de keskinleştirmek isterdim. Ama onu yapmayı düşünüyorum, o dolguyla oluyor ya o acısız bir işlem. Elmacık kemiklerimi daha keskin isterim. Şey seviyorum, elmacık çok seviyorum. Bilmiyorum yüzü bence çok güzel gösterdiğini düşünüyorum. (Y7, Yaş 24,Kadın)

Görüşmeci estetik müdahalelere dair olumlu bir yaklaşım sergilerken kendi beden temsilinde de uygulamak istediğini, fakat korktuğu için yapamadığını aktarmaktadır. Görüşmeci idealize ettiği temsile sahip olmak isterken, başarısız bir müdahale sonucu yaşayabileceği aksilikleri düşünerek estetik fikrinden uzaklaşmaktadır. Estetik müdahaleler yapmış ikonlar ile ilgili aktarımında, temsillerinin onların temsili değil de doktorun inşa ettiği ve ona ait bir başarı olarak dile getirmektedir. Bu da yukarıda bahsettiğimiz öteki beden tartışmaları ile ilişkilendirilebilir. Eril olanın belirlediği kategorilere uygun olan temsilin estetik müdahaleler sonucunda edinilmesi, onun temsili olmaktan çıkması olarak görülebilmektedir.

Son olarak estetik müdahalelere dair iki tür yaklaşım geliştiren görüşmecilerin aktarımından yola çıkarak, olumsuz bir yaklaşım geliştiren görüşmecilerin bunu bazen dini habituslarının etkisiyle bazen de dayatılan güzellik algısının dışında

kalmayı tercih eden bir yaklaşım geliştirerek gerçekleştirmedikleri görülmektedir. Olumlu bir estetik algısına sahip olan görüşmecilerin bir kısmında söylemde en çok bahsi geçen; dudak dolgusu, botoks ve burun estetiği oldukları ve gerek duyulması halinde yeniden yapmayı düşünebileceklerini ifade etmişlerdir. Bu durum değişen güzellik standartlarını yakalamak adına tekrar edilen müdahaleler ile ilgili olabilmektedir.

İdeal beden ve güzelliğe dair yapılan tanımlamalar gibi estetik algısı da kadın bedeni üzerinden tanımlanmıştır. Bu eril tahakkümün beden üzerinde kurduğu tahakküm ilişkisine örnek, dolayısıyla toplumsal standartlara uygun bir inşa sürecine ve bedene dair ideal, güzel, estetik vb. atıflarla sembolik şiddetin gerçekleşmesi ile açıklanabilmektedir. Bu atıflar kadın bedenine kendini dayatarak bedeni belirleyen, düzenleyen ve denetleyen bir pratiğe dönüşebilmektedir. Bu durum çoğu zaman söylemin beden üzerindeki iktidarı ile gerçekleşmektedir ve böylece bedene yöneltilmiş sembolik şiddetin kendisi olabilmektedir (Bourdieu2014;2015).

4.3.Van Kentinde Kuaförlerde Çalışan İranlı Kadınlara Dair Algı

İran'a sınır komşusu olan Van kenti, geçmişten bugüne Urartular gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve farklı kültürlerin harmanlanmasına şahitlik etmiştir (Yücebaş,2021). Van'ın sınır kenti olması ve ayrıca kent merkezinde son on yılda gerçekleşen hızlı kentleşme ve gelişme nedeniyle kapalı bir toplum yapısına sahip olmadığı söylenebilir. Coğrafi olarak İran'a sınırı olan bir kent olmasından dolayı, geçmişten beri İran'la karşılıklı olarak yoğun bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşim; ekonomik, politik ve kültürel ilişkiler sonucu oluşmaktadır. Özellikle son yıllarda İran'dan Van'a yoğun bir turist akını gerçekleşmektedir. Van'a gelen bu turistler, Van halkıyla kentsel alanda yoğun bir temas ve sosyo-kültürel etkileşime girmektedirler. Öte yandan sığınmacı olarak ya da evlilik yoluyla gelip yerleşen çok sayıda İranlı kadın bulunmaktadır. Gerek turistik amaçla gelen gerekse de Van'a yerleşen İranlı kadınlar, kamusal alanda belirgin biçimde görünürlük göstermektedir. İranlı kadınlar giyim, kişisel bakım ve beden temsilleri açısından genelde Türkiye, özelde ise Vanlı kadınlardan farklılık göstermektedir. Bu çıkarıma, Van'da gerçekleştirilen etnografik gözlem ve görüşmecilerle yapılan kısa sohbetler sonucu ile görüşmecilerin aktarımlarından yola çıkılarak ulaşılmıştır. Kamusal alanda

görünür olan İranlı kadın temsilinin dikkat çekmesi ve Van kenti için İranlı turistlerin önemli bir de değer haline gelmesi, yapılan gözlemlerde de öne çıkmaktadır.

Van kenti, görüşmecilerin aktarımlarında da büyük ölçüde ortaklaşan bir veri olarak, kültürel aidiyetleri yüksek, toplumsal ilişkilerin daha yakın geliştiği ve dolayısıyla toplumsal baskının da yoğun olarak hissedildiği bir toplum yapısına sahiptir. İranlı görüşmeciler de benzer söylemlerle kültürel değerlerine bağlılıklarının altını çizmektedirler. Çalışmanın teorik dayanağını oluşturan kuramcılar Turner (2020) ve Bourdieu(2014), kültürün beden inşasında önemli bir etken olduğunu belirtmektedirler. Turner, bedeni hem bireyin hem de toplumun katkı sağladığı bir inşa olarak görürken, Bourdieu ise habitus dediği sosyal yatkinliklerin bedenleşmesi ve pratiğe yansması olarak görmektedir. Bu bağlamda beden temsilleri toplumsal olanın etkisine açık bir yerde/durumda, kültürel beğenilerin etkisiyle belirlenebilmektedir.

Bu bağlamda İranlı kadınların kentte farklı bir temsille var olmaları ve temsilleri ile ilişkili olarak güzellik ve bakım sektöründe çalışmalarının yerli kadınlar tarafından nasıl algılandığına bakmak, temsillerin karşılaşması ile ilgili önemli tartışmalara dayanak sağlayacaktır. Bu başlıkta yapılacak olan analizde, yerli kadınların ve kuaför sahiplerinin aktarımlarına yer verilecektir. Öncelikle yerli kadınların, İranlı kadınların kuaförde çalışma durumu ve sektörde neden tercih edildiklerine yönelik söylemleri tartışılacaktır.

Yerli kadınların büyük çoğunluğu, İranlı kadınların bakımlı ve güzel görünen temsiller olduğu için dikkat çektiğini ve dolayısı ile güzellik ve bakım konusunda daha bilgili olduklarını düşünmektedirler. Dolayısıyla güzellik sektöründe istihdam sağlayabildiklerine dair aktarımlarda bulunmaktadır. Yerli kadınlar, İranlı kadınların kuaförde çalışmaları durumunun bir arz talep dengesi sonucu yaygınlaştığını düşünmektedirler. Bununla ilgili görüşmecilerin aktarımlarına yer vermek gerekirse;

-Onlara göre bir kadının asıl amacı güzel olmak bana göre böyle. Biri kadın kesinlikle bakımlı olmalı. Ben birkaç İranlı'yla karşılaştım ben aynı İranlı kadına ayrı ayrı çok uzak zamanlarda gittim. Tam hatırlamıyorum. O gün bana dedi ki siz buranın kadınları nasıl bu kadar rahat makyajsız çıkabiliyorsunuz? Yahut kıllarınızı almadan... Ve bu bizim için sanki bir günah. Böyle nitelendiriyorlar kendilerine çoğu tabi. Yani bir genelleme yapmak istemiyorum. Böyle söylemişti. Burada özellikle istihdamda bulunmalarının temel amaçlarının aslında güzel olmalarıdır.

Onlar için güzellik çok kutsal bir Şey ve olabildiğince kozmetiğe, estetiğe ilgi gösteren bir kesim.

- Peki neden sizce iŐverenler İranlı kadınları tercih ediyor?

-Ya çünkü toplumun güzellik anlayışını İranlı kadınlara biraz uyuyor olabilir. AŐıru bakımlılar. Hatta ben gereğinden fazla bakımlı olduklarına inanıyorum. Her birinde muhakkak karŐıalarında Dyme var. Mesele anında kaŐından anlıyorum artık. Gerçi toplum da buna dönüŐtü. Bizimkiler de onlara benzemeye başladı. Ya da muhakkak bir estetiği vardır. Kullandığı farklı bir kr vardır oradayım der o kadın yani. Makyajıyla ben buradayım diyor, böyle bir Şeyi var. Bu yüzden ve kuaförler onları tercih ediyor. Kuaförler aslında kuaför bir yeri bir kişiyi tercih ediyorsa Şunu gözlemlemiŐtir, toplum onu istiyor. Hakikaten toplum İranlı kadına benzemeyi istiyor. Mesela gelen Şey diyor İranlılar gibi İranlılar gibi kirpiklerini bir Şey yap falan diye. Geçen kuafrm Şu an İranlı değil, yanına gittiğimde İranlı bir kadın gelmiŐti kuaföre, kadın belki kırkını doldurmuŐtur kirpikleri ipek kirpikti kaŐtır, yüz bakımındır... Olabildiğince pedikryd. Buna çok büyük vakit harcıyor. Bizim o yaşlarda kadınlarımız herhalde yaşam destek ünitesine bağlı yani o kadar ki oyle. Gerçekten oyle. Yani güzellik anlamında tabi söyleyebilirim.(Y4, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci, İranlı kadınların güzellik ve bakım konusunu oldukça önemsediklerini ve bunu bir amaç edindiklerini ifade etmektedir. İranlı bir kadınla karşılaşması sonucu edindiği bir deneyimini aktarırken, güzelliğin onlar için ne kadar önemli olduğunu ve bunu dini bir inaniŐta olduğu kadar benimsediklerini aktarmaktadır. Devamında karşılaştığı İranlı kadının, yerli kadınları bakımsız bulduğunu ve bu durumu Şaşkınlık içinde karŐılandığını aktarmaktadır. İranlı kadınların Van'da güzellik ve bakım sektöründe istihdam edilmelerinin kendi temsilleri ile ilişkili bulduğunu ifade etmektedir. Yerli kadınların, İranlı kadınların temsilini beğendiğini ve onlara benzeme çabasına girdiklerini, kuaför salonları sahiplerinin bu durumu fark edip İranlı kadınları çalıŐtırmayı tercih etiklerini belirtmektedirler. Bu durum arz talep ilişkisine örnek gösterilebilir. Bunun dışında bedenın toplumsal beğeniler sonucunda inşa edildiğini, toplumun güzellik anlayışını etkileyen İranlı kadın temsillerin kamusal alandaki görünürlüğün bir sonucu olarak geliştiğini söylemek mümkün olabilmektedir. Yine benzer bir aktarımla;

Yani çalıştıkları alan genelde saçtan ziyade kaş, tırnak bakımından, bu tarz Şeyler olduğu için onların kaş yapılarını biz ciddi manda beğeniyoruz. Hani ben kendim de o tarz kaşları beğendiğim için gitmiŐtim. Ama genel olarak insanların da o tarz kaşları beğendiğini biliyorum ya da aslında Şöyle de söylenebilir özellikle son bir iki yıldır biraz daha sosyal medyanın hayatımıza daha ağır basmasıyla birlikte mesela kalın kaşlar modaydı ya kalın ve düz kaşlar zaten İranlı kadınlar da kalın ve düz kaş yapıyorlardı onların da yıllardır yaptıkları Şey buydu e biraz daha bu popüler olduğu için onlar bence daha revaçta oldular. O yüzden daha çok tercih edildiklerini yani kuaför salonlarının, güzellik merkezlerinin de onları getirdiğini

düşünüyorum. Bizim hani arz talep, talep diyoruz ya hani biz istedikçe onlara da ilgi artmaya başladı. Önceden çok azdı. Ciddi ciddi çok azdı. Mesela protez tırnak olayı da onlardan önce yoktu. Yani ben Vanda protez tırnaklı kız gördüğümü asla hatırlamıyorum bu yıllara kadar. Ama bence bunda ciddi etkili olan şey varsa sosyal medyadır. O tırnaklar insanlara hani uzun gelirdi çok uzun tırnak kullanılmazdı, ama ben çok fazla denk gelmeye başladım. Yani onlarda biraz daha İranlı kadınlarla beraber girdi hayatımıza çünkü bildiğim bütün protez tırnak yapan kadınlar hep İranlı.(Y6, Yaş 25,Kadın)

Bir arz talep ilişkisine işaret eden görüşmeci, İranlı kadınların temsilinde beğenilen özellikler ile ilgili alanlarda uzmanlaştıklarına ilişkin bir ifade de bulunmaktadır. Kendisinin de beden temsillerinde kaşlarını beğendiği için kuaför seçimi yaparken İranlı kadınların çalıştığı salonları tercih ettiğini aktarmaktadır. Bu beğeni yalnızca onun değil, sosyal medya ile ilişkili toplumsal bir beğeniye işaret etmektedir. Van'da güzellik ve bakım sektöründe daha önce yer almayan uygulamaları getirdikleri ve bu uygulamaların yaygınlaştığını ifade etmektedir. Bu durum yerli kadınların, İranlı kadın temsilinden etkilendiğine dair bir çıkarım yapmayı mümkün kılabilir.

Yerli kadınların aktarımlarına bir başka örnek;

-Bence en iyi bildikleri iş bu. Çünkü ben arkadaşşıma sormuştum hani siz niye bu kadar kuaföre gidiyorsunuz falan. Onlarda şöyle mesela bıyıklarını bile evde almazlar. Bak biliyorlar herkes her işlemi biliyor orada bana öyle söylemişti. Herkes her işlemi bilir. Ama bir lüks mü, bir hava atma türü mü bilmiyorum artık ama hepsi kuaföre gidiyor. Hepsi kuaföre gittiği için de şimdi biliyorlar burada dil bilme ben İranlı mülteci biriyle bir çalışması yapmıştım burada onların çalışma hakkı tanınmıyor. Mesela onların hastaneye gitmesi bile çok problemler, barınabilecekleri bir kurum yok. Hani meslek devlet kurumunda bir meslek yapamıyorlar. En iyi bildikleri kuaför olduğu için kuaföre yöneliyorlar bence.

-Peki neden kuaför veya güzellik salonu sahipleri onları tercih ediyor sence?

-Çünkü dediğim gibi Türklerden daha iyi yapıyorlar. Ben, ben bile Türk tercih etmiyorum. Hani benim gibi düşünen bir sürü insan olduğuna da çok eminim yani. Hepimiz İranlı çalışanın yaptığı işlemi daha çok beğendiğimiz için yani kuaför salonu da hani bir şekilde para yürütmesi lazım. Kim talep görüyor? İranlı kadın. Bir o zaman onu işe alayım Türk'ten çok onu şey yapıyor. Bak kadın dil bilmiyor, bir ara gitmişim dil bilmiyor, şey yapmıyor hani çevre yoluyla anlaştık ettik ne dedim kaşımı al dedim. O şekilde kaşımı aldı hani biliyor. Çok memnun da çıkıyor oradan. O şekilde şey yapılıyor talep görüldüğü için (Y7, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci, İranlı kadınların bu işi daha iyi bildiklerini ve bunun sebebi olarak gördüğü şeyin İranlı kadınların, güzellik salonu ve kuaförlere sık sık gitmeleriyle ilgili olduğunu aktarmaktadır. Güzellik ve bakım konusunda her şeyi bilseler bile bakımı kendileri yapmak yerine kuaföre gitmeyi tercih ettiklerini ifade etmektedir.

Bu da İranlı kadınların kuaför kültürlerinin gelişmesine sebep olarak gösterilebilir. Görüşmeci, kendisinin özellikle İranlı kadınları tercih ettiği gibi birçok kadının da İranlı kadın kuaförleri tercih ettiğini aktarmaktadır. İletişim kurmakta zorlansalar bile anlaşmanın bir yolunu bulup oradan memnun ayrıldıklarını dile getirmektedirler.

Daha önce İranlı kadınlarla çalışmış veya hala çalışmakta olan kuaförlerin bu konuya dair algılarına yer verecek olursak;

- Bunun sebebi bence şu, bizim buradaki insanlarımız hani bir şeye yöneldiği zaman mesela atıyorum ben. Kendi üzerinden örnek vereyim ben şimdi saç üzerinden bir işe girdiğim zaman ben sadece saç üzerinden devam etmek istiyorum işte tırnak yapmak istemiyorum, ağda yapmak istemiyorum ve tabii ki bunları yapmadığım zaman ne oluyor mesela? Ama İranlılarda şu var kadın geldi mesela geçen gün dedim ya hani geldi diye kadın tırnak yapıyor, kadın ağda yapıyor, kadın ipek kirpik yapıyor. Kadın kaş dövmesi yapıyor çünkü İran'da da şöyle bir kültür var, hani bu da onların kültürü aslında. Bunlar çocuk yaştan itibaren mesela atıyorum on yaşından itibaren makyaj yapmaya başlıyor bu insanlar çünkü niye? Benim mesela tanıdığım vardı kadın, annesi var belki altmış, altmış beş yaşlarında kadın hala yaptırır mesela kaşını, işte ne bileyim, tırnağını, hani protez tırnak, bizim burada öyle bir şey yok. Hani insanlar mesela atıyorum sizin nereli olduğunuzu bilmiyorum ama yani, hiçbir kadın şu anda evli bir kadın kolay kolay protez tırnak yapmıyor. Evet. kaldı ki bizim eskilere gidersek, bırakın protez tırnağı, tırnağı dipten, yani öyle bir keserler ki hani kanatırlar öyle söyleyeyim bu da bir kültür. Öyle olduğu için şimdi İranlılarda da o yok kadınlar ne yapıyor mesela? Çocuk yaştan itibaren bu sektörde olduğu için e buraya gelince açıkçası ben onu bir avantaj olarak gördüğümünden dolayı mesela hani makyajı biliyor, saçı biliyor tırnağı biliyor, ağdayı biliyor bunlar benim için çok büyük bir avantaj oluşturduğu için ne yapıyorum? Ben hani gelip sadece saç ya da sadece makyaj ya da sadece kaş alacak biri yerine onu almak bana daha mantıklı geliyor. Çünkü biz burada sonuç olarak bir iş yürütüyoruz. Hani o işin yürütmesi için de benim işime ne kadar yarayacak bir yanında olursa ne kadar yükümü hafifletirse benim için o kadar iyi olur düşüncesiyle de ben o insanları tercih ediyorum açıkçası.(K11, Yaş 26, Kadın)

Kuaför salonu işleten görüşmeci, salonda çalıştırmak adına neden İranlı kadınları tercih ettiğini açıklamaktadır, bunun sebebi olarak, küçük yaşlardan itibaren makyaj ve bakım işlemine başlayan İranlı kadınların bu konuda uzmanlaştıklarını ve bunun tercih konusunda belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Kendi temsillerinde bakımlı ve güzel görünmeyi önemsedikleri için müşteriye uygulayacakları işlemlerde de aynı yaklaşımı sergileyebilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca İranlı kadınların bakıma dair bilgilerinin daha çeşitli alanları kapsamasına vurgu yapmaktadır. Toplumun değişen güzellik standartlarına ayak uydurabilmek adına İranlı kadınlar tercih edilebilmektedir.

Bir başka aktarım da;

-Yani çünkü İran'da öyle bir şey var ki genelde bayanlar hep şey üzerine çalışırlar kuaför güzellik, saç, makyaj ve özellikle protez tırnak üzerine çalışma yaptıkları için bizim memleketimize geldikleri zaman da ilk baktıkları şey güzellik salonlarıdır. Farklı işler yapan kişiler de vardır ama yüzde sekseni falan kuaför üzerine çalışmıştır.

-Peki özellikle buradaki kuaförlerinin İranlı kadın tercih etmesini veya işte bu alanda onlara iş vermesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

-Çünkü gerçekten işlerini iyi yapıyorlar. Özellikle makyajları güzel. Protez tırnakta bayağı gelişmişler. Onun için yani dediğim gibi onlar o işlerde çok iyi oldukları için bizim insanımız da bizzat kendi insanımız yabancından yana tercihini kullanıyor ve Türkiye'deki çoğu insanda yabancı insanda daha çok böyle zevk alıyor mesela yabancı olduğu için işini daha iyi yapar gibisinden. (K9, Yaş 38, Erkek)

Görüşmeci İranlı kadınların çoğunlukla İran'da bu mesleği yaptıklarını ve bu yüzden yine kuaförlük sektörüne yöneldiklerini ifade etmektedir. Bunun dışında yerli kadınların İranlı kadınlardan hizmet almak istemeleri, İranlı kadınlar için istihdam alanı açmaktadır.

Sonuç olarak, yerli kadınlar aktarımlarında İranlı kadınların beden temsillerini güzel ve bakımlı buldukları, temsilleri ile dikkat çektikleri vurgusunda ortaklaşırken, kendilerinin de İranlı kuaförlere gitmeyi tercih ettiklerini belirtmektedirler. Hatta beğendikleri özelliklerini kendi temsillerine de yansıttıklarını, bakım ve güzellik konusunda daha bilgili olduklarına inandıkları belirtilmiş, bu sebeplerden dolayı da güzellik sektöründe daha kolay iş bulabildikleri aktarılmıştır. Kuaför salonu sahipleri benzer söylemlerle ortaklaşarak, müşterilerin talebi ve bilgi birikimlerinden dolayı İranlı kadın çalışanlara öncelik verdiklerini aktarmaktadırlar. Bu teorik tartışmalarda beden in sosyo-kültürel inşasına tekabül etmektedir. Kültürel etkileşim sonucu inşalar da değişebilmektedir. Toplumsal etkiye açık olan bedenler, yeni bir temsille karşılaşılması halinde değişebilir, bunun sebebi olarak da toplumsal beğeni ve güzellik algısının değişebilmesi olarak gösterilebilmektedir

4.4.İranlı Kadınların Kuaförlük Deneyimleri

Kuaför salonları yalnızca bakıma dair hizmetlerin alındığı mekânlar değil, hem bir sosyalleşme alanı hem de dişiliğin inşa edildiği önemli mekânlardandır. Toplumsal cinsiyet rollerinin kimi zaman kurulduğu, kimi zaman alaşağı edildiği mekânlarda hizmeti veren kişi ile geliştirilen diyalog oldukça önemlidir(Cantek,2017). Önceki

bölümde yerli kadınların, İranlı kadınların güzellik ve bakım sektöründe çalışması durumuna dair algıları tartışılmıştır. Bu başlıkta ise İranlı kadınların kuaförlük deneyimi ve bu alanda istihdam edilmeleri ile ilgili ne düşündüklerine yer verilecektir. İranlı görüşmeciler bakım ve güzellik konusunda daha tecrübeli olduklarını aktarmaktadırlar. İran’da kısıtlı meslek gruplarında çalışabildikleri ve bu meslek gruplarından birinin de kuaförlük olması sebebiyle Van’da da yönedikleri alanın güzellik ve kozmetik sektörü olduğu aktarılmaktadır. Görüşmeci aktarımlarında;

-Güzel bir şey çünkü normalde İran ile yüzde doksani daha güzel bu işi yapıyor. Mesela bir Türk kadınları ne kadar güzel bir hamur açıyorlar ben onu açamıyorum. Açamıyorsam yapmayayım o zaman ama bir İranlı kadın eğer ki bu işe elide yatkinsa ve daha güzel yapıyorsa fark etmiyor ister İranlı ister Amerikalı olsun. Kim güzel yapıyorsa o yapsın. ikincisi o kadar İranlılar yaptılar ki şükürler olsun şu an bakıyorum ki Türkler bile başlamışlar. İlk ben Van’a geldiğinde tek kadın çalışan bendim bir tane Türk vardı ki o Türk bana çok küfür ediyordu, benim bütün müşterilerimi sen çalılıyorsun diye ama ben kimse çağırmıyordum. Hoş geldin derdim hoşuna giden gidiyordu bir dahaki arkadaşını getiriyordu. Ama şükürler olsun bakıyorum ki onlar da İranlılara bakarak daha önem verdiler ve yapıyorlar şimdi onlar bile yapıyorlar.

-Peki, sizce neden güzellik salonlarında özellikle İranlı kadın çalıştırmak istiyorlar? Neden İranlı kadınları tercih ediyorlar?

-Dediğim gibi çünkü güzel yapıyorlar. Bu bir. İkincisi belki İranlı kadınlara sigorta yapmıyorlar ama öbür türlü elemanları belki bir Türk sigorta ister daha çok da dediğim gibi özenle yaptıkları için diyorum ki hala Van’da görmemişim bir Türk tırnak yapsın, kalıcı tırnak yapsın. Ama İranlılar yapıyor o nereden getirsin ki öyle bir hizmeti versin. Tabii ki İranlı biliyorsa ve İranlı çalıştırıyor. (İl, Yaş 60, Kadın)

İranlı kadın görüşmeci, Van kentine geldiği ilk yıllarda iki kadın çalışandan biri olduğunu ifade etmektedir. Bu söylemden anlaşıldığı kadarıyla sektördeki tecrübesi oldukça eskilere dayanmaktadır. Bu yüzden Van kentinde sektörün ilerlemesi ve değişmesine dair aktarımları önemli bir yerde durmaktadır. Aktarımlarına göre, İranlı kadınların işlerinde iyi oldukları için tercih edildikleri ve bu durumdan rakiplerinin duyduğu rahatsızlığa vurgu yapmaktadır. Memnun kalan müşterilerin tavsiyeleri ve arkadaşlarını getirmeleri İl’i sektörde tercih edilen bir konuma taşımıştır. Yerli kadınların, İranlıların etkisiyle zaman içinde bakım ve güzellik konusunda değişikliklerini ifade ettiği şekliyle; önem veren bir yaklaşım sergilediklerini belirtmektedir. Bu durum, değişen güzellik habituslarının beden üzerindeki etkisine örnek olarak gösterilebilir.

Yine bir başka aktarımlarda ortaklaşan önemli bir söylem olarak; İranlı kadınlar İran'da güzellik ve bakım sektöründe hiç çalışmadıkları halde kendi temsillerinin referansıya ve bakım, makyaj vb. konularda bilgi sahibi oldukları için direkt bu alana yönelebilmektedirler. Bir başka aktarımla örneklendirmek gerekirse;

Maalesef ki gerçeği söyleyeceğim maalesef İranlı kadınlar salonlarda ve güzellik merkezlerinde çalışıyorlar, hiç biri uzman değil hepsi amatör ama İranlılar işi iyi biliyor diye bu yönünü kullanarak İranlıları cezp ediyorlar, ama hiç biri güzellik konusunda profesyonel insanlar değiller.

-Peki neden böyle bir algı var?

-İşte İranlılar çok bakımlılar ya güzeller ya onun için Türk kadınları bu işi iyi bildiğini düşünüyor. Hâlbuki buradaki çalışan kadınlar bu işi hiç bilmiyor, bilse bile amatör düzeyde biliyor. Burada çalışarak deneyim kazanıyor mesela size söyleyeyim burada bir kişi var kaş dövmesi, dudak renklendirmesi kalıcı makyaj yapıyor kadın, bundan yirmi sene önce mahalle kuaförlerinde kaş dövmesi o zaman modaydı ya sadece onu biliyor artık yeni metotları bilmiyor ki, microbladingi bilmiyor ki mesela artık o zamanlar kalıcı ruj yoktu ki oda gidip onu öğrenmemiş veya bir kursa da yada online bir kursa katılmamış çünkü benim arkadaşım dudak çerçevesi ve renklendirmesi yaptı ben bu işe girdikten sonra anladım boyayı bu bordo istemişti mesela siyahı ve pembeyi karıştırıp bordo bir renk elde etmişti ve bu işlemi gördükten sonra benim arkadaşımın tüm dudak çevresi uçuklamıştı ve dudak renklendirmesi işlemi yapacak kişinin üç gün öncesinde uçuk kremi kullanmaya başlaması lazım. Ve biz siyah boyayı eyeliner dışında hiçbir yerde kullanmıyoruz. Bir yerde siyah ve pembeyi karıştırıp bordo çıkardı. Onun için diyorum yani bir eğitimi yok. Bu gün baktım bir eyeliner yapmış burada yapmış onun biraz üstü göz şeyi tamamen morarmış yani sen eyeliner yaparken morarma yok yapamazsın böyle bir işlem. Allah bilir ne kadar bastırmış ki o kadar morarmış. Yani bir tane kuaför deyim size ,İranlı bir bayan komşumuz İran'da salonum vardı eğitim veriyordum falan dedi tamam benim saçımı o zaman birkaç derece açar mısın sonra o benim saçımı yaktı yani amatör bir kişi bile bunu yapamaz böyle bir şey yok. Yani ben ondan daha iyi yaparım. Şimdi youtube var insan bari bir iki video izler yani uzman ve profesyonel bir kişi yok.(16, Yaş 37,Kadın)

Görüşmeci, birçok İranlı kadının, güzellik ve bakım konusunda İran'da iş deneyimi yokken Van'da çalışmaya başlayarak deneyim kazandıklarını aktarmaktadır. Bu durumun İranlı kadınların güzellik ve bakım konusunda iyi olduklarına dair söylemin etkisiyle gerçekleştiğini dile getirmekle birlikte, deneyim aktarımlarında da yer verdiği gibi bazı olumsuz sonuçlar doğurabildiğini ifade etmektedir. Bir görüşmeci, aktarımlarında; “Evet çalışıyorlar burada kuaförlerde. Orada burada daha iyi para kazanıyorlar İran'da o kadar iyi kuaförler var ki. Yani çok iyi kuaförler var orada çalışamazlar, güçleri yetmez (12, Yaş 38, Kadın)” şeklinde ifadelerde bulunarak İranlı kuaförlerin çok iyi olduğunu ve Van'da sektörde çalışan birçok kadının bu rekabete

ayak uyduramayacağını ifade etmektedir. Bu tartışma şu anlamda önemli bir yere sahiptir; İranlı kadınlar meslekleri olmadığı halde toplumun güzellik standartlarına uygun temsillere sahip oldukları için tercih edilmektedirler. Aslında burada satın alınmak istenen hizmet İranlı kadınların temsiline yakın bir temsile sahip olmaktır. İranlı kadın bedeni bir güzellik nesnesi haline dönüşür ve güzellik salonlarında pazarlanan şey İranlı kadının temsil özellikleri haline gelebilmektedir. Bedenler yine eril tahakkümün idealize ettiği şekilde bakımlı ve güzel kadın bedeni olarak toplumsal beğenilerin belirlenimiyle yeniden inşa edilebilir. Farklı temsillerin karşılaşması bu yeniden üretimin parçası olarak görülebilmektedir.

4.5.Bakıma Dair Sohbetler; Bilgi Alışverişi

Kültürden kültüre farklılık gösteren güzellik anlayışının kadın ve bedenine mal edilmesi; kadınları güzel ve estetik görünme gibi kaygılara sürüklerken hem yaşamdan geri kalma hem de değerlerinden uzaklaşmak gibi sonuçlara sebebiyet vererek bir sorun haline gelebilmektedir. Yani kadınlar güzel ve estetik görünmek adına olan kaygılar içerisinde belli pratikleri yerine getirmeye çalışırken, bir vakit ve enerji harcamakta, bu durum yaşamdan geri kalmalarına sebep olabilmektedir. Görüşlerinde idealize edilmiş belli güzellik standartlılarını yakalamak zorunda hisseden kadınlar bunun sonucunda bir araç, seks objesi ve güzellik imgesi haline gelebilmektedir(Güzel,2018). Kadın bedeni üzerinden tanımlanan bu kavramlar, Bourdieu'nün(2014) simgesel şiddet kavramı ile açıklanabilir. Kadın bedeni güzel, estetik, zarif veya çekici vb. birçok niteleme ile belli kalıpları dayatılması bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Beden temsilleri ile kentte dikkat çeken İranlı kadınların, yerli insanlar tarafından güzel ve bakımlı bir temsil olarak algılandığı görüşmeci aktarımlarında öne çıkan bir söylem olmuştur. Her iki gruptan olan kadınların aktarımlarından yola çıkarak İranlı kadınların, yerli kadınlardan daha bakımlı oldukları ve bu alanda daha fazla bilgiye sahip oldukları söylemi sıkça vurgulanmaktadır. Tüm bu tartışmalar dâhilinde güzellik standartlarına daha yakın bir temsil sergileyen İranlı kadınlar ve yerli kadınlar arasındaki bakıma dair sohbetler ve bilgi alışverişine örnekler bu başlık altında yer alacaktır.

Konuyla ilgili aktarımlar; *-Neden İranlı kadınların ciltleri bu kadar parlıyor? Neden o kadar gözler bilmem kaşlar güzel böyle bunları soruyorlar.*

-Siz ne cevap veriyorsunuz?

-Sadece soruyorlar, maalesef uygulamak yok yalvarıyorum, diyorum ki azıcık şey elma sirkesi en ucuz şey herkesin evinde de bulunuyor bulunmazsa bile bir kilo elma alıp sirke yap kullan lekelerin gitsin.

-Elma sirkesi lekeler mi iyi geliyor?

-Evet evet elma sirkesini suyla karıştırıyorsun bir kaşık ondansa bir kaşık bundan karıştırıyorsun sprey yapıyorsun yüzüne sürüyorsun bu lekeleri götürüyor.

-yıkıyor musunuz sonra yüzünüzü?

-Gerek yok çünkü sprey yaptım demiştim, kötü bir şey yok yüzümde Ama yalvarıyorum diyorum, geliyor bir dahakine diyor aaa ne güzel abla sen ne kullanıyorsun? Diyorum ki ben geçen sefer sana söylemedim. Aaa evet ya dedi ya hiç yapmadım o zaman neden soruyorsun? İranlılar kullanıyor, buradakiler hatta bana zamanında krem alıyorlar gidiyor bir dahakine geliyor diyorum ki faydasını gördün mü bunun, iyi geldi mi diyor ki hiç kullanmadım ki, o zaman diyorum neden soruyorsun, İranlılar kullanıyor ama siz kullanmıyorsunuz.

-Peki başka ne tavsiyelerde bulunuyorsunuz? Mesela anlatıyor musunuz onlara?

Hem de herkese benim bir huyu var gerçi bütün müşterilerim bunu biliyorlar, bildiğim her şey eğer faydası varsa kendime fayda varsa millete, herkese anlatıyorum çünkü o benim zekatımdır. O benim verdiğim zekatımdır. Bildiğim her şeyin zekatı bana iyi geliyorsa millete iyi geliyorsa anlatıyorum. Bunu yapın, onu yapın iyi gelecek size.

Başka neler var peki?

Şu an aklımda yok. Ama ne varsa söylüyorum mesela pirinç, pirinci pişireyim o suyu kaynarken o suyu dökme hem saçımıza hem yüzünüze kullanın. Ne kadar iyi geldiğini söylüyorum daha meyve ne yiyorsanız yüzünüze kullanın diyorum. Yani bildiğim her şeyi anlatıyorum.(İl, Yaş 60 Kadın)

Güzellik ve bakım ile ilgili sorular aldığı ifade eden görüşmeci, özellikle cilt parlaklığı, göz ve kaşlarla ilgili sorular sorulduğunu ifade etmektedir. Sorulan sorulara belli tavsiyelerde bulunduğunu fakat kadınların bunları uygulamadığını ve bu durumdan rahatsızlık duyduğunu aktarmaktadır. Bu durum eril tahakkümün idealize ettiği güzellik standartlarından farklı olan bedene, tavsiyelerde bulunarak nasıl daha uygun olabileceği ile ilgili bir müdahaleye örnektir. Bu tavsiyelere uymama hali onayın dışında kalır ve örnekte olduğu gibi öfkenin yöneltilmesine sebep olabilmektedir. İl, güzellik ve bakım konusunda tavsiye vermeyi dini bir vazife gibi algılamakta, bu konuda bilgili olmayı ayrıcalıklı bir konum olarak görmektedir. Dolayısıyla kendinden daha aşağıda konumlandığı temsillere bu konuda öğretici bilgi vermeyi bir gereklilik olarak aktarmaktadır.

-Gelen çok soruyor genellikle cilt ile ilgili neden bu kadar güzel neden siz güzelsiniz soruyorlar ki neden bu kadar kendinize bakıyorsunuz? Bunlar çok sorarlar.

-En çok merak ettikleri şey ne oluyor?

-Cilt oluyor. Cildim var. Kaş oluyor sizin bu kaşlarınız neden bu kadar güzel oluyor? Yani neden sizin cildinize, leke yok. Neden böyle mesela

-Peki siz nasıl cevap veriyorsunuz onlara? Ne diyorsunuz?

-Yani ben de böyle anlatıyorum ki kaş alımı anlatıyorum ki nedendir o kaşımız, böyle kalın oluyor ki çünkü sizinkiler hepsi ip ile alınıyor ama biz hepsini ip ile almıyoruz. Ustura ile alıyoruz jilet ile ustura ile alıyoruz kalınlaşıyor.

-Onun dışında başka ne anlatıyorsunuz? Mesela cildi sordukları zaman ne anlatıyorsunuz?

-Kremler var, kremleri anlatıyorum doktorlar kendileri yapıyorlar, onları anlatıyorum. (14, Yaş 33, Kadın)

Görüşmeci, yerli kadınların en çok merak edip sordukları şeyin cilt ve bakım ile ilgili sorular olduğundan bahsetmektedir. Yerli kadınların, ciltlerini güzel ve İranlı kadınları bakımlı bulduklarını aktarırken, diğer merak ettikleri şeyin ise İranlı kadınların kaşları olduğunu ifade etmektedir. Bu aktarım birçok görüşmede ortaklaşan söylemlerden biridir. Son olarak benzer bir aktarımla;

-Nasıl diye bakıyor soruyorlar sadece, bana soruyor. Ciltlerinizi ne yapıyorsunuz? Sizin İranlılar ciltleri bu kadar güzeldir, siz ne yapıyorsunuz? Ne sürüyorsunuz yüzünüze, cildinize? Vallahi diyorum ben bir şey sürmüyorum. Sadece dikkat ediyorum. Güneş kremine bayanlar geliyor, yaşlıları benden daha küçük, çok küçük. Benim kızımın yerinde geliyor şuraları hepsi kırışik(göz çevresini işaret ediyor). Makyaj yaptığım zaman böyle kaldırıp, kırışikları ondan sonra eyeliner çekiyorum. Ya diyorum Allah'a şükür siz neden böylesiniz? Sigara kullanıyorlar, içiyorlar. Ondan sonra sigaradan dolayı, gözlerine krem akşamları sürmüyor, göz kremi vardır orası için. Ben yirmi beş yaşından beri şey krem sürüyorum akşamları her akşam göz kremi sürüyorum sonra bak şimdi benim otuz sekiz yaşım var. Bakıyorsun kırışiklik falan yok söylüyorum ama sadece o soruyu çok bana soruyorlar. Siz şey ciltlerinize ne sürüyorsunuz? Ciltlerinize o kadar temiz şey oluyor.

-Başka ne soruyorlar?

-Kaş soruyor cilt makyaj tırnak soruyorlar. Biz öyle bakıyoruz biz ciltlerimize de bakıyoruz kaşlarımızı da tırnaklarımızı da. (12, Yaş 38, Kadın)

Görüşmeci benzer bir cevapla yerli kadınların en fazla cilt, kaş, makyaj ve tırnak bakımları hakkında sorular sorduklarını aktarmakla birlikte, yaşı ondan küçük olan görüşmecilerin kendisinden daha olgun göründüklerini ve ciltlerinde daha fazla kırışiklik olduğunu belirtmiş ve bu durumu bakımın ihmali olarak değerlendirmektedir. Yerli kadınların bakımlarını ihmal ettiklerini düşünen görüşmeci, bu durumdan rahatsızlık duyduğunu hissettirecek şekilde bir serzenişle anlatmaktadır. Diğer görüşmelerde olduğu gibi tek taraflı bir aktarımla gerçekleşen sohbetler, kadınlar arasında güzellik ve bakıma dair hiyerarşik bir konumlanmayı

doğurmaktadır. Tüm bunların ışığında kuaför sahiplerinin dışardan bir gözlemci olarak, güzellik ve bakım sohbetlerine dair aktarımları tartışma için önemli olacaktır.

-Müşteriler tabii bizim konuştuğumuz şeyleri soruyorlar. Sizin İranlılar çok bakımlı her gün makyaj yapıyorlar mı? Onlar da evet biz böyle bakımsız çıkmayız, saçımızı toplayıp çıkmayız. Her gün makyajlı çıkarırız. Hep böyle sorular oluyor yani. Niye mesele burun estetiği yapılıyor? Niye tırnakları hep protezdir? Genelinin yani ciltle ilgili işte kaşla ilgili veya bunun dışında herhangi bir işte cildimize ne kullanıyorsunuz, kaşınızı nasıl yapıyorsunuz? Bu tarz sorular diyaloglar geçiyor. Yani ciltle ilgili değil de daha çok kaş daha bu kalıcı kaş makyaj olaylarını biliyorsunuz. Kalıcı kaşlar daha çok orada makineyle kıl tekniğiyle yapıldığı için burada da çok gelişmediği için yani bizim ilimizde geçmediği için normalde diğer büyük illerde çok var çok da yaygın. Burada da onlar İranlılar bu işi yapıp uyguladığı için bizimkilerin daha çok ilgisini çekiyor. Çünkü niye bizim insanımız da aç her gün bir şeyler öğrenmeye, yeni bir şey görüldüğü zaman ona daha çok böyle akın akın tercih etmeye şey yapıyorlar yani çalışıyorlar yani bayanlarımız tercih ediyorlar yani işin açıkçası. (K10, Yaş 30, Erkek)

Görüşmeci, salonunda çalışan İranlı kadınlar ve yerli müşterilerin güzellik ve bakım ile ilgili sohbetlerde bulduklarını aktarmaktadır. Yerli kadınlar, İranlı kadınların her zaman bakımlı görünmeleri, makyaj, kaş gibi konuları merak ederken İranlı kadınlar bu soruları cevaplandırıldığını da ifade etmektedir. İranlı kadınların güzellik ve kozmetik sektörüne yeni hizmetler kazandırdığına yönelik de ifadeleri mevcuttur.

İlk sordukları soru, kadınlara siz ne yapıyorsunuz? Siz yüzünüze ne yapıyorsunuz? Tabii direkt hani iletişim oluyor mesela kadını görüyor İranlı olduğunu görünce hemen burada hep şöyle bir şey var İran aslında bu biraz da şeyden kaynaklanıyor erkekler İranlı kadınları çok beğeniyor. Ve kadınlar da bu süreçte şunu düşünüyor kadınlar güzel bizim erkeklerimiz de bunlara hayran e biz tabi bunun sırrını öğrenelim hani bu güzellik nereden geliyor diye. Tabi ki soruyorlar işte, siz yüzünüze ne kullanıyorsunuz? Siz yüzünüze hangi maskeyi kullanıyorsunuz? İşte hangi fondöten daha iyidir? Mesela hiç unutmam ben şeyi de duymuştum yüzleri daha dolgun olsun diye bazı farklı fondötenleri vardı mesela sürdükleri zaman şişirirdiler şişirme etkisi tabi işte direkt onu soruyorlar. Siz hangi fondöteni kullanıyorsunuz? Yüzünüz nasıl böyle şiş duruyor falan diye, dolgun duruyor diye.

-Peki bu güzellik ve bakımla ilgili önerilerden denk geldiğiniz oldu mu?

Mesela özellikle bir şeyi çok öne çıkmamıştım şöyle bir kremden veya işte şöyle bir üründen bahsediliyor mesela isim söyleseler bile burada öyle bir şey olmadığı için bulamıyorsun ama o yüz şişirme şeyini mesela herkes çok merak ederdi. Yani o nasıl bir fondöten ki Aynı dakika dolgunluk veriyor, hissiyatı oluşturuyor. Bunu normalde hep merak ederdiler ama hani bunun önerisinin nerede olur, nasıl diye bir şey söylenilmiyordu.

Peki, fiziksel özellikleriyle ilgili kadınların böyle dikkatini çeken sordukları bir şey oluyor muydu?

Bence genellikle ten çok dikkat çekiyor. Çünkü pürüzsüz bir tenleri var ve beyaz bir tenleri var. Dikkat çeken kısım odur diye düşünüyorum. Çünkü şöyle söyleyeyim. Yemelerine çok düşkünler. Ve çok da kilolular. Yani hani beden olarak, fizik olarak çok böyle dikkatini çekebilecek bir yanları yok ama tenleri dikkat çekiyor gerçekten yani ciltlerinin bebek gibi olması, pürüzsüz olması bir de onların birkaç göz olayı vardır. Yani kaşı kısaltırlar, gözü çekik bir hale getirirler ve hepsi tek tiptir yani böyle benzetilir. Onu da çok soran oluyor. İşte siz kaşınıza ne yapıyorsunuz, ne sürüyorsunuz falan deyip de sorun çok oldu yani.(K7, Yaş 28, Kadın)

Görüşmecinin aktarımıyla, yerli kadınlar İranlı kadınlarla salonda karşılaştıklarında hemen bakım ve güzellik pratikleri ile ilgili sorular sormaktadırlar. Bu durumu, Vanlı erkeklerin İranlı kadınları beğenmeleri ve güzel bulmalarıyla alakalı olarak açıklamaktadırlar. Bu ifadelerden yola çıkarak, eril olanın beğenisinin kadın bedeni üzerindeki doğrudan etkisini görmek mümkündür. Bourdieu'cu yaklaşımla toplumsal beğeni olarak adlandırdığımız beğeniler, aslında eril olanın belirlediği standartlardır. Bu örnekte bunun dolaysız etkisini görmek mümkündür. Bunun dışında diğer aktarımlarda ortak olarak cilt ve bakımı öne çıkan söylemler arasında yer almaktadır. İranlı kadınların kullandığı ürünler birçok görüşmede olduğu gibi bu aktarımlarda da yer almaktadır. Yerli kadınlar, İranlı kadınların temsillerine ve bakım pratiklerine duydukları ilgiyi temsillerinden etkilenme durumu ile açıklanabilmektedir.

Çok soruyorlar meraklı halkımız. Maalesef soruyor. Genellikle sordukları soru da şu şekil, ne kullanıyorsun? Saçına neyle bakıyorsun? Kaşını nasıl yaptırın? Mesela makyaj malzemeleri gibi şey sorular soruyor. Yüzün neden bu kadar pürüzsüz? Ne kullanıyorsun? Bize söyle biz de kullanalım. Böylece birçok soru soruyorlar, en çok ciltle ilgili cilt bakımıyla. Çünkü diğer sadece dış görünüş olarak görüyorlar. Diğer şekilde görmedikleri için sadece saç, makyaj, işte beden olarak böyle sorular soruluyor. (K8, Yaş 28, Kadın)

Görüşmeci gözlemlerini aktarırken, yerli kadın müşterilerin İranlı kadınlara sıkça sorular sorduklarını, bakım pratiklerini merak ettiklerini bunlardan en çok kaş, makyaj ve cilt bakımının öne çıktığını ifade etmektedir. Sordukları soruların yalnızca dış görünüşleri hakkında olması temsillerinden etkilenme durumuyla açıklanabilir.

Sonuç olarak İranlı ve yerli kadınların arasında geçen sohbet çoğunlukla İranlı kadınların aktarımlarının ağırlıklı olduğu, beden temsilleri ile alakalı olarak gerçekleşmektedir. Görüşmeci aktarımlarından ve sahada yapılan gözlemlerden yola çıkarak şunu söylemek mümkün olacaktır ki, sohbetler sırasında en çok sorulan kaş, cilt, makyaj ve tırnak görünüşleri gibi özellikler İranlı kadınların temsillerinde en belirgin özelliklerin arasında yer almaktadır. Bu şu yüzden önemlidir, yerli kadınlar kamusal alanda karşılaştıkları İranlı kadınların en belirgin, dikkat çeken özelliklerini

benzer bir ilgiyi toplamak ve eril olanın beğenileri ile oluşturulmuş güzellik standartlarını yakalamak amacıyla isteyebilmektedirler. Dolayısıyla Bourdieu'nün (2014), ifade ettiği şekliyle beden, kültürel bir belirlenim sonucu eril tahakkümün belirlediği kategoriler dâhilinde inşa edilir. Bu bir süreci kapsar ve yukarıdaki durumda olduğu gibi toplumun değişen güzellik algıları sonucu inşaların da değişip yeniden formüle edilebilir olduğunu gösterir.

4.6.Yerli Ve İranlı Kadınların Kentteki Teması

Bu başlıkta İranlı ve yerli kadınların temaslarını ortaya koyabilmek amacıyla her guruba ayrı olarak yöneltilen sorularla, duruma farklı perspektiflerden bakabilmek mümkün olacaktır. Yerli kadınların daha önce İranlı kadınların çalıştığı kuaförlere gidip gitmediğini, kuaförlerin daha önce bir İranlı kadınla çalışıp çalışmadığını ve İranlı kadınlara, yerli kadınlarla olan ilişkilerini sorarak üç boyutlu bir analizle temasın nasıl gerçekleştirildiği ortaya konulacaktır.

Temasa yerli kadınların perspektifinden bakılacak olursa, öncelikle ne sıklıkla kuaför veya güzellik salonlarını kullandıklarına bakmak önemli olacaktır. Örnekle;

Yani ayda bir en az. Ayda bir kere gidiyorum. Zaten şöyle her ay lazer epilasyonu düzenli gidiyorum. Kuaförüm şuan kaşımın uzun olduğuna bu kaşımı bozdukları için şey yapamadım. Uzatiyorum şu an. Normalde kuaföre düzenli olarak gidiyorum. Mesela saçımı kestirmek için birkaç ayda bir gidiyorum, kaşlarımı aldirmek için gidiyorum. Bıyığımı yüzüme aldirmek için gidiyorum. (Y6,Yaş 25, Kadın)

Görüşmecinin de ifade ettiği gibi, görüşmeci gurubunun yarısında ortaklaşan bir söylem olarak, ayda en az bir kere kuaföre gittikleri genellikle kaş, bıyık, yüz tüylerini alma gibi epilasyon işlemleri için tercih ettiklerini belirtmektedirler. Diğer aktarımlarda bu sıklık iki üç günde bir veya birkaç ayda bir olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bilginin ışığında yerli kadınların daha önce İranlı bir kadın kuaförden hizmet alıp almadıklarını sormak temasın sıklığı hakkında bilgi verecektir.

Yerli kadınların neredeyse tamamı en az bir kez olmak üzere İranlı kadınların çalıştığı bir kuaföre gitmiş ve ondan hizmet almıştır. Ayrıca kuaföre gitmeden önce hizmet alacağı kişinin İranlı olduğunun bilincinde olup olmadıklarını belirtmeleri isteyerek, yerli kadınların temsillerinde İranlı kadın temsillerine yakın bir görünüşü yakalamayı isteyebilmesi durumunu görebilmek mümkün olacaktır. Bu durumla ilgili deneyim aktarımlarına yer verecek olursak;

-Evet evet gittim.

-Peki İranlı kadın olduğunun bilincinde olarak mı gittiniz?

-Hayır rast geldim tanıştım, memnun da kaldım. Evet onların gerçekten güzellik anlayışları bizim kendi kültürümüze göre daha farklı, onların kültürle alakalı olduğunu düşünüyorum ki kültürün etkilediği o güzelliği çok güzel bir anlayışla yaptıklarını gördüm. Bu güzel bir şey aslında ama benim de çok böyle onayladığım bir durum değil açıkçası.

-Peki sürekli gittiğinizde İranlı bir kadın kuaför var mı?

-Sürekli değil ama gittiğim var evet. Diğer kaş alımlarına göre söyleyeyim beden olarak gördüğüm işte şey kaş alımı kaşta da mesela normal sınırın dışında, daha doğrusu sınırlanmanın dışında farklı bir uygulamayı gördüm. Yakıştırdım evet gerçekten anlayışı farklı güzellik anlayışı farklı bana hitap ediyor mu? Ediyor, yüzümü bozuyor mu? Hayır. Aslında yüzümdeki ifademi daha çok yumuşaklaştırıyor. Ben de bundan memnun kaldığım için tabii ki de artı bir tercihim oluyor yani bunu söylemeden edemeyeceğim.(Y5, Yaş 30,Kadın)

Bu görüşme, Van'da güzellik ve bakım sektöründe çalışan en eski kadınlardan biri olan İranlı bir kadının kuaföründe gerçekleştirilmiştir. Görüşmeci daha önce düzenli olmamakla birlikte birden fazla kez İranlı kadınların çalıştığı kuaföre gidip hizmet almıştır. Tesadüfen karşılaştığı kuaförden memnun kaldığını ve İranlı kadınların güzellik anlayışının kendi kültüründen farklı fakat beğenisine hitap edecek şekilde olduğunu vurgulamaktadır. Bir başka aktarımda;

-Evet gidiyorum. Kaşlarım bir kadının yanına yaptırıyorum.

-peki ilk gittiğim zaman orada İranlı bir kadının çalıştığını bilerek duyarak mı gitmiştiniz?

-Aynen öyle yapmıştım. Bir arkadaşım kaşlarımı ilk onda aldırdı, hoşuma da gitti. Aslında aynı etkiyi görmedim ama en azından daha düzeltebileceğime inandığım için onun yanına gitmeye başladım. Yaklaşık altı, yedi senedir de ona gidiyorum.

-Memnun musunuz?

-Memnun muyum? Zaman zaman, aceleyle geldiği zaman olmuyorum ama işini özlemle yaptığımda evet memnunum. (Y6,Yaş 25, Kadın)

Görüşmeci, kaşlarının düzenli olarak İranlı bir kadın kuaför tarafından alındığını ifade etmekte ve kuaföre gitmeden önce çalışan kişinin İranlı olduğunun bilincinde olarak gitmiş ve bu durum tercihi üzerinde etkili olmuştur. Çok uzun süredir aynı kuaförü tercih etmesi memnuniyetinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Başka bir örnekle;

Ben zaten bir tek İranlı kadınların çalıştığı kuaförlere gidiyorum çünkü ya şöyle mesela düzenli olarak dedim ya kaş alma için gidiyorum diye buradaki

Türk kuaförler böyle benim sevmediğim tarzda yapmıyor, sevmediğim tarzda kaşı çok inceltiyorlar. Ama o İranlı kadınların bilmiyorum yani ben bir kuaföre giderken ilk önce kuaförün kendisine bakıyorum kendisine ne yapmışım? Gerçekten eğer kendisine yaptığı şeyleri beğenirsem bana da güzel yapar diye düşünüyorum öyle gidiyorum İranlı benim güzellik algıma İranlı kadınlar daha çok uyuyor. Çünkü gerçekten güzellik algılarını beğeniyorum onların. Hani kalıp kaş ya da ne bileyim güzel göz ben makyaj yaptırdığımda da kuaföre hani ne bileyim bir organizasyon var diyelim kuaföre gitmem lazım, özellikle İranlıları tercih ediyorum orada Türk ya da İranlı çalışıyorsa özellikle İranlıyla çalışmayı tercih ediyorum. Çünkü dediğim gibi benim algıma ya da istediğim işlemleri daha rahat yapabiliyorlar. Buradakiler böyle nasıl söyleyeyim? Atıyorum sen basit kaş alıyorsun diyor ki sana şey duruşu çok güzel olacak. Kaşımı fare kılı şey kıyruğu gibi yapıyor incecik hiç yakışmıyor ama ısrarla sana diyor ki yok yakıştı. Vallahi yakışmadı ama İranlı kadınlar senin dediğin ölçüde gidiyorlar ya da benim güzellik algım onlara uyduğu için benim ölçüme uyuyor da olabilir bilemiyorum ama Türk tercih etmiyorum kuaförlerden. Yani oraya gitmeden önce orada İranlı bir kadın çalıştığının bilincinde olarak ve özellikle bu kriteri gözeterek aynen kuaförler var. Hani birkaç yere gidiyorum. Hani her işlem için ayrı kuaföre gidiyorum. Özellikle kaş aldırma ya da cilt bakımında İranlı kuaförleri tercih ediyorum çünkü şey oradaki cilt bakım malzemeleri de mesela İran'dakiler ben makyaj malzemelerimi de çoğunlukla İran'dan getiriyorum zaten.(Y7, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci, İranlı kadınların çalıştığı kuaförler dışındaki kuaförlere gitmediğini aktarmaktadır. Bu konudaki memnuniyetini belirtirken yerli kadınların hizmetlerinden memnun kalmadığını ve İranlı kadınların güzellik anlayışına uygun hizmet verdiklerini ifade etmektedir. Önemli bir vurgu olarak tercih ettiği kuaförlerde öncelikle kuaförün beden temsiline baktığını, beğendiği takdirde tercih ettiğini ifade etmektedir. Bu durum görüşmecilerin aktarımında ifade edildiği gibi yerli kadınların, İranlı kadınların temsillerini beğendikleri için tercih ettiği ve kuaförlerinde bu yüzden İranlı kadınlarla çalışmak istediği çıkarımını desteklemektedir. Önemli bir aktarım olarak görüşmecinin kaş alma, cilt bakımı gibi hizmetlerde özellikle İranlı kadınları tercih etmesi durumu ile İranlı kadınların beden temsilleriyle ilgili en çok soru sorulan, ilgi çeken kaş ve cilt sohbetleri ile ilişkilendirilebilir. Bu çıkarım bizi şuna ulaştırabilir; yerli kadınlar İranlı kadınların beden temsilinde en belirgin olan özelliklerini kendi temsillerine yansıtmak isteyebilmektedirler.

Yapığımız görüşmelerde örnekleme oluşturan kuaför sahiplerinin tamamı daha önce veya hala İranlı kadınlarla çalıştıklarını belirtmektedirler. Kuaförlerin bu konu ile ilgili aktarımına yer vermek gerekirse;

Peki daha önce hiç İran'da bir kadınla çalıştınız mı?

-Çalıştım.

-Biraz deneyiminizden bahsedebilir misiniz?

-Ya İranlı kadınla çalıştığım sadece makyajına bayıldım. Ya makyajı yapması çok güzel detaylara kadar en ince ayrıntıya kadar çok dikkat ediyor. Ama onun dışında ağdasıdır, kesimidir, boyasıdır iyi değildi.

-Peki müşterilerin biliyor muydu? Onun bir anlı olduğunu?

-İranlı olduğunu zaten yüz metreden görsen tanırsın kaşlarından, burnundan

-İranlı olduğu için gelen müşterilerin oluyor muydu?

-Yani mesela geldikleri zaman sadece tercümanlık yapıyordu bana sağ olsun. Bunun dışında makyaj isteyenlere mesela İranlı makyaj çok güzel yapıyor dediğim zaman makyaj yapıyor. Onun dışında diğer işlerden hiçbirinden anlamıyordu sadece makyajları güzel İran'ın bence.

-neden İranlı kadınla çalıştınız peki?

-Ya dediğim gibi ya ilk başta geldiği zaman işe ihtiyacı olduğunu, burada çok tecrübesi olmadığını, buranın yabancısı olduğunu dile getirdi ve makyajının çok güzel olduğunu söyledi. Makyajın ilk önce benim üzerimde denemesinden yanaydı ki denedi. Gördüğüm zaman vaov dedim. Hani ben burada olmasam bile en azından bir gelin geldiği zaman bu gelini kaldırır en azından hani benim yerimi tutacak bir insan olduğunu ya da arkamı toparlayacak bir insan olduğunu düşündüğüm için aldım.

-Peki onun dış görünüşü de bunda etkili oldu mu?

-Tabii bakımlı olması gerçekten etkili oldu. Hani müşterilerin geldiği zaman işte bu bakımlı, bu güzel makyaj yapıyor aynı makyajı bize de yapsın diyen çok insan oldu. Yani bana çok faydası dokundu makyaj konusunda.

(K5, Yaş 25, Kadın)

Görüşmeci, daha önce İranlı bir elaman çalıştırdığını ve tercih sebebinin ise güzel makyaj yapması olduğunu aktarmaktadır. Çalıştırdığı kişinin İranlı olduğu uzaktan anlaşılacak temsil özelliklerine sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun müşteriler tarafından tercih edilmesinde etkili olduğunu aktarmaktadır. Buda yerli kadınların İranlı kadın temsililerinden etkilendiğine işaret etmektedir.

Bir başka katarımda;

- Daha önce hiç İranlı bir kadınla çalıştınız mı?

-Çalıştım.

-Evet ise neden? Ve kaç yıl çalıştınız?

- Şöyle dediğim gibi on üç yıldır kendi salonumuzda hizmet veriyorum daha önce birkaç İranlıyla çalıştım ilk açtığımız dönemler bir sekiz ay, dokuz ay yanımızda İranlı bir arkadaşımız çalıştı gerçekten işini çok çok iyi yapıyordu yani diyebilirim ki günde en az aldığı para, yüzde elli olarak çalıştırıyoruz biz en az aldığı para beş yüz lira diyebilirim günlük aldığı tabii. İranlılar şöyle, İranlıların sağı solu belli olmuyor yani. Bugün çok iyi çalıştırırlar, çok iyi para kazanıp yarın öbür gün hemen kendilerine dükkan açabiliyorlar yani. Ben o yönden İranlılara çok güvenmiyorum. (K4, Yaş 25, Erkek)

Görüşmeci, İranlı kadınlarla çalışmış/çalışmakta ve çalışmalarından oldukça memnun kaldığını ifade etmektedir. Daha önce de gözlemlediğim bir durum olarak, İranlı kadınların çalıştıkları kuaförlerde hizmet verdikleri müşteri sayısına göre komisyon aldıklarını bu örnekte de görmek mümkündür. Yüzde elli komisyon alarak çalışan İranlı personelin, günlük kazancının çok yüksek olduğu dolayısıyla işletmeye sağladığı kar oranının da yüksek olması onun sık tercih edilen bir kuaför olduğunu göstermektedir. Buna benzer bir durum olarak sektörde isim yapmış başka bir İranlı kadının çalıştığı yerden ayrılıp kendine ayrı bir dükkân açma isteği işveren tarafından reddedilmiş ve işveren kendi dükkânında ona ayrı bir alan açarak komisyon almadan çalışmasını teklif etmiş ve bu teklif dâhilinde birlikte çalışmaya devam etmektedirler. Bunun sebebi olarak, İranlı kadının gitmesi halinde müşterilerin de kaybedebileceği ve orda çalışmaya devam ederse müşterilerin o kuaförü tercih etmek isteyecekleri ile ilgilidir. Bu etnografik sohbetler sırasında aktarılan bir deneyimdir.

Bunun dışında kuaförlerin büyük çoğunluğunun ortaklaştığı bir veri olarak, yerli kadınların birçoğu gittikleri kuaförlerin İranlı olduğunun bilincinde olarak tercih etmektedirler. Bununla ilgili bir aktarım olarak;

-Evet. Kesinlikle. Yani duyduğu zaman yani Kuaför Erhan Demirören'de bir efsane var İranlı çok güzel kaş alıyor ve de çok güzel manikür pedikür yapan var geliyor. Onun için gelen çok oluyor yani.

-Şu anda var mı?

- Evet var.

-Kaç İranlı?

-2 Tane. (K3, Yaş 40, Erkan)

Görüşmeci, gelen müşterilerin çoğunun daha önce gelen müşterilerin memnuniyeti sonucu tavsiyeler alarak tercih ettiklerini vurgulamaktadır. Hâlihazırda iki çalışanın İranlı olması bu durumu destekler niteliktedir.

Genel olarak toparlamak gerekirse yerli ve İranlı kadınların kuaförde ve kamusal alanlardaki temasına dair şunu söylemek mümkündür; yerli kadınlar İranlı kadınların çalıştıkları kuaförlere gitmeyi tercih ederken, kuaför işletmecileri bu durumu değerlendirip talebe karşılık olarak İranlı kadınlarla çalışmayı tercih etmektedirler. Bu durumun beden temsillerine etkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir yerde durmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, kadınlık rolünü kurgularken idealize ettiği dayatmacı normlar gereği, bakım ve güzellik gibi kavramların kadın bedenini sömüren ve kuşatan etkisini bu örneklerde görmek mümkün olabilir. Butler'ın (2008) toplumsal cinsiyet rollerinin bedeni dizayn etme süreci, Yukarıdaki tartışmalarla ilişkilidir. İdeal kurguya yakın olan İranlı kadın temsili ile karşılaşan yerli kadınlar, bu idealleri yakalamak adına kurdukları temasta İranlı kadınların beden temsillerinde gördükleri özellikleri kendi temsillerine yansıtmak istemektedirler. Ayrıca eril olanın beğenisini alan temsillerin kültürel beğeni standartlarını oluşturmasının beden inşasındaki etkisi de tartışmalarla desteklemektedir İranlı kadın temsillerinin kentteki erkeklerin beğenisini toplaması, toplumsal bir beğeni haline gelerek güzellik ve ideal bakım için bir örnek haline gelebilmekte ve sonucunda yerli kadınlara bu ideallere yakın bir beden inşa etmeyi dayatabilmektedir. Bourdieu'nün (2014) simgesel şiddet kavramı bu durumu açıklayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunların sonucunda beden değişen toplumsal beğenilerle yeniden inşa edilir. Bu kez inşaya zemin olan etken, iki farklı kültürün inşa ettiği bedenlerin karşılaşması durumudur ve bu durumun çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır.

4.7.Temsiller Karşılaşıyor

Bu kısma kadar tartışılan bölümlerde görüşmecilerin beden, ideal beden, güzellik ve kültüre dair algılarına yer verilmiştir. Araştırmaya konu olan iki farklı kültürde inşa edilen temsillerin, kamusal alanlarda karşılaşması durumunu nasıl algıladıkları araştırma için oldukça önemlidir. Bu başlık altında karşılaşmanın beden üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek adına üç görüşmeci grubunun da söylemlerine yer verilerek karşılaştırmalı bir analiz yapılacaktır. Öncelikle yerli ve İranlı kadınların duruma dair algılarına ve aktarımlarına yer verilecektir, daha sonra kuaförlerin alanla

ilgili biri olarak karşılaşmaya dair söylemleri tartışma için önemli bir aktarım olacaktır.

Birey, beden temsili ile toplumsal yaşama ve kamusal alana dâhil olurken, görünüşünün insanlara hakkında bazı fikirler vereceğini bilir, bu nedenle temsilini önemser. Bedene dair yapılan her söylem, kullanım ve birçok pratiğin doğasına kaynaklık eden kültürün temsilidir. Bedenin inşa süreci sosyo-kültürel değerler etkisiyle kolektif bir kurguyla gerçekleştirilir (Bilgin,2016). Bu anlamda farklı kültürlerde kurgulanmış, inşa edilmiş bedenlerin kentte, kamusal alanlarda karşılaşmalarının beden temsillerine nasıl yansıdığını ortaya koymak adına söylemlere yer verilecektir,

-Bence İranlı kadınlar bizim kadınları bakımsız buluyor. Bizim kadınlar da İranlı kadınları da ciddi anlamda tehlike olarak görüyorlar. Bence bizim yerli kadınlar, İranlı bir kadınla karşılaştıklarında evliyse eğer ürkiyor. Ben ürktüklerini hissedebiliyorum. Belki paranoyakça, belki de üvey annem İranlı olduğu içindir, bilmiyorum. Bence korkuyorlar ya bilmiyorum ben öyle hissettim. Hiç böyle bir duyum da almadım ama ben o karşı karşıya geldiklerindeki o etkileşimden anlıyorum o gerilimden anlıyorum. Bence korkuyorlar ailelerinin bozulacağını aile, yapılarının bozulacağını ya da Van'ın bozulup kocalarının bozulacağını, tırnak içinde söylüyorum bunların hepsini bence bunların hepsini artıkça çok korkuyorlar.

-Peki sizce İranlı kadınlar, yerli kadınlardan etkileniyor mudur?

-Bence hiç umursamıyorlar. Onlar sadece buraya gelip eğlenmek istiyor. Ve daha ucuza alışveriş yapmak istiyorlar. Bence hatta içlerinden şey diyorlardır marketlerde bu kadar ucuz ve güzel şeyler var niye bu kadar çirkin giyiniyorlar diye de düşünüyor olabilirler. Ama maddi farklılığın farkında olmadan yargılama yaptıklarını da düşünüyorum. Belki başkaları vardır böyle düşünmeyen ama işte kişiden kişiye değişir ama bence onların çok umurunda değil. (Y2, Yaş 25, Kadın)

Görüşmeci, yerli ve İranlı kadınların karşılaşması ile ilgili olarak; İranlı kadınların yerli kadınları bakımsız bulduğu için bir etkilenme durumundan bahsedilemeyeceğini ifade ederken, yerli kadınların İranlı kadınları bir tehdit olarak algıladığını, aradaki bu etkileşimin dışarıdan anlaşılabilir olduğuna dair söylemlerde bulunmaktadır. Üvey annesinin de İranlı bir kadın olması bu duruma dair bazı ipuçları sağlayabilmektedir. Bu örnekte altı çizilen “onların çok umurunda değil” vurgusu; temsili ile beğenilen, bakımlı olan ve bunun sonucu olarak yerli kadınlara karşı görece daha avantajlı konumda olan İranlı kadınların, bu avantajlarının farkında olduklarına yönelik vurgudur. Bu konumlanmayı doğrulayan başka bir aktarım olarak;

-İranlı kadın dediğim gibi uyanıp bakımını yapan insan bizim kadınıımız uyanıp önce çocuklarına bakıp evini temizleyen insanlar. Yani Van kadınıımız biraz onları da böyle hoş karşılamıyorlardır. Ben öyle düşünüyorum çünkü dışarıdan bakıldığında çok bakımlı kadınları görüyorlar insan kendisi de öyle olsun ister ama onların yaşantıları, evde buldukları durum, konumları belki buna elverişli değildir. İranlı kadın yerli kadına daha baskın çıkar bence bizim yerli kadınlarımız da onları pek sevmiyorlar yani hoş bulmuyorlar.

-Peki neden sence? Yani sadece bakımlı oldukları için mi?

-Sadece bakımlı oldukları için değil aslında bizim buradaki yerli kadınlara baktığımızda eşlerinden gördükleri değerlerdi o kadar şey değil yani elle tutulur derecede değil. İranlı kadınların acaba şunu düşünüyorum İranlı kadın bakımlı ve güzel olduğu için eşleri bu kadar değer veriyorlar çünkü dışarıdan görüyoruz ve eşler kadınlara göre daha kötüler. Böyle söyleyeyim. Karşılaştırdığımızda eşler kadınlardan daha kötüler ama kadın çok güzel, çok bakımlı. Buradaki kadınlara baktığımızda eşler güzel ama kadınlar kötü, hani dışarıdan bakıldığında güzellik olarak yaşam tarzları mı diyeyim? Hayata bakış açıları mı diyeyim bilmiyorum. Bizim kadınlar tamamen evcil olan kadınlar. Çocuklarına, eşlerine bağlı, ailelerine bağlı kadınlar. Ama onlar gezmeyi seven, eğlenceyi seven ve kendilerine bakmayı, o günü yaşamayı seven kadınlar çok çok ayrı insanlar.

-Peki sence birbirlerinden etkileniyorlar mı?

- Bence etkileniyorlar.

-Hangi anlamda mesela Yerli kadınlar, İranlı kadınların neyinden etkileniyor?

Şöyle İranlı kadınlar Türk kadınları yani yerli kadınlarını hayatından etkileniyor yaşadıkları yerden etkileniyor çünkü İran'da böyle bir hayat yok İran'da şal takımı var hani tesettür derler ya orada şeriat var ama Türkiye'de o yok. Onlar buraya çok özeniyorlar o konuda, gezme olsun, yeme, içme olsun, oturdukları kafeler olsun, İran'da kafe kültürü yok. Buradaki gibi kafeye oturma şeyi yok yani. İmkânları yok. O kadar kafe yok çünkü. Türk kadınlarımız yani yerli kadınlarımız bence onlara özeniyorlar. Çünkü ben görüyorum Onlar Van'da yoğunlaştıktan sonra Van'da bir burun estetiği operasyonu arttı çünkü çarşıda hep üç kadından iki tanesi estetikli. Ya da kaş ekimi olur ya o yoğunlaştı. Yani bir özenme konusu var aslında. Çünkü görüyoruz çarşıda. Kadınları görüyoruz. Daha çok kızlar, kadınlar yine ailelerine bağlılar, ödün vermiyorlar ama Esnafların bile söyledikleri şeyler var İran'dan gelen kadınlardan sonra buradakiler de değişim gösterdi. Onlara benzeme çabalarına girdiler diye. Şimdi karşıdan bakımlı bir insanı görünce insan ister öyle olmayı istiyor. (Y3, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci iki grup arasında bir karşılaştırma yaparak, İranlı ve yerli kadınların önceliklerinin farklı olduğunu aktarmaktadır. İranlı kadının önceliği bakım, güzellik ve sosyalleşmeye dair iken yerli kadının öncelikleri ev içi ve çocuk bakım hizmetlerine dair konulardır. Bu durum, yerli kadınların kendilerine vakit ayıramadıklarına ve bakım yapamamalarına işaret etmektedir. Bununla beraber yerli kadınların, daha bakımlı ve ilgi gören İranlı kadın temsili ile karşılaşılması halinde

rahatsızlık duyabilmeleri ifade edilmektedir. Bunun dışında habituslar dâhilinde inşa edilen temsillerin, toplumsal bir konumlanmayı belirleyebildiği görülmektedir. Örneklerde de yer verildiği üzere; güzel ve bakımlı yani ideale uygun olan beden, toplumsal olanın beğenisine karşılık olarak ilgi görmekte ve bu durum kadınlar arasında avantajlı gurubu belirleyebilmektedir.

-Peki sizce yerli kadınlar ve İranlı kadınlar birbirlerinden etkileniyorlar mı?

-Ya tabi etkileniyordur şöyle diyorum ya kaş örneğini verdim mesela bu en büyük etkilenmenin göstergesidir. Ya Van'da yok böyle bir moda yoktu ama birden bire kadınlar bunu yaptırmaya başladı. Yani kendi kaşları olan bile bunu yaptırdı. Kendi kaşını kazıtıp bunu yapmaya başladı bu bence etkilendiklerini zaten gösteriyordur. Ama kalkıp sorarsan asla bunu kabul etmez. Yani diyorum ya hani gizli bir hayranlıktır ki İranlı kadınlar için de böyle mesela hani İranlı kadınlar da ben Vanlı kadınları çok örnek aldığını görüyorum ama onlara da sorsan onlar da kabul etmez. Hani etkileşim var ama gizli hayranlık şeklinde bence bu etkileşime ön yargılılar, ön yargıları hani İranlı bir kadını buradaki yerli bir kadına sorsan şey derler işte onlar Van'ı yıktılar derler. Hani direkt bu ataerkilliğin yapısını devreye sokarlar. İşte niye yıktı mesela? Çok açık giyiniyor. Ya sorsan deprem de açık yiyen kadınların yüzünden olmuştur (Y9, Yaş 24, Kadın)

Görüşmeci yerli kadınların, İranlı kadınların beden temsilinden etkilendiklerini fakat bu durumu kabul etmeden gizli bir hayranlıkla yaptıklarını ifade etmektedir. Görüşmecinin ifadeleriyle yerli kadınlar, İranlı kadınlara karşı hem bir önyargı hem de hayranlık geliştirmekte ve bu hayranlık sonucunda temsillerinin benzeştiğini, yerli kadınların İranlı kadınların kaşları gibi kaşlar yaptıklarını aktarmaktadır. Y9, bu durumu ataerkilliğin sonucu olarak görmektedir. Tanımlamalar genellikle tek taraflı bir etkilenmeye işaret etmektedir. Yerli kadınların karşılaşmaya dair algısı bu yöndedir. Peki İranlı kadınlar bu karşılaşma ile ilgili ne düşünmektedirler?

Buralılar da İran'dan bakıp çok değiştirmişler kendilerini İranlı kadınları görmüşler, çok değişmişler nasıl değişmişler mesela makyajları farklı olmuş kendilerine saçlarını yetiştirler, bakım yapıyorlar çok gelmişler. Bunları hep İranlı kadınlardan öğrendiler İranlılar çok gelirdi Vana Çok gelirdi görürler mesela iyi bir iş için çok yapıyorlar. Oralarda çok şeyler mesela bir gün müşteri geldi mesela otuz yaşlıdır, görürsen elli yaş gösteriyor onlara konuşurum diyorum bak bu kadar her şeye önem verme kendine önem ver. Niye ki hep bunları düşünüyorsan cam siliyorsun, pencere siliyorsun. Temizlik de iyidir ama kendine de yetiştirme önemlidir. Sen ne gerek var her gün her gün camları silersen ne gerek var? O camı haftada bir sil kendine yetiş.(İ1, Yaş 60, Kadın)

Görüşmeci yerli kadınların, İranlı kadınlarla karşılaştıktan sonra çok değiştiklerini ve bakıma daha fazla önem verdiklerini, bu pratikleri İranlı kadınların öğrettiklerini aktarmaktadır. İranlı kadın kuaförlerin yerli kadınlara nasıl görünmeleri ve bakımları

ile ilgili tavsiyeleri bu duruma örnek gösterilebilir. Görüşme sırasında da dikkat çeken ve bu söylemde yer alan bir durum olarak; İranlı görüşmecilerden bazıları yerli kadınların bakımlı görünmemesi durumundan öfkeyle bahsetmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet rolleri gereği bakımlı ve güzel olmak zorunda olan kadınların, beklentilerin dışında bir temsil edilmeleri ile alakalıdır (Butler,2008).

Yerli kadınların İranlı kadınların temsillerinden etkilendiğine dair bir başka söylem de;

-Van'daki kadınlar İranlı kadınlardan etkileniyorlar evet. Özellikle bu güzellik işlemlerini yapmaya başladılar. Daha çok İranlılara benzemek istediler bir fondöten olsa da çok beyaz olsak, kaşımız sizin gibi olsa bu tarz şeyler var mesela sarı saç ben altı yıldır Van'da yaşıyorum son iki yıldır herkeste sarı saç bir bakıyorum herkes kuaförden çıkıyor sarı saç. Bence bir benzeme çabası var çünkü erkeklerinde İranlı bayanlara bi cezbi bir bakışı olduğu için herkes öyle olmak istiyor.

-Peki İranlı kadınlar yerli kadınlardan etkileniyor mu?

-Van'daki kadınlardan hayır ama batıdaki kadınlardan evet. (İ6, Yaş 37,Kadın)

Görüşmeci yerli kadınların, İranlı kadınların beden temsillerinden etkilendiğini fakat bunun tek taraflı bir etkilenme olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumun sebebini erkeklerin beğenisiyle ilişkilendirerek açıklamaktadır. Yukarıdaki örnekte de yine eril beğenin bedeni temsili üzerindeki etki alanını görmek mümkündür. Her iki gruptan kadınlar da bu karşılaşma sonucunda yerli kadınların İranlı kadınlardan etkilendiği tek taraflı bir benzeşmeden bahsetmektedirler. Bunun sebebini eril beğeniye yakın olan temsili İranlı kadının bedeni temsili olmasıyla açıklamaktadırlar. Son olarak kuaförlerin bu konudaki aktarımına yer vermek gerekirse;

-Evet. Kesinlikle çünkü mesela bizim oradaki arkadaştan yola çıkarak gelen kişiler mesela onun kaşını görüp, kaşını yaptıyordu. Tırnağını görüp, tırnağını yaptıyordu. Bu etkileşim de bence, her yerde, her alanda, her kadında var ama İranlı olunca dediğim gibi hani işte bir tık daha yapabiliyordur. İşte özeniyordur hani daha önce İran'da birinde bir şey yaptırdıysa, bir daha gördüğü zaman başka bir İranlı tereddüt etmiyor ama tabii ki bunlar olumlu yönleri, olumsuz yönleri de var çoğu kişi de hoşlanmıyor hani abartılı buluyor. O yüzden çoğu kişi de hoşlanmıyor.(K11, Yaş 26, Kadın)

Görüşmeci yerli kadınların, İranlı kadınların bedeni temsiliyi gördükten sonra aynı işlemleri istemesini etkilenmesinin sonucu olarak görmektedir. Kadınlar arasında bu etkilenme durumunun her alanda olduğunu ifade etmektedir. Bu da temsillerin birbirinden etkilenmelerini olası bir durum olarak algılandığına işaret etmektedir.

Temsillerin yeniden inşası böylece doğallaştırılarak gerçekleştirilmektedir. Bu durum Bourdieu'nün (2014) yaklaşımına göre idealize edilen şemaların bedene doğallaştırılarak dayatılmasının örneğidir.

-Mutlaka tabii etkilenme oluyor. Karşılıklı olarak.

-Peki en çok hangi konuda etkilendiklerini düşünüyorsunuz?

-En çok genelde makyaj ve saçta genelde bizimkiler onların makyajlarına hasta onlar da genelde bizimkilerin saçlarına hasta.

-Peki sizce İranlı kadınlar buradaki yerli kadınları nasıl buluyorlar? Beğeniyorlar mı?

-Genelde şey olarak bakımsız buluyorlar. Genelde diyorlar ki işte burada buranın kadınları hep böyle, evde, çocuk bakıyorlar, böyle yapıyorlar, kocaları böyle yapıyor e bizimkiler de öyle değil bizimkiler de bizi bırakmışlar biz istediğimiz gibi yiyip içip gezip keyfimize bakıyoruz. Genelde konuşmalar bu tarz oluyor. (K3, Yaş 40, Erkek)

Görüşmeci beden temsillerinin birbirlerinden karşılıklı olarak etkilendiğini ifade etmektedir, yerli kadınlar İranlı kadınların makyajlarını, İranlı kadınlar ise yerli kadınların saçlarını beğenmektedir. Bu karşılıklı bir etkileşime işaret etmekte ve farklı görüşmeci aktarımlarında benzer tanımlamalar görülebilmektedir. Üç farklı perspektiften yaklaşarak yapılan karşılaştırmalı analizden yola çıkarak; yerli kadınların, İranlı kadınların beden temsillerinden daha fazla etkilendiği çıkarımını yapmak mümkündür. Bu durumun sebebi olarak yukarıda bahsedildiği gibi toplumun belirlediği standartlarda güzel olan ve onaylanan bedene sahip olmanın sağladığı güzellik hiyerarşideki sosyal konumdur. Temsiller sosyo-kültürel inşalar oldukları gibi bu inşa etkileşim sonucunda değişebilir ve yeniden kurgulanabilmektedir.

Bu durumu daha iyi tartışabilmek adına çalışmada ortaya çıkan yeni bir kavram olarak “kıvrak beden” kavramı kullanılacaktır.

4.8. Karşılaşmalar Sonrası Beden Stratejisi: Kıvrak Bedenler

Beden, sosyal yaşantılarımızda gösterdiği gelişim ve değişimle var olan görünüşler olmakla birlikte, yalnızca bireysel bir inşa veya temsil değil, içerisinde yaşanılan toplumun ve kültürün değerlerini, işaretlerini vb. birçok sosyal izlerini taşıması sebebiyle toplumun da temsili olarak görülmelidir (Alptekin, D. & Delibaş, E. 2021). Bu yüzden bedene dair yapılacak tartışmalar da beden sosyo-kültürel inşa süreçlerini göz önünde bulundurarak gerçekleştirilmelidir. Bunu destekler nitelikte tartışmalarla, bedeni sosyo-kültürel bir inşa olarak ele alan Bourdieu'nün habitus

kavramı ve habitusun bedenleşmesi sürecini bedenın yapı içerisinde stratejik bir yeniden inşa pratiği geliştirmesi durumu, yeni bir kavram olan ‘kıvrak beden’ kavramıyla tartışılacaktır.

Bourdieu(2014), bedeni sosyal farklılıkların oluşturduğu habitusun yüzeye işlenmiş alanı olarak görmekte-dir, yani bedenler sosyal yatkınlıkların cisimleşmiş hali olarak görülebilmektedir. Bedenin yüzeyine işlenen yatkınlıkların tamamı bireye dair toplumsal pratikler; eylem, tercih ve beğenileri belirlemektedir. Beden burada hem yatkınlıkların alanı hem de yatkınlıkların eyleyicisi yani meydana getireni olarak anlaşılmalıdır (Arpacı,2020). Bu yaklaşımdan yola çıkarak bedenın, yapı içerisindeki konumu hem katkı yapıp yeniden üretimini sağlayan hem de mevcut olan yapıdan etkilenen bir konumda yer aldığını söylemek mümkündür. Bu çalışma dâhilinde konunun öznesi olan kadınlar düşünülecek olursa, kültürel değerlere karşı geliştirilen aidiyet söylemleriyle gerçekleştirilen birçok pratik, habitusun inşasına katkı ve yine temsillerinde kültürel beğeni ve beklentilere cevap verme arzuları da habitusun beden yüzeyini işlemesine örnek teşkil etmektedir.

Araştırma sonucunda ulaştığımız noktada, Bourdieu'nün(2014) Kabil’de yaptığı çalışmada olduğu gibi habitusların; bedene yönelik yaklaşım, beğeni ve sonucunda temsili belirleyen bir şeye dönüştüğu düşünülürse, farklı habitusların bedenlerdeki inşa süreci de farklı biçimlerde varlık bulabilmektedir. Bourdieu (2014), bedenlerin ilk aşamada cinsleştirildiğini ve sonrasında yapı içerisindeki konumunun belirlendiğini ifade etmektedir. Yapı içerisindeki bu konumlandırma, eril olanın dişi olan beden üzerinde kurduğu tahakküm-itaat ilişkisi ile kendini gerçekleştirmektedir. Bedenlere dair birçok anlam ve pratik bu ilişkisellekle belirlenmektedir. Eril tahakkümün oluşturduğu kategoriler ve şemalar bireylere kültürel süreçlerle doğallaştırılarak verilir, böylece bireyin yaşama dair yaklaşımını zihinsel süreçlerini ve hatta beğenilerini dahi belirler hale gelmektedir. Kadın bedeni eril olanın beğenisini kişisel beğeni olarak düşünabilmekte ve farkında olmadan yapının sürekliliğini sağlayabilmektedir. Bu durum eril tahakkümün beden üzerindeki belirleyici etkisi olarak ortaya çıkmaktadır (Bourdieu,2014).

Önceki bölümlerde yer alan kadınların bedene dair söylemlerinde -özellikle İranlı kadınların söylemlerinde- sıklıkla eril olanın beğenisine ithafen oluşturulan beden temsillerinden bahsedilmektedir. Kadınlar beden temsilleri ve kültür arasındaki

ilişkiyi açıklarken, erkeklerin balıketli kadınları beğenmeleri sebebiyle bu ölçüleri idealize ettiklerini ve temsillerinde bunu yansıttıklarını dile getirmektedirler. Yerli kadınlar da yine benzer söylemlerle ortaklaşarak ideallerin eril beğeniye ithafen belirlendiği vurgusuna sıklıkla yer vermiştir. Bu anlamda beden görünüşleri ve temsilleri farklılaşan kadınların, temsillerini oluşturan ve denetleyen eyleyiciler ortaklaşabilmektedir.

Çalışma için bir diğer önemli nokta ise habitusların karşılaşmasıdır. Habituslar değerler ve öğretiler ile birlikte beden üzerindeki süreci değiştirebilmekte ve değişimin sonucu bedenin yüzeyinde görülebilmektedir. Bu duruma İranlı kadınlar ile yerli kadınların teması sonucu beden temsillerinde değişen pratikler ve kuaför tercihlerinde İranlı kadınların çalıştığı mekânları tercih etmeleri örnek olarak gösterilebilir. Bu karşılama bize bir başka habitusla karşılaşma anında bedenin duruma yönelik geliştirdiği manevrayı gösterebilmektedir. Beden yapı içerisinde oluşturulan ve değişen ideal standartları yakalayabilmek adına yeniden bir form oluşturabilmektedir. Bu form oluşturulurken birey kendi temsilini tamamıyla değiştirmeden, karşı temsilde idealize edilen belli özellikleri temsiline yansıtmaktadır. Bu durum karşısında onayın dışında kalan beden, alan içerisinde stratejik bir manevra yaparak –deyim yerindeyse dans ederek- yeni formuna ulaşır. “Kıvrak beden” olarak tanımlanan bu durum, bedenin yapı içerisinde aktif bir biçimde strateji üretip konumlaması olarak aktarılabilir. İranlı ve yerli kadınların beden temsilleri, farklı habitusların bedenleri olarak karşılaşabilir ve bu karşılaşma bedeni yeni forma sokmaya yönelik bir manevra ile bedenin yüzeyine işlenebilir. Yerli bir görüşmeci, İranlı kadınların beden temsili ve güzellik algılarını beğendiğini ifade ederken kendi temsili ile ilgili müdahaleleri İranlı kuaförlere yaptırdığını belirtmektedir. Bu durum karşılama sonucu yeni forma sokulan bedene örnek olarak verilebilir. Yerli kadınların kendi temsillerine ek olarak İranlı kadınların kaş görünüşünü alması, bedenin yeni formunun kıvrak bir strateji ile kendini gösterdiği bir manevra olarak görülebilir. Bu karşılaşma, özelde İranlı ve yerli kadınların karşılaşması üzerinden örneklendirilse de, durum sınır aşırı bir tartışma olarak görülmelidir. Beden aynı manevraları medya organları üzerinden gerçekleşen bir karşılaşma ile de geliştirebilmektedir. Görüşmecilerin beden temsilleri, güzellik algısı ve sosyal medya arasındaki ilişkiyi açıklarken sosyal medyada görülen temsil ve uygulamaların kendi beden temsillerini ve güzellik algılarını belirlediğine dair

söylemleri öne çıkmaktadır. Yani medyada idealize edilen güzellik standartlarını yakalamaya çalışan beden, aynı kıvraklığı göstererek yeni forma ulaşmaya yönelik manevralar yapabilmektedir. Bu manevralara kıvrak denilmesinin sebebi, bedenin gerçekleştirdiği edimlerle yapı içerisinde esneyen değil; akışkanlık gösteren, tamamen yeni bir forma giren değil, bireyin kendi temsiline yaptığı eklemelerle kıvrılan güzellik standartlarına karşı yapılan hamleyi daha iyi açıklanabileceği düşüncesidir. Bu kavram bedenin inşasına dair sınır ötesi bir tartışmayı mümkün kılmaktadır. Yani beden, öylece duran yalnızca ait olduğu habitusun bedenleşmesinin sonucu değil farklı habituslarla karşılaşması durumunda manevralar yapabilen yapı içinde, kıvraklık gösteren bir inşa olarak bu durumu anlatmaya en uygun görülen 'kıvrak beden' kavramıyla yeniden tanımlanabilir.

5. SONUÇ

Bu tez çalışması, bedeni sosyo-kültürel bir inşa olarak ele almakla birlikte, farklı habitusların içinde inşa edilmiş temsillerin karşılaşması durumunda bedenin konumlanmasını konu edinmektedir. Bu perspektiften bakılarak, sınırın ötesinden gelen İranlı kadınların beden temsillerinin Van kent merkezindeki görünürlüğü, yerli halkın güzellik algısına etki etmektedir. Yapılan görüşmelerde edinilen bilgiler ışığında, Van kentinde yaşayan insanların kültürel aidiyetlerinin yüksek olduğu geleneksel bir toplum yapısına sahip olduğu söylenebilir. Bu durum gündelik yaşamda birçok şeyi belirlediği gibi, beden ve güzellik algılarını da belirlemektedir. Ataerkil bağların sıkı bir denetimle sürdürüldüğü Van kentinde, eril beğenin idealize ettiği standartlara yakın bir temsil olarak İranlı kadın temsili, kent merkezinde oldukça dikkat çekmektedir. Bu durum ile birlikte yerli kadınların bu standartları yakalamak amacıyla İranlı kadınlarla temas kurabildikleri güzellik salonları ve kuaförleri tercih etmeleri, bedenlerine yönelik heteronormatif yapı içerisinde geliştirdikleri bir manevra olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmeciler aktarımlarında Van'daki güzellik ve kozmetik sektörünün İranlı kadınlarla birlikte değiştiği ifade edilmektedir. Ve ayrıca güzellik salonları ve kuaförlerde özellikle İranlı kadınların tercih edilmesi güzellik ve kozmetik sektörü alanında yetkin görüldüklerin kanıtı olarak sunulmaktadır. Diğer bir yandan kendi beden görünüşlerinin bu konuda bir referans oluşturduğu, öne çıkan bulgulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İranlı kadın temsiline, görüşmecilerin tanımladığı ideal beden tanımları ile oldukça benzeştiği görülmektedir.

Tüm bunların dışında İranlı kadınların tanımlamalarında, yerli kadınların bakımsız ve bu konuda eksik bilgiye sahip oldukları ifade edilmektedir. Bu durum İranlı ve yerli kadınlar arasında güzellik hiyerarşisi oluşturmaktadır. İranlı kadınlar güzellik ve bakım konusunda yerli kadınlardan daha iyi olduklarını düşünmekte ve bu konuda yerli kadınlara tavsiyeler vermektedirler. Bu tavsiyeler çoğu zaman sembolik şiddetin bir ifadesi olarak yerli kadınlara dayatılmaktadır. Eril beğeni gerek söylemin iktidarıyla gerekse de kültürel dayatmalarla bedeni belirleyen tahakküm ilişkisini doğurmakta ve bu tahakküm ilişkisi ağırlıklı olarak kadın bedeni üzerinden

gerçekleştirilmektedir. Güzellik dayatması, bu kez tez çalışmasına konu edildiği gibi kültürel etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bahsedilen etkileşim sonucunda yerli halkın güzellik algısı değişmiş, bu durum hem güzellik ve kozmetik sektörüne hem de beden temsillerine sirayet etmiştir.

Tüm bunlar doğrultusunda, bedenleşen habituslar inşa edildiği şekliyle kalmamakta, süreç içerisinde beklenti ve standartlara uygun şekilde yeniden inşa edilmektedirler. Vanlı kadınların beden temsillerinde de bu durum aynı şekilde gerçekleşmiştir. Yerli kadınlar, kendi beden temsillerini tamamen değiştirmek yerine İranlı kadınların beden temsillerinden beğendikleri ve dikkat çeken belli özellikleri temsillerine yansıtılmışlardır. Bunun en belirgin örneğini kaş, makyaj ve protez tırnak uygulamalarında görmek mümkündür. Bedenin eril beğeni standartlarının dışında kalıp, dışlanmaya maruz kalmamak adına alan içerisinde yaptığı manevralarla yeniden formüle edilmesi “kıvrak beden” tanımlamasıyla açıklanmaktadır. Kıvrak beden tanımlamasında önemli olan temsilin tam anlamıyla değişmeyip belli pratikleri yerine getirerek strateji üretmesidir. Vanlı kadınlar bu stratejileri kendi beden temsillerinde gerçekleştirmektedir. Beden yapı içerisinde manevralar yapan kıvrak stratejiler üreten bir oluşumdur.

KAYNAKÇA

- Alptekin, D. & Delibaş, E. (2021). Estetik Uzmanlarının Bedenin Yeniden İnşasına Dair Görüşlerinin Sosyolojik Bir Değerlendirmesi. *Sosyoloji Dergisi*, 41-42, 163-186.
- Alyakut, Ö. (2016). Postmodern Toplumda Kadın Kimliğinin Bedeni Üzerinden İnşası. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9 (47), 696-708
- Arpacı, M. (2020). “Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisinde Beden, Cinsiyet Ve Cinsellik”, *İmgelem*, 4 (6): 245-263
- Aydoğmuş, Ö, Ö. (2018). Bryan S. Turner’ın Kuramı Çerçevesinde Kadın, Beden ve Toplum. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9 (16), 2556-2573.
- Beauvoir, de S. (1970). *Evlilik Çağı* .(B. Onaran, Çev.). İstanbul: Payel Yay.
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel Ve Modern Toplumda Kadın Bedeni Ve Cinselliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1) , 219-244.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık: *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014 (3) , 108-11.
- Bourdieu, P. (1999). *Toplumsal Uzam ve Sembolik İktidar*. (Çev. I. Ergüden.). Cogito, Sayı: 18, s. 16-32.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler*. (Çev. H. U. Tanrıöver.). İstanbul: Hil Yayın.
- Bourdieu, P. (2009). *Bekârlar Balosu*. (Çev. Ç. Eroğlu.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). “Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar”, (Çev. N. Ökten),
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm*. Çev. B .Yıldız. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (Çev. D. F. Şannan-A. G. Berkkurt.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Çev. N. Ökten. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis
- Butler, J. (2014). *Bela Bedenler*. (Çev. C. Çakırlar, Z. Talay). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Canatan, K. (2011). *Beden Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap
- Cantek, Ş, F.(2017). *Aynanın Önünde Cımbızın Ucunda*. İstanbul: İletişim Yayınları. Cogito, Sayı: 76.

- Çakı, F.(2011). Türk Sosyolojisinde Yeni Arayışlar: Beden Sosyolojisi Üzerine İlk Kitap Denemeleri: *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(2), s.184-192.
- Çetinkaya, A. & Cılızoğlu. Y, G. (2019). Beni Baştan Yarat Bedenin İdealize Edilerek Sosyal Medya Aracılığıyla Yeniden Yaratılması. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 38, 33 - 54
- Demir, A. Y. (2014). “Beden, Kültürel Müdahale ve İktidar İlişisine Antropolojik Yaklaşım.” Doktora Tezi. Antropoloji. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas.
- Deniz, D.(2019). Güzellik Kaygısı: *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 2019 (1-8)
- Deymencioglu, G. (2019). *Bedenin Sosyo-Politik İnşasında Erillik Ve Dişillik: Türk Sinemasında Beden İmaji*.(Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Eke, N. P. (2013).” Bedene Müdahalenin Bir Yolu Olarak Moda ve Medyada Sunulan Beden Algısı.” Yüksek Lisans Tezi. Radyo Tv Sinema. Selçuk Üniversitesi. Konya.
- Elçik, G.& Özenç, T.(2010) *Bedende Kıpırdamalar*. İstanbul: Varlık Yayınları
- Ertan, C. (2020). *Bedenin Sosyolojisi*. İstanbul: Bağlam
- Federici, S.(2020). *Tenin Sınırlarının Ötesinde*. (çev. Tanrıseven, B.) İstanbul: Otonom Yayıncılık
- Göker, N.& Göker, G. (2014). Yeni Medya, Tüketici Kimlikler ve “Yeni Kadın”. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 1-11
- Gürler, G. (2018). Estetik Cerrahi Müdahale Görmüş Bireyler Üzerine Bir Alan Araştırması. *Sosyoloji Dergisi*, 38, 141-172
- Güzel, E. (2013). “Kültürel Bağlamda Kadın ve Güzellik.” Doktora Tezi. Antropoloji. Yedi Tepe Üniversitesi. İstanbul.
- Güzel, E. (2013). Güzellik Dayatması Altında Tüketim Nesnesine Dönüşen Kadın. *Global Media Journal*.81-96.
- Güzel, E. (2021). Tween/Eşikergen Jargonu "Mean Girls" ve Güzellik Zorbalığı. *Folklor/Edebiyat*, 229-248.
- Güzel, E. ve Çizmeci E. (2018). Filtreli güzellik: güzellik hegemonyasının gözde yolu Instagram, güzellikleri ve süper modelleri. *İstanbul: Postiga*.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı-Öznenin Sosyolojisinden Bedenin Sosyolojisine*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- İnceoğlu. Y. & Kar. A.(2016). *Kadın ve Bedeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kaçar, E. (2019). Öznenin Trajedisi: Aynanın Ötesine Geçmek. *Dört Öge* , (15) , 75-84.
- Kahraman, L. (2014). İranlı Kadınların Toplumsal ve Siyasal Profilleri. *Sosyoloji Araştırma Dergisi*, 17 (2), 71-120.

- Kaplan, M. & Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus Ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu: *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, (1), 23-37. <https://dergipark.org.tr/en/pub/habitus/issue/56842/768070>
- Kara, Z.(2012). Günahkâr Bedenlerden Referans Bedenlere: İslam'da Beden Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme: *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi Cilt 12, Sayı 1, 2012 s. 7 -41*
- Karakaya, H.& Cihan, Ü.(2017). Toplumsal Yapı, İktidar Ve Kadın Bedenin Kurgulanışı: *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11) , 5
- Kaya, A, A & Gülcan, B.(2021).İranlı Ziyaretçilerin Van'ın Kültürel Mirasına Bağlı Rekreasyon Etkinliklerine İlgi ve Katılımları. *Journal of Academic Tourism Studies*. . 2, 68-87
- Köse, H. (2011). Tüketim Toplumunda Bir Sosyal Beden Kurgusu Olarak Kadın. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 6 (4), 76-89.
- Kümbetoğlu, B.(2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*. (çev. Erdem, N.). İstanbul, Metis Yayınları.
- Odabaş, S. (2005). Modern Beden Kültüründe Güzellik Salonlarının Yeri Ankara Örneği. *Toplum ve Bilim Dergisi* (104), 153-181.
- Oğuz, Y, G.(2005). Bir Güzellik Miti Olarak İncelik Ve Kadınlarla İlgili Beden İmgisinin Televizyonda Sunumu. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(1), 31- 37.
- Ozansoy, N.(2012). *Tüketim Toplumunda Güzellik İmajının Üretimi*.(Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı, İzmir
- Özgen, İ. (2017). Tüketim Kültürü ve Medyada Güzellik Söylemi: Bir Alımlama Çalışması. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15).
- Palabıyık, A. Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine: *Liberal Düşünce*, Yıl 16, Sayı 61-62, Kış-Bahar 2011, s. 121 – 141
- Sancar, S. (2011). Türkiye’de Feminizmin Siyasal Bilimlere Etkisi: *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0 (40) , 119-132 .
- Sırma,Ç.S.(2018). Zayıflığın Sosyo-Kültürel İnşası Bağlamında Gençlerde Zayıf Bedene Sahip Olmanın Anlamı: *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2018 6(14) 149-161
- Şeker, B. D., & Boysan, M. (2013). İranlı Geçici Sığınmacıların Kültürleşme Tercihlerinin Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi.*Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 48-39.
- TEKİN, F. (2015, 2). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Beden ve Habitus:Bedenleşmiş Habitus. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* (13), 85-100.

Topaloğlu, H. (2010, Aralık). Gölgedeki Bedenler: Bedenin İnşa Sürecinde Toplumsalın Etkileri. *Alternatif Politika Dergisi* 3(2), 251-276.

Turner, B. S. (2020). *Beden ve Toplum - Sosyal Teoride Arayışlar*. Çev. Bulut, M. İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Yücebaş, F. (2021). Van ve Çevresi Örneğinde: Türkiye-İran Sınır Meselesi ve Sınırdaki Yaşanan Asayiş Olayları (1925-1932) . *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Van Özel Sayısı , 263-282*

Ek-1 İranlı Kadınlarla Görüşme Kılavuzu

1. **SORU:** Sizin için kültür ve değerler ne ifade ediyor, sizce kültürel aktarım, etkileşim nasıl gerçekleşiyor?
2. **SORU:** Beden temsiline ilişkin kültür ve değerlerinizin ilişkisi ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?
3. **SORU:** Bedeniniz sizin için ne ifade ediyor? Bedenimizle olan ilişkimizi nasıl kurarız, bunu nerden veya kimden öğreniriz?
4. **SORU:** İdeal beden nasıl olur? Bunu belirleyen nedir?
5. **SORU:** Sizce güzel nedir, kimdir, güzellik algılarımız ve kültür arasında nasıl bir ilişki vardır?
6. **SORU:** Estetik ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Estetiğiniz var mı? Yoksa yaptırmayı düşünür müsünüz? Ne estetiği yaptırmak isterdiniz?
7. **SORU:** Güzellik ve beden temsiline ilişkin sosyal medya ile olan ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?
8. **SORU:** Van'daki kadınları güzel buluyor musunuz?
9. **SORU:** Neden güzellik sektöründe çalışıyorsunuz? İran'da da çalışıyor muydunuz evet ise mesleğiniz neydi?
10. **SORU:** İranlı kadınların güzellik salonları ve kuaförlerde çalışması durumu ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
11. **SORU:** Müşterileriniz sizin İranlı olduğunuzu bilerek mi tercih ediyor? Sürekli müşterileriniz var mı?
12. **SORU:** Güzellik ve bakım ile ilgili sorular soruluyor mu, evet ise en çok ne merak ediliyor?
13. **SORU:** Verdiğiniz hizmete her ekonomik sınıftan kadının ulaşabileceğini düşünüyor musunuz?
14. **SORU:** Yerli kadınlar ile olan ilişkilerinizden biraz bahseder misiniz?
15. **SORU:** Sizce yerli kadınlar ve İranlı kadınlar birbirinden etkileniyor mu? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Ek-2 Yerli Kadınlarla Görüşme Kılavuzu

1. **SORU:** Sizin için kültür ve değerler ne ifade ediyor, sizce kültürel aktarım, etkileşim nasıl gerçekleşiyor?
2. **SORU:** Beden temsiliniz ile kültür ve değerlerinizin ilişkisi ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?
3. **SORU:** Bedeniniz sizin için ne ifade ediyor? Bedenimizle olan ilişkimizi nasıl kurarız, bunu nerden veya kimden öğreniriz?
4. **SORU:** İdeal beden nasıl olur? Bunu belirleyen nedir?
5. **SORU:** Sizce güzel nedir, kimdir, güzellik algılarımız ve kültür arasında nasıl bir ilişki vardır?
6. **SORU:** Güzellik ve beden temsilinin sosyal medya ile olan ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?
7. **SORU:** Estetik ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Estetiğiniz var mı? Yoksa yaptırmayı düşünür müsünüz? Ne estetiği yaptırmak isterdiniz?
8. **SORU:** Ne sıklıkla bir güzellik merkezi veya kuaföre gidiyorsunuz?
9. **SORU:** Daha önce hiç İranlı bir kadının çalıştığı kuaför veya güzellik salonuna gittiniz mi? Gittiyseniz İranlı kadının orada çalıştığını bilerek mi gittiniz?
10. **SORU:** Sizce İranlı kadınlar neden güzellik salonları ve kuaförlerde çalışıyor?
11. **SORU:** İranlı kadınları güzel buluyor musunuz? Evet ise hangi özelliklerini beğeniyorsunuz? Hayır ise neden?
12. **SORU:** Tercih ettiğiniz güzellik salonları ve kuaförler her ekonomik sınıftan kadınların tercih edebileceği mekanlar mı?
13. **SORU:** İranlı ve yerli kadınların karşılaşması ve etkileşimi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

EK-3 Kuaförlerle Görüşme Kılavuzu

1. **SORU:** Sizin için kültür ve değerler ne ifade ediyor, sizce kültürel aktarım, etkileşim nasıl gerçekleşiyor?
2. **SORU:** Beden temsiliniz ile kültür ve değerlerinizin ilişkisi ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?
3. **SORU:** Bedeniniz sizin için ne ifade ediyor? Bedenimizle olan ilişkimizi nasıl kurarız, bunu nerden veya kimden öğreniriz?
4. **SORU:** İdeal beden nasıl olur? Bunu belirleyen nedir?
5. **SORU:** Sizce güzel nedir, kimdir, güzellik algılarımız ve kültür arasında nasıl bir ilişki vardır?
6. **SORU:** İranlı kadınları güzel buluyor musunuz? Evet ise hangi özelliklerini, hayır ise nedenini açıklar mısınız?
7. **SORU:** İranlı kadınların güzellik ve kozmetik sektöründeki iş istihdamı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
8. **SORU:** Daha önce hiç İranlı bir kadınla çalıştınız mı? Evet ise neden İranlı kadın?
9. **SORU:** Yukarıdaki sorunun cevabı evet ise, müşterileriniz çalışanınızın İranlı olduğunun bilincinde olarak mı geliyorlardı?
10. **SORU:** Salonunuzda İranlı ve yerli kadınların etkileşimi ile ilgili ne anlatabilirsiniz? Güzellik ve bakım ile ilgili bir konuşma ve iletişimden bahsedilebilir mi?
11. **SORU:** Sizce salonunuza her ekonomik sınıftan kadın gelebilecek durumda mı?
12. **SORU:** İranlı ve yerli kadınların karşılaşması ve etkileşimi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretimi, ortaöğretimi ve liseyi Bitlis'in Tatvan ilçesinde okudu. 2015 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyoloji Bölümüne başladı. 2019 yılında mezun olurken aynı yıl içerisinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji yüksek lisansına başladı. 2022 yılı itibariyle mezun oldu.

